శ్రీరస్తు.

శ్రీమదఖిలభూపాలచూడామణి
ప్రభారంజితచరణనఖరమణేః
నిజవితరణకీర్తిపరిహాసితచింతామణికామ
ధేనుకల్పద్రుమస్య- సకలకవిజనచిత్తకేకి
ఘనాఘనాయమానస్య - సకలకవితాధు
రీణ శ్రీకాళిదాసబాణదండిభవభూత్యా
దిమహాకవిప్రోక్తశృంగారాదిరసప్రధాన
మనోజ్ఞపద్యప్రబంధప్రతిపాద్యమాన
విచిత్రచరిత్రస్యనిఖిలరాజ్యపరిపాలనధురీణస్య
శ్రీభోజమహారాజస్య- యశఃప్రతిపాదకం-

భోజచరిత్రాఖ్యంచంపూరత్నం.

వంగీపురం-రామకృష్ణమాచార్యసహాయేన
సరస్వతి-తిరువేంగడాచార్యేణ
సమ్యక్పరిష్కృత్య
శ్రీమచ్చెన్నపురవర్తిన్యాంసరస్వతీనిలయాఖ్య
స్వకీయముద్రాక్షరశాలాయాంముద్రాక్షరై
స్సంప్రకాశితంసద్విజయతేతరాం

౧౮౫౯ || జూలై నెల

శ్రీకృష్ణాయపరబ్రహ్మణేనమః.

భోజచరిత్రప్రారంభః.

౧ ॥ స్వస్తిశ్రీమన్మహారాజాధిరాజస్య భోజరాజస్య ప్రబంధః కథ్యతే - ఆదౌ ధారారాజ్యే సింధులసంజ్ఞో రాజా చిరం ప్రజాః పర్యపాలయత్ । తస్య వృద్ధత్వే భోజ ఇతి పుత్రస్సమజని - స యదా పంచవార్షికస్తదా పితా హ్యాత్మనో జరాం జ్ఞాత్వా ముఖ్యామాత్యానాహూయ అనుజం ముంజం మహాబలమాలోక్య పుత్రంచ బాలం వీక్ష్య విచారయామాస - యద్యహం రాజ్యలక్ష్మీభారధారణసమర్థం సోదరమపహాయ రాజ్యం పుత్రాయ ప్రయచ్ఛామి తదా లోకాపవాదః । అథవా బాలం మే పుత్రం ముంజో రాజ్యలోభాద్విషాదినా మారయిష్యతి - తదా దత్తమపి రాజ్యం వృథా పుత్రహానిర్వంశోచ్ఛేదశ్చ ॥ శ్లోకః ॥ లోభః ప్రతిష్ఠా పాపస్య ప్రసూతిర్లోభ ఏవ చ । ద్వేషక్రోధాదిజనకో లోభః పాపస్య కారణం ॥ లోభాత్క్రోధః ప్రభవతి క్రోధాద్ద్రోహః ప్రవర్తతే । ద్రోహేణ నరకం యాతి శాస్త్రజ్ఞోఽపి విచక్షణః ॥ మాతరం పితరం పుత్రం భ్రాతరం వా సుహృత్తమం । లోభావిష్టో నరో హంతి స్వామినం వా సహోదరం ॥ ౧ ॥ ఇతి విచార్య రాజ్యం ముంజాయ దత్వా తదుత్సంగే భోజమాత్మజం ముమోచ - తతః క్రమాజ్జనదివంగతే సతి ప్రాప్తరాజ్యసంపత్తిర్ముంజో ముఖ్యామాత్యం బుద్ధిసాగరనామానం వ్యాపారముద్రయా దూరీకృత్య తత్పదేఽన్యం దిదేశ । తతో గురుభ్యః క్షితిపాలపుత్రం వాచయతిస్మ భోజం చ శాస్త్రాణి । తతః క్రమేణ సభాయాం కోఽపి జ్యోతిశ్శాస్త్రపారంగతః సకలవిద్యాచాతుర్యవాన్ బ్రాహ్మణస్సమాగత్య - రాజానం స్వస్తీత్యుక్త్వా రాజాజ్ఞయా సముపవిష్టః స చాహ రాజానం ॥ హే దేవ - లోకోయం మాం సర్వజ్ఞం వక్తి తత్కిమపి పృచ్ఛ ॥ శ్లో ॥ కంఠస్థా యా భవేద్విద్యా సా ప్రకాశ్యా సదా బుధైః । యా గురౌ పుస్తకే విద్యా తయా మూఢః ప్రతార్యతే ॥ ౧ ॥ తతో రాజాపి విప్రస్యాహంభావముద్రయా చమత్కృతాం వా

జ్ఞాత్వా అస్మాకం జన్మారభ్యైతత్క్షణపర్యంతం యద్యన్మయాచరితం రహస్యప్రకాశే చ తత్సర్వం వదసి అయం విభ వాక్ సర్వజ్ఞ ఏవేత్యువాచ । తతో బ్రాహ్మణస్సర్వజ్ఞోఽపి రాజ్ఞా యద్యత్కృతంతత్సర్వముహవాచ గూఢత్వాత్పాపస్య । తతో రాజా సర్వాణ్యప్యభిజ్ఞానానిజ్ఞాత్వా తుతోష । పునః పంచషట్పదాని గత్వా విప్రస్య పాదయోః పతిత్వా తమింద్రనీలపుష్యరాగమరకతవైడూర్యఖచితసింహాసనే ఉపవేశయిత్వా రాజా ప్రాహ ॥ శ్లో ॥ మాతేవ రక్షతి పితేవ హితే నియుజ్త్కే కాంతేవ చాభిరమయత్యపనీయ ఖేదం । కీర్తిం చ దిక్షు విమలాం వితనోతి లక్ష్మీం కింకిం న సాధయతి కల్పలతేవ విద్యా ॥ ౧ ॥ తతః సో విప్రవరాయ దశాశ్వాన్ రాజా నేయానాదదౌ తతః సభాయామాసీనో బుద్ధిసాగరః ప్రాహ రాజానం దేవ భోజస్య జన్మపత్రికామేతం బ్రాహ్మణం పృచ్ఛేతి । తతో ముంజః ప్రాహ విద్వన్ భోజస్య జన్మపత్రికాం విధేహీతి । తతః స బ్రాహ్మణ ఉవాచ భోజోఽధ్యయనశాలాయా ఆనేతవ్య ఇతి - తతః కౌతుకాన్ముంజోఽపి అధ్యయనశాలామలంకుర్వాణం నిజైర్భృత్యైః రాజానాయయామాస భోజకుమారం । తత ఆగతస్స భోజస్సాష్టాంగ ప్రణిపాతం కృత్వా రాజానమానమ్య సవినయం తస్థౌ । తతస్తద్రూపలావణ్యమోహితే రాజకుమారమండలే ప్రభూతసౌభాగ్యసాగరం మహీమండలమాగతమివ మహేంద్రం - సాకారమివ మన్మథం మూర్తిమత్తమివ భాగ్యం - భోజం నిరూప్య - దైవజ్ఞశిఖామణి రాజానం ముంజం ప్రాహ - భో రాజన్ భోజస్య భాగ్యోదయం వక్తుం విరించోఽప్యశక్తః - కోఽహముదరంభరిః బ్రాహ్మణః - తథాపి వదామి స్వమత్యనుసారేణ పరం భోజమితోఽధ్యయనశాలాం ప్రేషయ - తతో రాజాజ్ఞయా భోజే రాజేంద్రే అధ్యయనశాలాం ప్రాప్తే దైవజ్ఞశిఖామణిః పునః ప్రాహ

శ్లో ॥ పంచాశత్పంచవర్షాణి సప్తమాసా దినత్రయం । భోజరాజేన భోక్తవ్యస్సగౌడో దక్షిణాపథః ॥ ౧ ॥ ఏతదాకర్ణ్య రాజా చాతుర్యాత్సుముఖోఽపి అపహృతరాజ్యసుఖోఽపి విచ్ఛాయవదనశ్చాభూత్ - తతో రాజా బ్రాహ్మణం ప్రేషయిత్వా - నిశీథే స్వశయనం ప్రాప్య సాదమాసాద్య ఏకాకీ సన్ వ్యచింతయత్ - యది రాజ్యలక్ష్మీర్భోజకుమారం గమిష్యతి తదాహం జీవన్నపి మృతః ॥ శ్లో ॥ తానీంద్రియాణ్యవికలాని తదేవ నామ సా బుద్ధిరప్రతిహతా వచనం

తశ్చైవ । అర్థోష్మణా విరహితః పురుషః క్షణేన సోఽప్యన్య ఏవ భవతీతి విచిత్రమే
తత్ ॥ కించ । ఏకం హన్యాన్న వా హన్యాదిషుర్ముక్తో ధనుష్మతా । బుద్ధిర్బుద్ధిమ
తోత్సృష్టా హన్యాద్రాష్ట్రం సరాజకం ॥ కించ ॥ శ్లో ॥ శరీరనిరపేక్షస్య దక్షస్య
వ్యవసాయినః । బుద్ధిప్రారబ్ధకార్యస్య నాస్తి కించన దుష్కరం ॥ అసూయయా
హతేనైవ స్వావమానోఽప్యమైస్తథా । శత్రూణాం గృహ్యతే సంపత్సుహృద్భి
ర్మంత్రిభిస్తథా ॥ ౧ ॥ తతోఽద్య మే కిం ను సాధ్యం ॥ శ్లో ॥ అతిదాక్షిణ్యయుక్తానాం
శంకితానాం పదే పదే । పరాపవాదభీరూణాం దూరతో యాంతి సంపదః ॥
కించ ॥ ఆదానస్య ప్రదానస్య కర్తవ్యస్య చ కర్మణః । క్షిప్రమక్రియమాణ
స్య కాలః పిబతి సంపదం ॥ అవమానం పురస్కృత్య మానం కృత్వా చ పృష్ఠతః ।
స్వార్థం సముద్ధరేత్ప్రాజ్ఞః స్వార్థభ్రంశో హి మూర్ఖతా ॥ నస్వల్పస్య కృతే
భూరి నాశయేన్మతిమాన్నరః । ఏతదేవాత్ర పాండిత్యం యత్స్వల్పాద్భూరిర
క్షణం ॥ జాతమాత్రం న యః శత్రుం వ్యాధిం చ ప్రశమం నయేత్ । అతిపుష్టాం
గయుక్తోఽపి స పశ్చాత్తేన హన్యతే ॥ ప్రజాగుప్తశరీరస్య కిం కరిష్యంతి సంహ
తాః । హస్తన్యస్తాతపత్రస్య వారిధారా ఇవారయః ॥ అఫలాని దురంతా
ని సమవ్యయఫలాని చ । అశక్యాని చ కార్యాణి నారభేత విచక్షణః ॥ ౧ ॥ తత
శ్చైవం విచింతయన్ముంజ భుక్త్వా దినస్య తృతీయే యామే ఏకః ఏవ మంత్రయి
త్వా వంగదేశాధీశ్వరస్య మహాబలస్య వత్సరాజస్య ఆకారణాయ ఏకం స్వ
మంగరక్షకం ప్రాహిణోత్ । స చాంగరక్షకో వత్సరాజముపేత్య ప్రాహ
రాజా త్వాం వేగేనాకారయతీతి । తతస్స రథమారుహ్య స్వపరివారేణ పరి
వృతస్సమాగత్య రథాదవతీర్య రాజభవనమాసాద్య రాజానముపలోక్య ప్రణి
పత్య చ తదాజ్ఞయోపవిష్టః । రాజా చ తదానీం సౌధం నిర్జనం విధాయ వత్సరా
జం ప్రాహ ॥ శ్లో ॥ రాజా తుష్టోఽపి భృత్యానాం మానమాత్రం ప్రయచ్ఛతి । తే తు
సమ్మానితాస్తస్య ప్రాణైరప్యుపకుర్వతే ॥ ౧ ॥ వత్స చ త్వయా భోజో భువ
నేశ్వరీభవనే హంతవ్యః నిశాయాః ప్రథమయామే శిరశ్చాంతఃపురమానే
తవ్యమితి । స చోత్థాయ నృపం నత్వాహ । దేవాదేశాః ప్రమాణం తథాపి భవ
ల్లాలనాత్కిమపి వక్తుకామోఽస్మి తచ్చ సాపరాధమపి మే వచః క్షంతవ్యం ॥ శ్లో ॥
భోజేన ద్రవ్యం న సేనా వా పరివారో బలాన్వితః । పంగపోత ఇవాస్తే స్య సహాంత
వ్యః కథం ప్రభో ॥ పారావత ఇవాసక్తస్త్వత్పాద ఉదరంభరిః । తద్వధే కార

ణం నైవపశ్యామి నృపపుంగవ ॥౧॥ తతో రాజా సర్వం శ్రుత్వా తస్య భార్యాం ప్ర
వృత్తిం వృత్తిమకథయత్ । సచ శ్రుత్వా హ సన్నాహం దేవాకర్ణయ ॥శ్లో॥ త్రై
లోక్యనాథో రామోఽపి వసిష్ఠో బ్రహ్మపుత్రకః । తేన రాజ్యాభిషేకాయ ముహూ
ర్తః కథితోఽభవత్ ॥ తస్మిన్ముహూర్తేన రామోఽపి వనం నీతోఽవనిం వినా । సీతా
పహారోఽప్యభవద్వైరించివచనం వృథా ॥ జాతః కోఽయం నృపశ్రేష్ఠ కిం విజ్ఞ ఉ
దరంభరిః । యముక్త్వా తథా కారం కుమారం హంతుమిచ్ఛసి । కించ ॥ కిన్ను
మే స్యాదిదం కృత్వా కిన్ను మే స్యాదకుర్వతః । ఇతి సంచింత్య మనసా ప్రాజ్ఞః
కర్తవ్యతా మానవా ॥ ఉచితమనుచితం వా కుర్వతా కార్యజాతం పరిణతిరవధా
ర్యా యత్నతః పండితేన । అతిరభసకృతానాం కర్మణామావిపత్తేర్భవతి హృదయ
దాహీ శల్యతుల్యో విపాకః ॥ కించ ॥ యేన సహాసితమసితం హసితం కథితం చ
సహాసిపి స్రబ్ధం । తం ప్రతి కథమసతామపి నివర్తతే చిత్తమారణాత్ - కిం
చ ॥౧॥ అప్యకార్యహతే న్యగ్రాజ్ఞస్సాంధలస్య పరమప్రీతిపాత్రాణి సుహృదీ
రాస్తవానుగస్యైవ స్థితాః తేన్యస్యాంతరమహోల్లోలకల్లోలాః పయోధయ ఇవ స్థా
వయిష్యంతి - చిరాద్బద్ధమూలేపి న్యాయిపౌరా భోజమేవ భవ్యాభర్తారం భా
వయంతి కించ ॥శ్లో॥ సత్యపి సుకృతే కర్మణి సుస్నిగ్ధే చిత్తసంహారత్యేవ । త్రైలై
రుపభుక్తామపి దీపశిఖాం విదళయతి హి వాతాళిః ౧॥ దేవపుత్రవధః క్వాపిన
హితాయ - ఇత్యుక్త్వా వత్సరాజవచనమాకర్ణ్య రాజాను పితః ప్రాహ - త్వ
మేవ రాజ్యాధిపతిః న తు సేవకః ॥ శ్లో ॥ స్వామ్యుక్తేయా నయాత తేస భృత్యో
భృత్య పాశకః । తజ్జీవనమపి వ్యర్థమజాగళకుచావివ ॥ ౧॥ తతో వత్సరాజః కా
లోచితమాలోచనీయమితి మత్వా తూష్ణీం బభూవ । తతో లంబమానే దివాకరే
ప్రోత్తుంగసౌధోత్సంగాదవతరంతం కుపితమివ కృతాంతం వత్సరాజం వీక్ష్య
సమేతా అపి విధేనమిషేణ స్వభవాని ప్రాపుర్భిన్నాస్సభాసదః । తతో వ
త్సరాజః స్వసేవకాన్ స్వాగారపరిత్రాణార్థం ప్రేషయిత్వా రథం భువనేశ్వ
రీ భవనాభిముఖం విధాయ భోజకుమారో పాధ్యాయా కారణాయ ప్రాహి
ణోద్దేకం భటం । స చాహ పండితం - తాత త్వమాకారయసి వత్సరాజః ।
సోపి తదాకర్ణ్య వజ్రాహత ఇవ భూతావిష్ట ఇవ గ్రహగ్రస్త ఇవ కరేణ ।
ధృత్వానీతః పండితస్తేన - స చ బుద్ధిమాన్ వత్సరాజస్య ప్రణామమిత్యాహ

పండితం। తాత ఉపవిశ రాజకుమార జయంత మధ్యశాలాయా ఆనయేతి
పండితస్తథాచకార - ఆయాంతం జయంతకుమారం కింకిమపి పద్యాని శంసం
ష్ట్వా ప్రాహ హినశౌక్ । అథపునః ప్రాహ పండితం వత్సరాజః - విప్ర - భోజ
కుమారమానయేతి। తతః అవిదితవృత్తాంతో భోజః కుపితో జ్వలన్నివ శోణితే
క్షణస్సమేత్య ప్రాహ। ఆః పాప రాజ్ఞో ముఖ్యకుమారం మామేకాకినం రాజభ
వనాద్విహిణానేతుం శ్వకానాముశ కీర్తిని వామచరణపాదుకామాదాయ
భోజేన తాలుదేశే హతో వత్సరాజః। తతో వత్సః ప్రాహ భోజం - భోజవ
యం రాజాదేశకారిణ ఇతి। తతో బాలం రథే నివేశ్య ఖడ్గమవకోశం కృత్వా జ
గామ మహామాయాభవనం। తతో గృహీతే భోజే లోకానాం కోలాహలంచ
క్రూః హుంకారశ్చ ప్రవృత్తః। కింకిమితి బ్రువాణా ఇతస్తతో భటా విక్రోశంత ఆగ
త్య సహసా భోజం వధాయ నీయమానం జ్ఞాత్వా హస్తిశాలాముష్ట్రశాలాం
వాజిశాలాం రథశాలాం ప్రవిశ్య సర్వే జఘ్నుః। తతః ప్రతోలీషు రాజభ
వన ప్రాకారవేదికాసు బహిర్ద్వారపటుకేషు పురసమీపేషు భేరీపటహ
మురజ మడ్డు డిండిమ నినదాడంబరేణాంబరం విడంబితమభూత్ । కేచిద్విశ
లాసినా కేచిద్భల్లేన కేచిత్తోమరేణ కేచిత్ప్రాసేన కేచిత్కుంతేన కేచిత్పరశు
నా కేచిత్పాశేన కేచిద్విషేణ కేచిద్వహ్నినా కేచిదంభసా ధారానగరే
బ్రాహ్మణా యోషితో రాజపుత్రా రాజసేవకా రాజానః పౌరాశ్చ
ప్రాణత్యాగం విదధుః। తతస్సావిత్రీసంజ్ఞా భోజస్య జననీ విశ్వజనీనస్థితా
దాసీముఖాత్ స్వపుత్రస్థితిమాకర్ణ్య కరాభ్యాముదరం హత్యా సుదతీ ప్రా
హ। పుత్ర - పితృవ్యేన కాం దశాంగమితోసి - యేమయా నియమా ఉపవాసాశ్చ
త్వత్కృతే కృతాః తే స్వమేవ విఫలా జాతాః - దశాపి దిశాముఖాని శూన్యాని.
పుత్ర - దేవేన సర్వజ్ఞేన సర్వశక్తినా ముష్టాః శ్రియః - పుత్ర - పతం దాసదాసీవర్గం
సహసా విచ్ఛిన్నశిరసం పశ్యేత్యుక్త్వా భూమావపతత్ । తతః ప్రదీప్తశోకాగ్ని
శ్యాన రసముచ్ఛ్వసితభూమ సోమే నైవమలీమసే నభసి - పాపపరాసాదివ పశ్చిమ
పయోనిధౌ మగ్నే మార్తాండమండలే మహామాయాభవనమాసాద్య ప్రా
హ భోజం వత్సరాజః। రాజకుమార - భృత్యానాం రాజైవ దైవతం జ్యోతిశ్శా
స్త్రవిశారదేన కేనచిద్బ్రాహ్మణేన తవ రాజ్యప్రాప్తావుదీరితాయాం రా
జ్ఞా భవద్వధో వ్యాదిష్ట ఇతి। తదాకర్ణ్య భోజః ప్రాహ॥ శ్లో॥ రామే ప్రవ్రజనం

ణాం నైనపశ్యామి నృపపుంగవ ॥౧॥ తతో రాజా సర్వం ప్రాతస్స భాయాం ప్ర
వృత్తిం వృత్తిమకథయత్ । సచ శ్రుత్వాహ సన్నాహం దేవాకర్ణయ ॥ శ్లో ॥ త్రై
లోక్యనాథో రామోస్తి వసిష్ఠో బ్రహ్మపుత్రకః । తేన రాజ్యాభిషేకార్థం దశ
హూర్తః స్థితో భవత్ ॥ తన్ముహూర్తేన రామోపి వనం నీతో వనేవినా । సీతా
పహారోప్యభవదైవం చిదవచనం వృథా ॥ జాతః కోయం నృపశ్రేష్ఠ కించిజ్జ్ఞ ఉ
దరంభరిః । యుక్త్యానన్యథాకారం కుమారం హంతుమిచ్ఛసి । కించ ॥ కిన్ను
మేస్యాదిదం కృత్వా కిన్ను మేస్యాదకుర్వతః । ఇతి సంచింత్య నసా ప్రాజ్ఞః
కుర్వీత వా న వా ॥ ఉచితమనుచితం వా కుర్వతా కార్యజాతం పరిణతిరవధా
ర్యా యత్నతః పండితేన । అతిరభసకృతానాం కర్మణామావిపత్తేర్భవతి హృదయ
దాహీ శల్యతుల్యో విపాకః ॥ కించ ॥ యేన సహాసితమనుశితం హసితం కథితం చ
గహసిపిస్రబ్ధం । తం ప్రతి కథమసతామపి నివర్తతే చిత్తమారణాత్ - కిం
చ ॥౧॥ అస్మిన్మహాతేన్యగ్రోధాజ్ఞస్స్యంఫలస్య పరమప్రీతిపాత్రాణి సమాపీ
రాస్తవానుగ శ్చేతస్థితాః తేన్యైన్నైర కల్లోలకల్లోలాః పయోధయ ఇవస్థా
వయిష్యంతి- చిరాద్బద్ధమూలేపి స్వయి పోరా భోజమేవ భువో భర్తారం భా
వయంతి కించ ॥ శ్లో ॥ సత్యపిమర్త్యే తేజస్వితి మస్మిన్నిశ్చేష్టింసంహరత్యేవ । త్రైలో
క్యమపభుక్తామపి దీపశిఖాం వికల ఋతిహి వాతాలిః ౧॥ దేవపుత్రవధః క్వాపిన
హితాయ-ఇత్యుక్త్వా తస్య రాజవచనమాకర్ణ్య రాజా సుపితః ప్రాహ - తవ
మేవ రాజ్యాధిపతిః న తు సేవకః ॥ శ్లో ॥ స్వామ్యుక్తే యోనయాతి తేస భృత్యో
భృత్య పాశకః । తజ్జీవనమపి వ్యర్థమజాగళకుచావివ ॥౧॥ తతోపి వత్సరాజః కా
లోచితమాలోచనీయమితిమత్వా తూష్ణీంబభూవ । తతో లంబమానేది వాకరే
ప్రోత్తుంగ సౌధోత్సంగాదవతరంతం కుపితమివకృతాంతం వత్సరాజం వీక్ష్య
సమేతా అపి విధేనమిషేణ స్వభవాని ప్రాపుర్భ్భే తాస్య భాసదః । తతో వ
త్సరాజః స్వసేవకాన్ స్వాగారపరిత్రాణార్థం ప్రేషయిత్వా రథం భువనేశ్వ
రీవనాభిముఖం విధాయ భోజకుమారోపాధ్యాయాకారణాయ ప్రాహి
ణోదేకం భటం । సచాహ పండితం- తాత త్వామాకారయతి వత్సరాజ ఇతి ।
సోపితదాకర్ణ్య వజ్రాహత ఇవ భూతావిష్ట ఇవ గ్రహగ్రస్త ఇవ కరేణ ।
ధృత్వానీతః సపండిత స్తేన - సచ బుద్ధిమాన్వత్సరాజస్స ప్రణామమిత్యాహ

పండితం। తాత్ర ఉపవిశ రాజకుమార జయంతమధ్యయజ్ఞశాలాయాం ఆసనమేతి
పండితస్తథా చకార - అథ రాజా తం జయంతకుమారం కేనాపి పద్యాదికం పృ
ష్ట్వా ప్రాహ గచ్ఛేతి। అథ పునః ప్రాహ పండితం వత్సరాజః - విప్ర - భోజ
కుమారస్థానమేహి। తతః అవిదితవృత్తాంతో భోజః కుపితో జ్వలన్నివ శోణితే
క్షణస్సన్నేవ ప్రాహ। ఆః పాప రాజ్ఞో ముఖ్యకుమారం గంభీరం మామేకాకినం రాజభ
వనాద్బహిర్గానేతుం శవకానాం మస్త కీర్తిశి వామచరణపాంసుకామాదాయ
భోజేన తాలుదేశే హతో వత్సరాజః। తతో వత్సః ప్రాహ భోజం - భోజవ
యం రాజాదేశకారిణ ఇతి। తతో బాలం రథేన వేశ్య ఖడ్గమవకోశం కృత్వా జ
గామ భువనేశ్వరీమాయాభవనం। తతో గృహీతే భోజే లోకాః కోలాహలంచ
క్రుః హుంకారశ్చ ప్రవృత్తః। కింకిమితి బ్రువాణా ఇతస్తతో భటా విక్రోశంత ఆగ
త్య సహసా భోజం వధాయ నీయమానం జ్ఞాత్వా హస్తిశాలాముష్ట్రశాలాం
వాజిశాలాం రథశాలాం ప్రవిశ్య సర్వే జఘ్నుః। తతః ప్రతోలీషు రాజభ
వన ప్రాకారవేదికాసు బహిర్ద్వారపటలికేషు పురసమీపేషు భేరీపటహ
మురజమడ్డుడిండిమనినదాడంబరేణాంబరం విడంబితమభూత్। కేచిద్వ్యాకు
లాసినా కేచిద్భల్లేన కేచిత్తోమరేణ కేచిత్ప్రాసేన కేచిత్కుంతేన కేచిత్పరశు
నా కేచిచ్ఛూలేన కేచిద్విషేణ కేచిద్వహ్నినా కేచిదంభసా ధారానగరే
బ్రాహ్మణాయోషితో రాజపుత్రా రాజసేవకారాజానః పౌరాశ్చ
ప్రాణత్యాగం పిదధుః। తతస్సావిత్రీసంజ్ఞా భోజస్య జననీ విశ్వజననీస్థితా
దాసీముఖాత్ స్వపుత్రస్థితిమాకర్ణ్య కరాభ్యాముద్గోశహత్యారుదతీ ప్రా
హ। పుత్ర - పిత్రైవ కాం దశాం గమితోసి - యేన యాని యమాఉపవాసాశ్చ
త్వత్కృతే కృతాః తే క్యమీ విఫలా జాతాః - దశాపి దిశాముఖాని శూన్యాని।
పుత్ర - దేవేన సర్వజ్ఞేన సర్వశక్తినా ముష్టాః శ్రియః - పుత్ర - పతండాన దాసీవర్గం
సహసా విచ్ఛిన్నశిర సంపశ్యేత్యుక్త్వా భూమావపతత్। తతః ప్రదీప్తశోకస్త్రై
శాన్యరసముచ్ఛ్రితఘూమస్తోమే నేవమలీమసే నభసి - పాపత్రాసాదివ పశ్చిమ
పయోనిధౌ మగ్నే మార్తాండమండలే మహామాయాభవనమాసాద్య ప్రా
హ భోజం వత్సరాజః। రాజకుమార - భృత్యానాం రాజైవ దైవతం జ్యోతిశ్శా
స్త్రవిశారదేన కేనచిద్బ్రాహ్మణేన తవ రాజ్యప్రాప్తావుదీరితాయాం రా
జ్ఞా భవద్వధో వ్యాదిష్ట ఇతి। తదాకర్ణ్య భోజః ప్రాహ॥ శ్లో॥ రాహోః ప్రవ్రజనం

బలేర్నియమనం పాండోస్సుతానాంవనంవృష్ణీనాంని ధనంనళస్య నృపతేరా
జ్యాత్పరి భ్రంశనం। కారా గారని షేవణంచ మరణంసంచింత్యలంకేశ్వరేస
ర్వః కాలవ శేననశ్యతినరః కోవాపరి త్రాయతే । లక్ష్మీకౌస్తుభ పారిజాతస
హజస్సూనుస్సుధాంభోనిధేర్దేవేనప్రణయప్రసాదవిధినామూర్ధ్నాధృతశ్శం
భునా । అద్యాప్యుజ్ఝతి నైవ దైవవిహితంక్షైణ్యంక్షపావల్లభః కేనాన్యేనవి
లంఘ్యతేవిధిగతిః పాషాణరేఖాసఖీ॥ వికటోర్వ్యామప్యటనం శైలారోహ
ణమపాంనిధేస్తరణం। నిగళంగుహాప్రవేశోవిధిపరిపాకః కథంనుసంతార్యః॥
అంభోధిఃస్థలతాంస్థలంజలధితాంధూళీలవశ్శైలతాం మేరుర్మృత్కణతాం
తృణంకులిశతాంవజ్రంతృణప్రాయతాం। వహ్నిశ్శీతలతాంహిమందహ
నతామాయాతియస్యేచ్ఛయాలీలాదుర్లలితాద్భుతవ్యసనినేదేవాయత
స్మైనమః ॥౧॥ తతోవటవృక్షస్యపత్రద్వయమాదాయఏకేనపుటీకృత్యజం
ఘాంచ్ఛురికయాభిత్త్వాతత్రపుటకేరక్తమాదాయతృణేనఅన్యస్మిన్పత్రే
కంచనశ్లోకంలిఖిత్వావత్సంప్రాహమహాభాగ ఏతత్పత్రంనృపాయదాత
వ్యం త్వమపిరాజాజ్ఞాంవిధేహీతి।తతోవత్సరాజస్యానుజోభ్రాతాభోజస్య
ప్రాణపరిత్యాగసమయేదీవ్యమానముఖశ్రియంనయనాభిరామంభోజరా
జంసకరుణమవలోక్యఅగ్రజంప్రాహ॥శ్లో॥ ఏకఏవసుహృద్ధర్మోనిధనేప్య
నుయాతియః। శరీరేణసమంనాశంసర్వమన్యచ్చగచ్ఛతి । నతతోపిసహా
యార్థేమాతాభార్యా చతిష్ఠతి। నమిత్రపుత్రౌనజ్ఞాతిర్ధర్మస్తిష్ఠతికేవ
లం॥బలవానప్యశక్తోసౌధనవానపినిర్ధనః। శ్రుతవానపిమూర్ఖశ్చయోధ
ర్మవిముఖోజనః॥ ఇహైవస్వజనావ్యాధేశ్చికిత్సాంనకరోతియః।గత్వాని
రౌషధంస్థానంసరోగీకింకరిష్యతి॥జరాంమృత్యుంభయంవ్యాధింయోజానా
తిసపండితః। స్వస్థస్తిష్ఠేన్నిషీదేద్వాస్వపేద్వాకేనచిద్ధసేత్॥తుల్యజాతి
వయోరూపాన్హ్రియమాణాన్పశ్యసిమృత్యునా।నహితత్రాస్తితేత్రాసోవజ్ర
వద్ధృదయంతవేతి॥౧॥తతోవైరాగ్యమాపన్నోవత్సరాజఃభోజంతముపే
త్యక్త్వాప్రణమ్యతంచరథేనివేశ్యనగరమాసాద్యఘనేతమసిగృహమాగత
త్యభూమిగృహాంతరేనిధాయభోజంగరతః. స్వయంశీఘ్రమేవకృత్రిమ
విద్యావిద్భిఃసుకుండలంస్ఫురద్వక్త్రంనిమీలితనేత్రంభోజకుమారమస్తక
కారయిత్వాతదాదాయసకనిష్ఠోవత్సరాజోరాజభవనంగత్వారాజానం

త్వా ప్రాహ। శ్రీకుమారాయదాదిష్టం తత్సాధితమితి। తతో రాజాపుత్రవధం జ్ఞాత్వా తమాహ।వత్సరాజ ఖడ్గప్రహారసమయే తేన పుత్రేణ కిముక్తమితి।వత్సః-దేవ తేన కిమపి పత్రే లిఖితమస్తీతి ఖడ్గప్రహారేణశిరశ్చ పశ్య - తతో రాజా తథావిధం భోజశిరో విలోక్యాక్రందం గురురోద - వత్సరాజస్తదంశిరః కృత్వా పిధానమానిక్షిప-తతో వత్సో నిష్క్రాంతః రాజాపిస్వభార్యాకరేణదీపమానయిత్వా తానిపత్రాక్షరాణి వాచయతి॥శ్లో॥మాంధాతా స మహీపతిః కృతయుగాలంకారభూతో గతః సేతుర్యేన మహోదధౌ విరచితః క్వాసౌ దశాస్యాంతకః। అన్యే చాపి యుధిష్ఠిర ప్రభృతయో యాతా దివం భూపతే నైకేనాపి సమం గతా వసుమతీ నూనం త్వయా యాస్యతి ॥ ౧ ॥ రాజా వతదర్థం జ్ఞాత్వా శయ్యాతో భూమౌ పపాత-తతో దేవీ కరకమలచాలిత చేలాంచలానిలేన కథంచిత్ససంజ్ఞో భూత్వా అహహ దేవి మాం మా స్పృశ పుత్రఘాతీ చండాలోహమితి కుర్వరవం విలపన్ రాజా ద్వారపాలానానాయ్య బ్రాహ్మణాన్ శీఘ్రమానయతేత్యాహ। తతో రాజాజ్ఞయా సమాగతా ద్విజాః। తతః స్వాజ్ఞయా సమాగతాన్ బ్రాహ్మణాన్నత్వా రాజా పప్రచ్ఛ మయా పుత్రో హతః తస్య ప్రాయశ్చిత్తం విధత్తమితి-అథ త ఊచుః। రాజన్ సహసా వహ్నిమావిశేతి। తతస్సమేత్య బుద్ధిసాగరః ప్రాహ। దేవ యథా త్వం రాజాధమస్తథైవ అమాత్యాధమో వత్సరాజః-తవ కిల రాజ్యం దత్వా సింధులస్తపేణ త్వదుత్సంగే భోజః స్థాపితః-తచ్చ త్వయా పితృవ్యేణాన్యథా కృతం॥శ్లో॥ కతిపయదివసస్థాయిని మదకారిణి యౌవనే దురాత్మానః। విదధతి తథాపరాధం జన్మైవ యథా వృథా భవతి॥సంతస్తృణోత్సారణముత్తమాంగాత్సువర్ణకోట్యార్పణమామనంతి। ప్రాణవ్యయేనాపి కృతోపకారాః ఖలాః పరే వైరమివోద్వహంతి ॥ ఉపకారోపకారశ్చ యస్య వ్రజతి విస్మృతిం। పాషాణహృదయస్యాస్య జీవతీత్యభిధా ముధా॥ యథా బీజాంకురస్సూక్ష్మః ప్రయత్నేనాభిరక్షితః। ఫలప్రదో భవేత్కాలే తద్వల్లోకస్సురక్షితః॥హిరణ్యధాన్యరత్నాని ధనాని వివిధాని చ।తథాన్యదపి యత్కించిత్ప్రజాభ్యః స్యుర్మహీభృతాం॥ రాజ్ఞిధర్మిణి ధర్మిష్ఠాః పాపే పాపాః సమే సమాః। రాజానమనువర్తంతే యథా రాజా తథా ప్రజాః॥౧॥తతో రాత్రౌ వేవవహ్ని ప్రవేశనిశ్చితే రాజ్ఞి సర్వే సామంతాః పౌరాశ్చమిలితాః పురే- పుత్రంహత్వా పాపిష్ఠమాదృశో

నృపతిర్వహ్నిం ప్రవిశతీతి కిం వదంతి సర్వత్రా జని। తతో బుద్ధిసాగరో ద్వార
పాలమాహూయానకేనాపి భూపాలభవనం ప్రవేష్టవ్యమిత్యుక్త్వా స్వనృపమం
తః పురే నివేశ్య సభామాగత్య పరాకీసు ఉపవిష్టః। తతో రాజమరణవార్తాం
శ్రుత్వా వత్సరాజో రాజగృహమాగత్య బుద్ధిసాగరం నత్వా శనైః ప్రాహ। తా
త మయా భోజరాజో రక్షితోఽస్తీతి। బుద్ధిసాగరశ్చ కర్ణే తస్యైకిమప్యకథ
యత్। తచ్ఛ్రుత్వా వత్సరాజశ్చ నిష్క్రాంతః। తతో ముహూర్తేన కోఽపి కరక
లితదంతీంద్రదంతదండః విరచితప్రత్యగ్రజటాకలాపః కర్పూరకరంబితభ
సితసముద్ధూళితసకలతనుః రుద్రాక్షమాలికామణివిమన్నద్ధః స్ఫాటికకుండలమండితకర్ణ
యుగళః కాశేయకౌపీనో మూర్తిమానివ చంద్రచూడః సభాం కాపాలికః స
మాగాత్। తం వీక్ష్య బుద్ధిసాగరః ప్రాహ। యోగీంద్ర కుత ఆగమ్యతే కుత్ర
తే నివాసశ్చ। త్వయి చమత్కారకారికళావిశేష ఔషధవిశేషో వాఽస్తి కిం-ఇతి
వదతి బుద్ధికుశలే బుద్ధిసాగరే యోగీ ప్రాహ.

శ్లో॥ దేశే దేశే భవనం భవనే భవనే తథైవ భిక్షాన్నం। సరసి చ నద్యాం సలిలం శి
వశివ తత్త్వార్థవేదినాం పుంసాం॥ గ్రామే గ్రామే కుటీరమ్యా నిర్ఝరనిర్ఝరే జ
లం। భిక్షాయాం సులభం చాన్నం విభవైః కిం ప్రయోజనం॥౧॥ దేవ అస్మాకం నై
కో దేశః సకలభూమండలం భ్రమామః - గురూపదేశే తిష్ఠామః నిఖిలం భువనత
లం కరతలామలకవత్పశ్యామః - సర్పదష్టం విషవ్యాకులం రోగగ్రస్తం శస్త్రభి
న్న[illegible] కాలశిథిలితం వా - తత్క్షణేన విగతసకలదారుణవ్యాధిసంచ
యం కుర్మ ఇతి। రాజాపి కుడ్యాంతర్హిత ఏవ శ్రుతసకలవృత్తాంతః సభామా
గతః కాపాలికం దండవత్ప్రణమ్య యోగీంద్ర రుద్రకల్ప పరోపకారపరా
యణ - మహాపాపినా మయా హతస్య పుత్రస్య ప్రాణదానేన మాం కృతార్థ
యేత్యాహ। అథ కాపాలికోఽపి రాజన్ మా భైషీః పుత్రస్తే న మరిష్యతి శివప్ర
సాదేన స్వకం గృహం సమేష్యతి। పరం శ్మశానభూమౌ బుద్ధిసాగరేణ సహ
హోమద్రవ్యాణి ప్రేషయేత్యవోచత్। తతో రాజ్ఞాపి కాపాలికేన యదు
క్తం తత్సర్వం తథా కుర్వతి బుద్ధిసాగరః శ్మశానే ప్రేషితః। తతో రాత్రౌ గూఢ
రూపేణ భోజోఽపి తత్ర నదీపులినం నీతః। యోగినా భోజో జీవిత ఇతి ప్రథా స
మభూత్। తతో గజేంద్రాధిరూఢో వందిభిః స్తూయమానో భేరీమృదంగాది
[illegible]నాదైర్జగద్బధిరీకుర్వన్ పౌరామాత్యపరివృతో భోజరాజో రాజభవనమ

గాత్ - రాజా చ తమాలింగ్య రోదితి - భోజోపి రుదంతం ముంజం నివార్య అస్తౌ
షీత్ - తతస్సంతుష్టో రాజా నిజసింహాసనే తం నివేశయిత్వా ఛత్రచామరా
ఖ్యాంచ భూషయిత్వా తస్మై రాజ్యం దదౌ। నిజపుత్రేభ్యః ప్రత్యేకమేకైకం
గ్రామం దత్వా పరమప్రేమాస్పదం జయంతం భోజనికటే నివేశయామాస
తతః పరలోకపరిత్రాణపరో ముంజోపి నిజపట్టరాజ్ఞీభిస్సహ తపోవనభూ
మిం గత్వా పరం తపస్తేపే। తతో భోజభూపాలశ్చ దేవబ్రాహ్మణప్రసాదా
ద్రాజ్యం పాలయామాస ❀ ఇతి భోజరాజస్య రాజ్యప్రాప్తిప్రబంధః ॥ ❀
౪ ॥ తతో ముంజే తపోవనం యాతే బుద్ధిసాగరం ముఖ్యామాత్యం విధాయ
స్వరాజ్యం బుభుజే భోజభూపతిః। ఏవమతిక్రామతి కాలే కదాచిద్రాజా క్రీ
డోద్యానం గచ్ఛతా కోపి ధారానగరవాసీ విప్రో లక్షితః। స చ రాజానం వీక్ష్య
నేత్రే నిమీల్య గచ్ఛన్ రాజ్ఞా పృష్టః। ద్విజ - త్వం మాం దృష్ట్వా స్వస్తి న జల్ప
సి - విశేషేణ లోచనే నిమీలయసి - తత్ర కో హేతురితి। విప్ర ఆహ। దేవ -
త్వం వైష్ణవోసి విప్రాణాం నోపద్రవం కరిష్యసి। తతస్త్వత్తో న మే భీతిః -
కింతు కస్మైచిత్కిమపి న ప్రయచ్ఛసి- తేన తవ దాక్షిణ్యమపి నాస్తి - అతస్తే కిం మ
దాశీర్వచసా - కించ - ప్రాతరేవ కృపణముఖావలోకనాత్ పరతోపి లాభ
హానిస్స్యాదితి లోకోక్త్యా లోచనే నిమీలితే- అపిచ ॥ శ్లో ॥ ప్రసాదో నిష్ఫ
లో యస్య కోపశ్చాపి నిరర్థకః। న తం రాజానమిచ్ఛంతి ప్రజాష్షండమివ స్త్రి
యః॥ అప్రగల్భస్య యా విద్యా కృపణస్య చ యద్ధనం। యచ్చ బాహుబలం భీ
రోర్వ్యర్థమేతత్త్రయం భువి॥౫॥ దేవమిత్యుక్త్వా వృద్ధః కాశీం ప్రతిగచ్ఛన్నుపా
యాశికాం పృష్టః। తాత మయా కిం కర్తవ్యమితి - పిత్రా చేత్థమభ్యధాయి॥
శ్లో॥ ముదితవహృదయం వివృణ్వన్ కృచ్ఛ్రే ష్వప్యపి మాస్మ సేవిష్ఠాః। సచివజితం
షండజితం యువతిజితం చైవ రాజానం॥ పాతకానాం సమస్తానాం ద్వే పరే తా
తపాతకే। ఏకం మస్సచివో రాజా ద్వితీయం చ తదాశ్రయః॥ అవివేకమతి
ర్నృపతిర్మంత్రిషు గుణవత్సు వక్రితగ్రీవః। యత్ర ఖలాశ్చ ప్రబలాస్తత్ర క
థం సజ్జనావసరః॥ రాజా సంపత్తిహీనోపి సేవ్యస్సేవ్యగుణాన్వితః। భవత్యా
జీవనం తస్మాత్ఫలం కాలాంతరాదపి॥౬॥ అదాతుర్దాక్షిణ్యం నహి భవతి। దేవ
పురా దధీచిశిబిహరిశ్చంద్రవిక్రమప్రముఖాః క్షితిపతయో యథా పరలోకమలంకు
ర్వాణాః నిజదానమహిమ్నా ఖ్యాతదివ్యనవగుణైర్జీవంతి మహీమండలే తథా కి

మపరేరాజానః॥ శ్లో॥ దేహేపాతిని కారక్ష్యా యశోరక్ష్యమపాతియత్।న
రఃపతితకాయోపి యశఃకాయేనజీవతి॥పండితేష్వేవమూర్ఖేచ బలవత్యపిదు
ర్బలే।ఈశ్వరేచదరిద్రేచ మృత్యోస్సర్వత్ర తుల్యతా ॥ నిమేషమాత్రమపి
తేవయోగచ్ఛన్నతిష్ఠతి।తస్మాద్దేహమనిత్యముక్తిమే కాయపార్థయ॥ జీ
వితంతదపిజీవితమధ్యేగణ్యతేసుకృతిభిఃకిముపుంసాం।జ్ఞానవిక్రమకళాకు
లలజ్జాత్యాగభోగరహితంవిఫలంయత్॥౧॥ రాజాపితేనవాక్యేనపీయూషా
పూరస్నాతఇవపరబ్రహ్మణిలీనఇవలోచనాభ్యాంహర్షాశ్రూణిముమోచ
ప్రాహచద్విజం।విప్రవర॥ శ్లో॥ సులభాఃపురుషాలోకేసతతంప్రియవా
దినః। అప్రియస్యచపథ్యస్యవక్తా శ్రోతాచదుర్లభః॥ మనీషిణస్సంతినతే
హితైషిణోహితైషిణస్సంతినతేమనీషిణః।సుహృచ్చవిద్వాంశ్చసుదుర్లభో
జనోయథౌషధంస్వాదుహితంచదుర్లభం॥౧॥ ఇతివిప్రాయలక్షందత్వాద్వి
జకింతేనామేత్యాహ।విప్రఃస్వనామభూమావాలిఖతి। గోవిందఇతిరాజా వా
చయతి।తతోరాజా ప్రాహ।విప్ర ప్రత్యహంరాజభవనమాగంతవ్యంనతే
కశ్చిన్నిషేధోస్తి- విద్వాంసఃకవయశ్చకౌతుకాత్ సభామానేతవ్యాస్త్వ
యా మాకోపివిద్వాన్ దుఃఖభాగస్తు-ఏనమధికారంపరిపాలయేతి।తతోగచ్ఛ
త్సుకతిపయదివసేషు రాజావిద్వత్ప్రియః దానవిత్తేశ్వరఇతిలోకేప్రథామ
గాత్ తతోరాజానందిక్కృతువఃకవయోనానాదిగ్భ్యఃసమాగతాః।ఏవంవిత్తా
దివ్యయంకుర్వాణంరాజానమాలోచ్యకదాచిన్ముఖ్యామాత్యోనత్వాభ్యర్థా
యి।దేవరాజానఃకోశబలాఏవవిజయినోనాన్యే॥శ్లో॥సజయీవరమాతంగా
యస్యైకస్యాస్తిమేదినీ।కోశోయస్యసదుర్ధర్షోదుర్గంయస్యసదుర్జయః॥ హేదే
వలోకంపశ్య॥శ్లో॥ ప్రాయేణాధనసత్తామేవధనేతృష్ణాగరియసీ।పశ్యకోటిద్వ
యాసక్తంలక్షాయప్రవణంధనుః॥ రాజాచతమాహ॥శ్లో॥ దానోపభోగవం
ధ్యాయాసుహృద్భిర్యానభుజ్యతే। పుంసాంప్రముదితాలక్ష్మీరలక్ష్మీఃక్షణ
తోభవేత్॥౧॥ ఇత్యుక్త్వారాజాతంమంత్రిణంనిజపదాన్నిరాకృత్యతత్పదె
అన్యం దిదేశ। ఆహచతం॥శ్లో॥ లక్షవ్యయంకవేర్దేయంతదర్ధంపిబుధస్యచ।
దేయంగ్రామైకమర్థస్యతస్యాప్యర్థంతదర్థినః॥౧॥ యశ్చాత్ర అమాత్యాది
ష్వపితరణనిషేధమనాః సహంతవ్యః- ఉక్తంచ ॥శ్లో॥ యద్దదాతి యదశ్నాతి త
దేవధనినాంధనం।అన్యేమృతస్యక్రీడంతిదారైరపిధనైరపి॥ ప్రియాఃప్రజా

నాంబాశైపనవునర్ద్ర విశేశ్వరః। ఆగభఙ్గం కాంత్యా త్రైలోక్యై ర్వాగిదో నతు
వారిధిః॥ సంగ్రహైకపరః ప్రాయస్సముద్రోపి రసాతలే। దాతారం జలదం
పశ్య గర్జంతం భువనోపరి ॥౧॥ ఏవం మహార్హ్న వితరణశాలిని భోజరాజం
శాసతి కశ్చిత్కలింగదేశీయః కవిరుపేత్య మాసమాత్రం తిష్ఠన్నపునస్తస్య
భోజేంద్రదర్శనం భవతి- ఆహారార్థం పాథేయమపి నాస్తి। తతః కదాచిద్రా
జా మృగయాభిలాషీ బహిర్నిర్గతః- స చ కవిర్దృష్ట్వా రాజానమాహ॥శ్లో॥ ధృ
ష్టైశ్రీ భోజరాజేంద్ర గళంతి త్రీణి తస్కరాత్। శత్రోశ్శస్త్రం శవేశః కష్టం నీ
వీబంధో మృగీదృశాం॥౧॥ రాజా తస్మై లక్షం దదౌ। తతస్తస్మిన్మృగయారసికే
రాజని కశ్చన పుళిందపుత్రో గాయతి। తేన గీతమాధుర్యేణ తుష్టో రాజా తస్మై
పుళిందపుత్రాయ పంచలక్షం దదౌ। తదా కవిః తద్దానమత్యున్నతం కిరాతపో
తం చ దృష్ట్వా నరేంద్ర పాణికమలస్థపంకజమిషేణ రాజానం వదతి॥శ్లో॥ ఏతే
హి గుణాః పంకజ సంతోపి న తే ప్రకాశమాయాంతి। యల్లక్ష్మీవసతే స్తవ మధు
పైరుపభుజ్యతే కోశః॥౧॥ భోజః తమభిప్రాయం జ్ఞాత్వా పునర్లక్షమేకం దదౌ।
తతో రాజా బ్రాహ్మణమాహ॥శ్లో॥ ప్రభుభిః పూజ్యతే విప్ర కలైవ నకులీనతా
కలావాన్మాన్యతే మూర్ధ్ని సత్సు దేవేషు శంభునా॥౧॥ ఏవం వదతి భోజే సతో
త పంచషాః కవయస్సమాగతాః। తాన్దృష్ట్వా రాజా విలక్షణ ఇవాసీత్- అద్యై
వ మయా ఏతావద్విత్తం దత్తమితి। తతః కళింగదేశీయకవిస్తమభిప్రాయం
జ్ఞాత్వా భోజభూపాలం పద్మమిషేణ పునః ప్రాహ..............................

శ్లో॥ కిం కుప్యసి కస్మై వా నవసౌరభసారాయ హి నిజమధునే। యస్యాశత
పత్ర తేద్య ప్రతిపత్రం న్యుగ్యతే భ్రమరైః॥౧॥ తతః ప్రభుం ప్రసన్నవదన
మవలోక్య ప్రకాశేన ప్రాహ॥శ్లో॥ నదాంతుమోపభోక్తుం చ శక్నోతి కృపణః
శ్రియం। కింతు స్పృశతి హస్తేన నపుంసక ఇవ స్త్రియం॥ యాచితో యః ప్రహృ
ష్యేత దత్వా చ ప్రీతిమాన్భవేత్। తం దృష్ట్వా వ్యథవా శ్రుత్వా నరస్స్వర్గ
మవాప్నుయాత్॥౧॥ తతస్తుష్టో రాజా పునరపి తస్మై కళింగదేశవాసినే కవ
యే లక్షం దదౌ। తతః పూర్వకవిః పురఃస్థితాం గవాక్షవీథీం ద్రాక్ష్యదృష్ట్వా ప్రా
హ। హే పవకరమో త్ర మహాసరస్సేతు భూమివాసీ రాజా యదా భవనం గమి
ష్యతి తదా కిమపి బ్రూతేతి। సోపి చ సర్వేషాం కవయస్సర్గం రాజ్ఞః ప్రథమ
చేష్టితం జ్ఞాత్వా అనంతరం తేష్వేకస్సరోమిషేణ నృపం ప్రాహ॥శ్లో॥ అగ

తానాముపూర్ణానాంపూర్ణానామప్యగచ్ఛతాం। యదర్థ్య నిసంఘట్టోఘటానాంతత్సరోవరమితి॥౧॥ తస్యరాజాలక్షందదౌ। తతోగోవిందపండితస్తాంకవీం ద్వారేదృష్ట్వాచుకోప। తస్యకోపాభిప్రాయంజ్ఞాత్వాద్వితీయఃకవిరాహ ॥శ్లో॥ కస్యహితృష్ణాం నాతిశయసిపిబతినకస్తవపయఃప్రవిశ్యాంతః। యదిసన్మార్గసరోవరనక్రో నక్రోధమిధివసతి ॥౧॥ రాజాతస్మైలక్షద్వయందదౌ। తంచగోవిందపండితం వ్యాపారపదాద్దూరీకృత్య త్వయాపిసభాయామాగంతవ్యం-పరంతుకేనాపిదౌష్ట్యంనకర్తవ్యమిత్యుక్త్వాతస్మైభోజ్యప్రత్యేకంలక్షందత్త్వాస్వనగరమాగతః। తేచయథాయథంగతాః। తతఃకదాచిద్రాజాముఖ్యామాత్యం ప్రాహ ॥శ్లో॥ విప్రోపియోభవేన్మూర్ఖస్సపురాద్బహిరస్తుమే। కుంభకారోపియోవిద్వాన్సతిష్ఠతుపురేమమ ॥౧॥ తతఃకోపినమూర్ఖోభూద్ధారానగరే। తతఃక్రమేణపంచశతానివిదుషాంవరరుచిబాణమయూరహరిశంకరకలింగవినాయకమదనవిద్యావినోదకోకిలతారేంద్రముఖాఃసర్వశాస్త్రవిచక్షణాఃసర్వేసర్వజ్ఞాఃశ్రీభోజస్యరాజ్ఞస్సభామలంచక్రుః। ఏవంస్థితేకదాచిద్విద్వద్బృందవందితేసింహాసనాసీనేకవిశిరోమణౌకవిత్వప్రియే విద్వత్ప్రియబాంధవేశ్రీభోజనరేశ్వరే। ద్వారపాలఏత్యప్రణమ్యవ్యజిజ్ఞపత్। దేవకోపివిద్వాన్ద్వారితిష్ఠతీతి। అథరాజ్ఞాప్రవేశయేతమిత్యాజ్ఞప్తేతస్మిన్ -సోపిదక్షిణేనపాణినాసమున్నతేనవిరాజమానఃకవీంద్రఃప్రాహ ॥శ్లో॥ రాజన్నభ్యుదయోస్తుశంకరకవేఃకింపత్రికాయామిదంపద్యంకస్యకృతేవభోజనృతేపాపఠ్యతాంపఠ్యతే। ఏతాసామరవిందసుందరదృశాంద్రాక్చామరాందోళనాముద్వేలద్భుజవల్లికంకణఝణత్కారఃక్షణంవార్యతాం॥ యథాయథాభోజయశోవివర్ధతేసితాంత్రిలోకీమివకర్తుముద్యతం। తథాతథామేహృదయంవిదూయతే ప్రియాలకాళీధవళత్వశంకయా ॥౧॥ తతోరాజాశంకరకవయేద్వాదశలక్షందదౌ। తదాసర్వేవిద్వాంసస్సవిచ్ఛాయవదనాబభూవుః। పరంకోపిరాజభయాన్నావదత్। రాజాచకార్యవశాద్గృహంగతః। తతోవిభూపాలాంసభాందృష్ట్వావిబుధగణస్తంనిందన అహోనృపతేరజ్ఞతాకిమస్యసేవయావేదశాస్త్రవిచక్షణేభ్యఃసా[illegible]యుకవిభ్యఃలక్షమదాత్ కిమనేనవితుష్టేనాపి। అసౌచకేవలం

గ్రాహ్యః కవిశ్శంకరః కిమేతస్య ప్రాగల్భ్యమిత్యేవం కోలాహలగతే రాజాతి కశ్చిదభ్యాగాత్ కనకమణికుండలశాలీ దివ్యాంశుకప్రావరణో ఽన్య కుమార ఇవ మృగమదపంకకళంకితగాత్రో నవకుసుమసమభ్యర్చితశిరాశ్చందనాంగరాగేణ విలోభయన్ మధుకరకదంబం విలాస ఇవ మూర్తిమాన్ కవితేవ తనుమాశ్రితా శృంగారరస ఇవ మూర్తో మహేంద్ర ఇవ మహీవలయం ప్రాప్తో విద్వాన్। తం దృష్ట్వా సా విద్వత్పరిషత్ భయకౌతుకయోః పాత్రమాసీత్। స చ సర్వాన్ ప్రణిపత్య ప్రాహ క్వ స భోజనృపతిః। తే తమూచుః ఇదానీమేవ సౌధాంతరం గత ఇతి తతో ఽసౌ ప్రత్యేకం తేభ్యస్తాంబూలం దత్వా గజేంద్రకులగతో మృగేంద్ర ఇవాసీత్। తతస్స మహాపురుషః శంకరకవిప్రధానేన కుపితాన్ తాన్ బుధ్వా ప్రాహ। భవద్భిః శంకరకవయే ద్వాదశ లక్షాణి ప్రదత్తానీతి న మంతవ్యం। అభిప్రాయస్తు రాజ్ఞో నైవ బుద్ధః। యతః శంకరపూజనే ప్రారబ్ధే శంకరకవిస్త్వేకేనైవ లక్షేణ పూజితః। కింతు తస్మిన్ స్థానే మహాన్విభ్రాజితానేకాదశరుద్రాన్ శంకరానవరాన్మత్వా ప్రత్యక్షాన్ జ్ఞాత్వా తేషాం ప్రత్యేకమేకైకం లక్షం తస్మై శంకరకవయే ఽపి శంకరమూర్తయే ప్రదత్తమితి రాజ్ఞో ఽభిప్రాయ ఇతి। సర్వే ఽపి చమత్కృతాస్తేన। తతః కో ఽపి రాజపురుషః స విద్వద్వృత్తస్వరూపం ద్రాగ్రాజ్ఞే నివేదయామాస। రాజా చ స్వాభిప్రాయం సా ఽప్యవదిత పంతం మహేశమితి మహాపురుషం మన్యమానః సభామభ్యగాత్। స చ స్వస్తీత్యాహ రాజానం। రాజా చ తమాలింగ్య ప్రణమ్య నిజకరకమలేన తత్కరకమలమవలంబ్య సౌధాంతరం గత్వా ప్రోత్తుంగగవాక్షే ఉపవిష్టస్సన్ ప్రాహ। విప్రవర భవన్నామ్నా కాన్యక్షరాణి సౌభాగ్యావలంబితాని। కస్య వా దేశస్య భవద్విరహాస్సుజనాన్ బాధత ఇతి। తతః కవిర్లిఖతి రాజ్ఞో హస్తే। కాలిదాస ఇతి రాజా వాచయిత్వా తస్య పాదయోః పతతి। తతస్తత్రాసీనయోః కాలిదాసభోజరాజయోరాసీత్సంధ్యా॥ తదానీం రాజా సంధ్యాం వర్ణయేతి॥ పరిపతతి పయోనిధౌ పతంగ ఇతి॥ తతో విద్వజ్జనవందితా సీతా ప్రాహ। సరసిరుహాముదరేషు మత్తభృంగ ఇతి। తతో బాణః పండితవరః ప్రాహ॥ ఉపవనతరుకోటరే విహంగ ఇతి। తతో రాజా కాలిదాసం ప్రాహ। సుకవే త్వమప్యేకం పాదం వదేతి। తతః కాలిదాసః ప్రాహ। యువతిజనేషు శనైశ్శనైరనంగ ఇతి। తతో రాజా కాలిదాసోక్తచతుర్థచరణే విశేషరసం జ్ఞా

త్వా కాళిదాసం ప్రాహ। సుకవే త్వం భారత్యాః కశ్చిత్పురుషావతార ఇతి।
తతో రాజా స్నేహార్ద్రదృష్ట్యా కాళిదాసం విలోకయన్నాహ। సఖే కాళిదాస
పునశ్చ సంధ్యామభివర్ణయేతి. తతః కాళిదాస ఆహ ॥ శ్లో॥ వ్యసనిన ఇవ విద్యా
క్షీయతే పంకజ శ్రీర్గుణిన ఇవ విదేశే దైన్యమాయాంతి భృంగాః। కునృప
తిరివ లోకం పీడయత్యంధకారో ధనమివ కృపణస్య వ్యర్థతామేతి చక్షుః । పున
శ్చ రాజానం స్తౌతి కవిః ॥ శ్లో ॥ ఉపచారః కర్తవ్యో యావదనుత్పన్నసౌహృ
దాః పురుషాః। ఉత్పన్నసౌహృదానాముపచారః కైతవం భవతి ॥ దత్తా తేన
కవిభ్యః పృథ్వీ సకలాపి కనకసంపూర్ణా । దివ్యాం సుకావ్యరచనాం శ్రమంచ
తేషాం విజానాతి॥ సుకవేశ్శబ్దసౌభాగ్యం సత్కవిర్వేత్తి నాపరః। నహి వంధ్యా
విజానాతి పరాం దౌహృదసంపదమితి ॥ ౧ ॥ తతః క్రమేణ భోజకాళిదాస
యోః పరమా ప్రీతిరజాయత। తతః కాళిదాసం వేశ్యాలంపటం జ్ఞాత్వా తస్మిన్
సర్వే ద్వేషం చక్రుః। న కోపి తం స్పృశతి । అథ కదాచిత్సభామధ్యే కాళిదా
సమాలోక్య భోజేన మనసా చింతితం । కథమస్య ప్రాజ్ఞస్యాపి స్మరపీడా
ప్రమాద ఇతి। తదభిప్రాయం జ్ఞాత్వా కాళిదాసః ప్రాహ ॥శ్లో॥ చేతోభ
వశ్చాపలతాప్రసంగే కా వా కథా మానుషలోకభాజాం । యద్దాహశీలస్య
పురాంవిజేతుస్తథావిధం పౌరుషమర్ధమాసీత్ ॥ ౧ ॥ తతస్తుష్టో భోజరా
జః ప్రత్యక్షరం లక్షం దదౌ । తతః కాళిదాసః భోజం స్తౌతి॥శ్లో॥ మహారాజశ్రీ
మన్ జగతి యశసా తే ధవళితే పయః పారావారం పరమపురుషో యం మృగ
యతే। కపర్దీ కైలాసం కరివరమభౌమం కులిశభృత్ కళానాథం రాహుః క
మలభవనో హంసమధునా ॥ నీరక్షీరే గృహీత్వా నిఖిలఖగతతీర్యాతి నాళీక
జన్మా తక్రం ధృత్వా తు సర్వానటతి జలనిధీన్ సంభ్రమాచ్చక్రపాణిః । స
ర్వానుత్తుంగశైలాన్ దహతి పశుపతిః ఫాలనేత్రేణ పశ్యన్ వ్యాప్తే త్వత్కీర్తి
కాంత్యా త్రిజగతి నృపతే భోజరాజక్షితీంద్ర॥ విద్వన్ రాజశిఖామణే తులయి
తుం ధాతా త్వదీయం యశః కైలాసం చ నిరీక్ష్య తత్ర లఘుతాం నిక్షిప్తవాన్
పూర్తయే । ఉక్షాణం తదుపర్యుమాసహచరం తన్మూర్ధ్ని గంగాజలం త
స్యాగ్రే ఫణిపుంగవం తదుపరి స్ఫారం సుధాదీధితిం ॥ స్వర్గాద్గోపాలకుత్ర వ్ర
జసి సురముని భూతలే కామధేనోర్వత్సస్యానేతు కామస్తృణచయమధునా
ముగ్ధముగ్ధం న తస్యాః। శ్రుత్వా శ్రీభోజరాజ ప్రచురవితరణం వ్రీడశుష్కస్త

గీ సా వ్యర్థ స్త్రహీ ప్రయాస స్తదపి తదరిభిశ్చర్వితస్సర్వముర్వ్యాం ॥ ౪॥
తుష్టో రాజా ప్రత్యక్షరలక్షం దదౌ । తతః కదాచిత్ శ్రుతిస్మృతిపారంగతాః
కేచి ద్బ్రాహ్మణాః కవిత్వప్రియం జ్ఞాత్వా మిథశ్చ మంత్రయిత్వా క్వచిన్నగరా
స్బహి ర్భువనేశ్వరీప్రసాదేన కవిత్వం కరిష్యామ ఇత్యుపవిష్టాః । తేష్వేకే
న పండితంమన్యేన ఏకశ్చరణో పాఠి। భోజనం దేహి రాజేంద్ర ఇతి - అన్యేనా
పాఠి ఘృతసూపసమన్వితమితి। ఉత్తరార్ధం న స్ఫురతి। తతో దేవతాభవనం
కాళిదాసః ప్రణామార్థమాగాత్ । తం వీక్ష్య ద్విజా ఊచుః। అస్మాకం సమగ్ర
వేదవిదామపి భోజః కిమపి నార్పయతి - భవాదృశాం హి యథేష్టం దత్తే- త
తోస్మాభిః కవిత్వవిధానధియా త్రా గతం చిరం విచార్య పూర్వార్ధమభ్య
ధాయి తస్యోత్తరార్ధం కృత్వా దేహి - తతోస్మభ్యం భోజః కిమపి ప్రయచ్ఛ
తీత్యుక్త్వా తస్య పురస్తాదర్ధముపాణి - స చ తచ్ఛ్రుత్వాహ ॥ మాహిషం చ శర
చ్చంద్రచంద్రికాధవళం దధి। తే చ రాజభవనం గత్వా ద్వారికానూచుః। వ
యం కవనం కృత్వా సమాగతాః రాజానం దర్శయ తేతి। తే చ కౌతుకాత్ మహా
సంతోగత్వా రాజానం ప్రణమ్య ప్రాహుః॥ శ్లో॥ రాజమాషనిభైరన్నైః కటి
పిన్య స్తపాణయః। ద్వారి తిష్ఠంతి రాజేంద్ర ఛాంద సాశ్శ్లోకశత్రవ ఇతి॥ తతో
రాజ్ఞా ప్రవేశితా స్తే కదాప్యదృష్టరాజసంసదో మిళిత్వా సహైవ కవిత్వం
పఠంతిస్మ। రాజా తచ్ఛ్రుత్వా ఉత్తరార్ధం కాళిదాసేన కృతమితి జ్ఞాత్వా
విప్రా నాహ। యేన పూర్వార్ధమకారి తన్ముఖాత్ కవిత్వం కదాచిదపి న కర
ణీయం। ఉత్తరార్ధస్య దీయతే న పూర్వార్ధస్య కించిదపీత్యుక్త్వా ప్రత్యక్ష
రలక్షం దదౌ। తేషు దక్షిణామాదాయ గతేషు కాళిదాసం వీక్ష్య రాజా ప్రా
హ - సుకవే ఉత్తరార్ధం త్వయా పఠితమితి । కవిరాహ॥ శ్లో ॥ అధరస్య మ
ధురిమాణం కుచ కాఠిన్యం దృశో స్తైక్ష్ణ్యం చ। కవితాయాః పరిపాకం హ్యా
నుభవరసికో విజానాతి । రాజా సుకవే సత్యం వదసి ॥ శ్లో ॥ అపూర్వో భాతి
భారత్యాః కావ్యామృతఫలే రసః। చర్వణే సర్వసామాన్యే స్వాదువిత్కేవ
లం కవిః ॥ సంచింత్య సంచింత్య జగత్సమస్తం త్రయః పదార్థా హృదయం ప్ర
విష్టాః। ఇక్షోర్వికారా మతయః కవీనాం ముగ్ధాంగనాపాంగతరంగితాని॥ ౪॥ త
తః కదాచిద్ద్వారపాలకః ప్రణమ్య భోజం ప్రాహ। రాజన్ ద్రవిడదేశాత్

ణాపిలక్ష్మీధరనామకవిర్ద్వారస్థాధ్యాస్త ఇతి। భోజో ప్రవేశయేత్యాహ। తతః ప్రవిష్టమేవ సూర్యమివవిభ్రాజమానంచి రాదర్శ్య దితవృత్తాంతం ప్రేత్య రాజా విచారయామాస - అహహ ॥ శ్లో ॥ ఆకారమాత్రవిజ్ఞానసంపాదితమనోరథాః । ధన్యాస్తేయే న శృణ్వంతి దీనాః కాప్యర్థినాం గిరః ॥ సచాగత్య తత్ర రాజానం స్వస్తీత్యుక్త్వా తదాజ్ఞయోపవిష్టః ప్రాహ । దేవ ఇయం తే వందితమండితా సభా । త్వంచ సాక్షాద్విష్ణురసి । అతః కిన్నామ పాండిత్యం మమ । తథాపి కించిద్వచ్మి ॥ శ్లో ॥ భోజ ప్రతాపం తు విధాయ ధాత్రా శేషైర్నిరస్తైః పరమాణుభిః కిం । హరేః కరే ఽభూత్పవిరంబరే చ భానుః పయోధేరుదరే కృశానుః ॥ ౧ ॥ తత స్తేన పరితుష్టేన రాజా తస్య ప్రత్యక్షర లక్షం దదౌ । కవి రాహ ॥ దేవ మయా న కుటుంబేనాత్ర స్థాతవ్య మిత్యాశయా పమాగతం ॥ శ్లో ॥ తవ సోదాతా గుణ గ్రాహీ స్వామీ పుణ్యైనలభ్యతే । అనుకూలశ్చ నిర్దోషః కవిర్విద్వాన్ సుమంగలః భాః ॥ ౧ ॥ రాజా ముఖ్యామాత్యం ప్రాహ । అస్మై గృహం దీయతాం । తత స్తేనామాత్యేన నిఖిల నుపి నగరం వ్యలోకి కిమపి మూర్ఖ గృహం తోన పశ్యత్ గృహాన్ని స్సార్య విము షేత్ గృహం దాతుం । తతో మార్గే స్వనేనం భ్రమతా కస్య చిత్కువిందస్య గృహం విశాలం వీక్ష్య కువిందం ప్రాహ । కువింద గృహాన్నిస్సర । తవ గృహం విద్వాన్ నేష్యతి । తతః కువిందో రాజభవనమాసాద్య ప్రణిపత్య రాజానం ప్రాహ । దేవ భవదమాత్యో మాం మూర్ఖం కృత్వా గృహాన్ని స్సారయతి । త్వంచ మాం స్వయ మేవ పశ్య మూర్ఖో హం పండితో వా ॥ శ్లో ॥ కావ్యం కరోమి న హి చారుతరం కరోమి యత్నాత్ కరోమి యది చారుతరం కరోమి । భూపాలమౌళి మణి చుంబిత పాదపీఠ హే సాహసాంక కవయామి వయామి యామి ॥ ౧ ॥ రాజా చ తం కువిందం త్వం కాగ వాదేన వదంతం ప్రాహ । లలితా శేపదపఙ్క్తిః కవితా మాధుర్యం చ శోభనం - పఠంతు కవిత్వం విచార్య వక్తవ్యం । తతః కుపితః కువిందః ప్రాహ దేవ కో పోత్తరం పరకం భాషే - న వదామి - రాజధర్మః పృథగ్విద్వద్గర్హ్యాత్ । రాజా । అస్తి చేదుత్తరం తతో బ్రూహి - మా భైషీః । ఆహ కువిందః । కాలిదాసాదృతేఽపరం నే విమేవ న మన్యే - కోస్తి తే సభాయాం కవిత్వవిద్వాన్ ॥ శ్లో ॥ యత్నాన్నత స్వత్వమైవ భవంగురు యశ్చ పాపీ యూష పానోద్భవంతల్లభ్యం క్వపి నైవ నైవహారతః పాత్ర ప్రతిష్ఠాజుషా । కాసారే విపస నవసన్నపిళ యః పూరంత

రంపంకిం న కర్ణాభరణకరస్యాలభతే కిం సౌరభం సైరిభః॥ అయం మే వాగ్గుంఫో విశద పదవైదగ్ధ్యమధురః స్ఫురద్బంధో వంధ్యః పరహృది కృతార్థః కవిహృది। కటాక్షో వామాక్ష్యా దరవలిత నేత్రాంతగలితః కుమారే నిస్సారస్తరుణిషు పరం యాతి సఫలః॥ తతో విశ్వజ్ఞనవంది తాసీతా రాజానం ప్రాహ॥ శ్లో॥ విపులహృదయాభియోగ్యే ఖిద్యతి కావ్యే జడో న మౌర్ఖ్యే స్వే। నిందతి కంచుకమేవ ప్రాయః శుష్కస్తనీ నారీ॥ తతః పవిందః ప్రాహ। దేవ ॥శ్లో॥ బాల్యే సుతానాం సురతే౽ంగనానాం స్తుతౌ కవీనాం సమరే భటానాం త్వంకారయుక్తా హి గిరః ప్రశస్తాః కస్తే ప్రభో మోహవశః స్మర త్వం॥౧॥ తతో రాజా సాధు భో కవింద్రేత్యుక్త్వా లక్షం దదౌ। ఏవం క్రమేణాతిక్రాంతే కియత్యపి కాలే బాణః పండితవరో రాజ్ఞా మాన్యమానోపి ప్రాక్తనకర్మతః దారిద్ర్యమనుభవతి। కదాచిద్రాత్రౌ వేకాకీన్య పటఃచ్ఛన్నవేషః స్వపురే చరన్ బాణగృహమేత్యాతిష్ఠత్। తదా నిశీథే బాణో దారిద్ర్యకులహృదయో నిజకాంతాం వక్తి। దేవి రాజా కియద్వా గంమనః పూరయతి। అద్యాపి ప్రాతః కిం తో దదాత్యేవ। పరంతు నిరంతర ప్రార్థనాగసేన మూర్ఖస్యాపి జిహ్వా జడీభవతి। తతో మమ హస్తాగ్రాగ్రం మానేన స్థితః పునః సదతి-

శ్లో॥ హారం హారం పురహరపదం పద్మకహారలోహలఫల్గు యాచనా వచసో౽। ఏకైవ తత్వరసజ్ఞా తదుభయరససారత్వజ్ఞా। దేవి॥శ్లో॥ దారిద్ర్యస్య పరా మూర్తిర్యాచ్ఞా న ద్రవిణాల్పతా। అపి కౌపీనవాన్ శంభుస్తథాపి పరమేశ్వరః-కించ॥ సేవా సుఖానాం వ్యసనం ధనానాం యాచ్ఞా గురూణాం కునృపః ప్రజానాం। ప్రణష్టశీలశ్చ సుతః కులానాం మూలావఘాతీ కఠినః కుఠారః। మహత్యపి దారిద్ర్యే స్వయమనుశక్తోహం రాజ్ఞైవ కిం-కించ॥శ్లో॥ ఇచ్ఛేత్ క్షణమపి జలదో వల్లభతామేతి సకలలోకస్య। నిత్యప్రసారితకరః కరోతి సూర్యోపి సంతాపం। దేవి-నైశ్వదే వావసరే ప్రాప్తాః క్షుధాతురాః పశ్చాద్యాంతీతి తదేవ మే హృదయం ధునోతి॥శ్లో॥ దారిద్ర్యానలసంతాపః శాంతస్సంతోషవారిణా। యాచకాశావిఘాతాంతర్దాహః కేనోపశామ్యతే॥౧॥ రాజా శ్రుత్వా ఇదానీం కేనాపి దాతుమశక్యం ప్రాప్తబాణం పూర్ణమనోరథం కరిష్యామి మాతర్నిద్రాం

తః॥ శ్లో॥ కృతో న స్నాన్తైన యోగీవ దేవరూపో న యైః పదం। స్నైరాత్మ సదృశో నార్థి కః తైః కావ్యైర్బలైర్గ్రన్థైః॥౧॥ ఏవం పురే పరిభ్రమమాణే రాజని తస్మిన్ పురశ్చోరద్వయం గచ్ఛతి। తయోరేకః ప్రాహ। సఖే శకుంత గాఢాంధకారపిహితేపి జగతి అంజనవశాత్ స్వర్గం పరమాణుప్రాయం వస్తు సర్వత్ర పశ్యామి పరం తు సంభారగృహే కనకజాతమపి న మే సుఖాయ। ద్వితీయో మరాళనామా చోర ఆహ। అసి తే సంభారగృహే తత్కనకసంభారేపి న హితమితి కస్మాద్ధేతోః॥ శకుంతః॥ సర్వతో నగరరక్షకాః పరిభ్రమంతి సర్వోపి జనః జాగరిష్యతి ఏషాం భేరీపటహాదినాదేన। సఖే తర్హి శీఘ్రమేవ గంతవ్యం। మరాళః ప్రాహ। సఖే త్వమనేన కోటిద్వయాపరిమితధనజాతేన కిం కరిష్యసి॥ శకుంతః॥ ఏతద్ధనం కస్మైచిత్ ద్విజన్మనే దాస్యామి। యథాయం వేదవేదాంగపారగో న్యం న ప్రార్థయతి॥ శ్లో॥ దదతో యుధ్యమానస్య పఠతః పులకోథ చేత్। ఆత్మనశ్చ పరేషాం చ తద్దానం పౌరుషం స్మృతం॥ మరాళః॥౧॥ అనేన చౌర్యధనదానేన నవకథం పుణ్యఫలం భవిష్యతీతి॥ శకుంతః॥ సఖే అస్మాకం పితృపైతామహోయం ధర్మః యచ్చౌర్యేణ విత్తమానీయతే॥ మరాళః॥ సఖే శిరశ్ఛేదమంగీకృత్యార్జితం ద్రవ్యం నిఖిలమపి కథం దీయతే॥ శకుంతః॥ శ్లో॥ మూర్ఖో న హి దదాత్యర్థం నరో దారిద్ర్యశంకయా। ప్రాజ్ఞస్తు వితరత్యర్థం తమేవ న సుశంకయా॥ కించిద్వేదమయం పాత్రం కించిత్పాత్రం తపోమయం। పాత్రాణాముత్తమం పాత్రం శూద్రాన్నం యస్య నోదరే॥ శకుంతః॥౧॥ సఖే మరాళ అనేన విత్తేన కిం కరిష్యతి భవాన్॥ మరాళః॥ సఖే కాశీవాసికోపి విప్రవటుర్యాగాత్ తేనాస్మత్పితుః పురః కాశీవాసఫలం వ్యావర్ణితం। తతోస్మత్తాతః బాల్యాదారభ్య చౌర్యం కుర్వాణో దైవవశాత్ స్వపాపాన్నివృత్తో వైరాగ్యాత్స కుటుంబః కాశీమేష్యతీతి తర్క్యం తదర్థమిదం ద్రవిణజాతం॥ శకుంతః॥ మహాద్భాగ్యం తవ పితుః తథాహి॥ శ్లో॥ వారాణసీపురీవాసవాసనావాసితాత్మనా। కిం శునాసమతాం యాతి వరాకః పాకశాసనః॥ ఊషరం కర్మసస్యానాం క్షేత్రం వారాణసీపురీ। యత్ర సంలభ్యతే మోక్షస్సమం చండాలపండితైః॥ మరణం మంగళం యత్ర విభూతిశ్చ విభూషణం। కౌపీనం యత్ర కౌశేయం సా కాశీ కేన మీయతే॥౧॥ ఏవముభయోస్సంవాదం శ్రుత్వా రాజా తుతోష। కర్మణాం గతిస్సర్వ దైవవిచిత్రా। ఉభయోరపి పవిత్రా మతిరితి రాజా విసృ

త్యభవనాంతరే పితృపుత్రావపశ్యత్। తత్ర పితా పుత్రం ప్రాహ। ఇదానీం
పరిజ్ఞాతశాస్త్రతత్త్వో నృపతిః కార్పణ్యేన న ప్రయచ్ఛతి కిం తు॥ శ్లో॥ అర్థినాని క
వయతి కవయతి పఠతి చ పఠతి స్తవోన్ముఖే స్తౌతి। పశ్చాద్యామీత్యుక్తే మౌనీ దృ
ష్టిం నిమీలయతి॥ ౧॥ రాజాప్యేతచ్ఛ్రుత్వా తత్సమీపం ప్రాప్యైవం వదతి

స్వగాత్రాత్సర్వాణ్యాభరణాన్యుత్తార్య దత్త్వా తతో గృహమాసాద్య శా
లాంతరే సముపవిష్టః కాళిదాసం ప్రాహ-సఖే॥ శ్లో॥ కవీనాం మానసం నా
మితరతి ప్రతిభాంభసా॥ తతః కవిరాహ॥ యత్రాప్తే తేన పయాంసీవ భువనాని
చతుర్దశ॥ ౧॥ తతో రాజా ప్రత్యక్షరముక్తాఫలలక్షం దదౌ। తతః ప్రవి
శతి ద్వారపాలః- దేవ కోపి కౌపీనావశేషో విద్వాన్ ద్వారి తిష్ఠతీత్యాహ రా
జానం-రాజా-ప్రవేశయ। తతః ప్రవేశితః కవిరాగత్య స్వస్తీత్యుక్త్వా సము
పవో౽పవిష్టః ప్రాహ॥ శ్లో॥ ఇహ నివసతి మేరుశ్శేఖరో భూధరాణా మిహహి
నిహితభారాస్సాగరాస్సప్తచైవ। ఇదమతులమనంతం భూతలం భూరిభూతో
ద్భవధరణసమర్థం స్థానమస్మద్విధానాం॥ రాజా॥ మహాకవే కం తే నామ అభిధ
త్స్వ॥ కవిః నామ గ్రహణం నోచితం పండితానాం తథాపి వదామి యది జానా

సి॥ శ్లో॥ న హి స్తనంధయీ బుద్ధిర్గాంభీర్యం గాహతే వచః। తలం తోయనిధేర్ద్ర
ష్టుం యష్టిరస్తి న వైణవీ। దేవ కర్ణయ॥ శ్లో॥ చ్యుతామిందోర్లేఖాం రతికలహభ
గ్నం చ వలయం సమం చక్రీకృత్య ప్రహసితముఖీ శైలతనయా। అవోచద్యం ప
శ్యేత్యవతు స శివస్సాపి గిరిజా స చ క్రీడాచంద్రో దశనకిరణాపూరితతనుః
కాళిదాసః॥ ౧॥ సఖే క్రీడాచంద్ర చిరాద్దృష్టోసి। కస్మిన్దేశే తే దశా- మండలే
మండలేపి రాజత్యపి రాజన్ బహుధనపతి॥ క్రీడాచంద్రః॥ శ్లో॥ ధనినో౽ప్య
దానవిభవా గణ్యంతే ధురి మహాదరిద్రాణాం। హంతి న యతః పిపాసామత
స్సముద్రోపి మరురేవ॥ కించ॥ ఉపభోగకాతరాణాం పురుషాణామర్థసం
చయపరాణాం। కన్యామణిరివ సదనే తిష్ఠత్యర్థః పరస్యార్థే॥ సువర్ణమణికే

యూరాడంబరైరన్యభూభృతః। కలయైవ పదం భోజస్త్వేషావతాప్నోతి సార
విత్-కించ॥ దేవ॥ సుధామయానీవ సుధాంగళంతీ విదగ్ధసంయోజనమంతరే
ణ। కావ్యాని నిర్వ్యాజమనోహరాణి వారాంగనానామివ యౌవనాని॥ జ్ఞా
యతే జాతు నామాపి న రాజ్ఞః కవితాం వినా। కవేస్తద్వ్యతిరేకేణ న కీర్తిః స్ఫురతి

తితా॥ మయూరః॥ తే వంద్యాస్తే మహాత్మానస్తేషాంలోకే స్థిరం యశః। యై
ర్నిబద్ధాని కావ్యాని యే చ కావ్యే ప్రకీర్తితాః॥ వరరుచిః॥ పదవ్యక్తిర్వ్యక్తిర్భృతస
హృదయాబంధలలితేః కవీనాం మార్గస్సఫ్యంతి బుధమాత్రస్య ధిషణా।స
చక్రీడావేశవ్యసనపిశునో యః కులవధూకటాక్షౌఘాణాం పంథాన ఖలు గణికా
నాం హి విషయః॥౧॥ తతో రాజా క్రీడాచంద్రాయ కవివరాయ వింశతిగజేం
ద్రాన్ గ్రామపంచకం చ దదౌ- తతో రాజానం కవిస్స్తౌతి ॥ శ్లో॥ కంకణం
నయనద్వంద్వే తిలకం కరపల్లవే। అహో భూషణవైచిత్ర్యం భోజప్రత్య
ర్థియోషితాం॥౧॥ తతః తుష్టో రాజా పునరష్టగజాన్ దదౌ తదా కదాచిత్కోపజ
రాజ్ఞస్సర్వాంగసంధిః పండితో రామేశ్వరనామా సభామభ్యగాత్ ॥ స చా
హ॥శ్లో॥ పంచాననస్య సుకవేర్గజమాంసైరత్నప్రియా। పాగణాజాయ
తే క్వాపి సర్వత్రైవోపవాసినః॥ మాహోనాం పండితానాం చ పరేషాముపరో
జనః। కవీంద్రాణాం గజేంద్రాణాం గ్రాహకో నృపతిః పరం॥ ఏవం హి॥ సువ
ర్ణైః పట్టచేలైశ్చ శోభా స్యాద్వారయోషితాం। పరాక్రమేణ దానేన రాజం
తే రాజనందనాః॥౧॥ ఇత్యాకర్ణ్య రాజా రామేశ్వరపండితాయ సర్వాభర
ణాన్యుత్తార్యలక్షద్వయం చ ప్రాయచ్ఛత్ ॥ తతః సౌతికవిః॥శ్లో॥ భోజస్యోత్త్రి
త్రికోణం తాయాన భః స్థాలస్థితం మహత్। కస్తూరీతిలకం రాజన్గుణాకర విరా
జతే॥ బుధాగ్రే న గుణాన్ బ్రూయాత్సాధు వేత్తి యతస్స్వయం। మూర్ఖాగ్రే
పి చ న బ్రూయాద్యతః ప్రోక్తం న వేత్తి సః॥౧॥ తేన చమత్కృతాస్సర్వే। రామే
శ్వరకవిః॥ శ్లో॥ ఖ్యాతిం గమయతి సుజనస్సుకవిర్విదధాతి కేవలం కావ్యం। పు
ష్ణాతి కమలమంభో లక్ష్మ్యా తు రవిర్నియోజయతి॥౧॥ తతస్తుష్టో రాజా రామే
శ్వరనామ్నే ప్రత్యక్షరం లక్షం దదౌ। రాజేంద్రం కపిః ప్రాహ- దేవ॥శ్లో॥ కవి
త్వం నశ్యతో త్యేవ కృపణః కీర్తివర్జితః। నపుంసకః కిం కురుతే పురస్స్థితమృగీదృ
శా॥ సీతా ప్రాహ॥ శ్లో॥ హతాదైవేన కవయో వరాకాస్తే గజా అపి। శోభాన
జాయతే యేషాం మండలేంద్రగృహం వినా॥ కాళిదాసః॥ అదాతుర్మానసం
క్వాపి న స్పృశంతి కవేర్గిరః। దుఃఖాయైవాతివృద్ధస్య విలాసాస్తరుణీకృతాః॥
౧॥ రాజా ప్రతిపండితం లక్షం దత్తవాన్। తతః కదాచిద్రాజా సమస్తాదపి కవి
మండలాదధికగుణం కాళిదాసమవలోక్య ఆయాంతం పరం వేశ్యాలోలత్వే
న చేతసి ఖేదలవం చక్రే। తదా సీతా విద్వద్బృందవందితా తదభిప్రాయం జ్ఞా

త్వా ప్రాహ। దేవ॥ శ్లో॥ దోషమపి గుణవతి జనే దృష్ట్వా గుణరాగిణో న ఖిద్యం
తే। ప్రీత్యైవ శశిని పతితం పశ్యతి లోకః కళంకమపి ॥౫॥ తుష్టో రాజా సీతాయై
లక్షం దదౌ। తదాపి కాళిదాసం యథాపూర్వం న మానయతి। యదా తదా కాళి
దాసోపి రాజ్ఞోభిప్రాయం విదిత్వా కులామిషేణ ప్రాహ ॥ శ్లో ॥ ప్రాప్య
ప్రమాణపదవీం కో నామాస్తాం అవలేపస్తే। నయసి గరిష్ఠమధస్తాత్ తదితర
ముచ్చైస్తరాం కురుషే॥ పునరాహ। యస్యాస్తి సర్వత్ర గతిస్స కస్మాత్ స్వదే
శరాగేణ హి యాతి ఖేదం। తాతస్య కూపోయమితి బ్రువాణాః క్షారం జలం
కాపురుషాః పిబంతి ॥౫॥ తతో రాజ్ఞా కృతామవజ్ఞాం మనసి కృత్వా కాళిదాసో
విమనాః నిజవేశ్యయాహ ॥ శ్లో ॥ అవజ్ఞాస్ఫుటితం ప్రేమ సమీకర్తుం క
ఈశ్వరః। సంధిం న యాతి స్ఫుటితం లాక్షాలేపేన మౌక్తికం॥౫॥ తతో రాజాపి
స్వగృహే ఖిన్నస్తస్థౌ। తతో లీలావతీ ఖిన్నం దృష్ట్వా రాజానం తం విషాదకా
రణమపృచ్ఛత్। రాజా చ రహసి సర్వాం తస్యై ప్రాహ। సా చ రాజముఖేన కా
ళిదాసావజ్ఞాం జ్ఞాత్వా ప్రాహ। దేవ ప్రాణనాథ సర్వజ్ఞోసి॥ శ్లో॥ స్నేహో
హి వరమఘటితో న వరం సంజాతవిఘటితస్నేహః। హృతనయనో హి విషా
దీ న విషాదీ భవతి ఖలు జాత్యంధః ॥౫॥ పరంతు కాళిదాసః కోపి భారత్యాః పు
రుషావతారః। తస్మాత్ స్వభావేన సంమాననీయ ఏవం విద్వద్భిః॥ పశ్య॥ శ్లో॥ దో
షాకరోపి కుటిలోపి కళంకితోపి మిత్రావసానసమయే విహితోదయోపి।
చంద్రస్తథాపి హరవల్లభతాముపైతి నైవాశ్రితేషు గుణదోషవిచారణా
స్యాత్ ॥౫॥ రాజాపి ప్రియోపదేశమేతత్ సత్యమేవేత్యంగీకృత్య శ్వః కాళిదాసం
ప్రాతరేవ సంతోషయిష్యామీత్యవోచత్। అన్యేద్యూ రాజా దంతధావ
నాదివిధిం విధాయ సర్వాణి చ నిత్యకృత్యాని సభాం ప్రాప। తతః పండితాః కవ
యశ్చ గాయకా అన్యే చ సర్వే సభామాజగ్ముః। తదా కాళిదాసమేకమనా
గతం వీక్ష్య రాజా స్వసేవకమేకం తదాకారణాయ వేశ్యాగృహం ప్రేష
యామాస। స చ గత్వా కాళిదాసం నత్వా ప్రాహ। కవీంద్ర త్వాం శీఘ్రమా
కారయతి భోజనరేంద్ర ఇతి। తతః కవిర్వ్యచింతయత్। తేహ్ని నృపేణావ
మానితోహమద్య ప్రాతరేవాకారణం కిమర్థమితి॥ శ్లో॥ యం యం నృపోనురా
గేణ సంమానయతి సంసది। తస్య తస్యోత్సారణాయ యతంతే రాజవల్లభాః॥
౧॥ కించ పి శేషాద్రాజ్ఞా అస్వహాలమాన్యమానే మయి మాయావినో మత్సరా

ద్వైతరం బోధయంతి ॥ శ్లో॥ అవివేకమతిర్నృపతిర్మంత్రీ గుణవత్సు వక్రి
తగ్రీవః। యత్ర ఖలాశ్చ ప్రబలాస్తత్ర కథం సజ్జనావసరః॥౧॥ ఇతి విచార్య స స
భామాగచ్ఛత్। తతో దూరే సమాయాంతం వీక్ష్య సానందమాసనాదుత్థాయ
సుకవే మమ ప్రియతమాద్య కథం విలంబః క్రియత ఇతి భాషమాణః పంచషట్ప
దాని సమ్ముఖో గచ్ఛతి। తతో నిఖిలాపి సభా స్వాసనాదుత్థితా। సర్వే సభాస
దశ్చమత్కృతాః। వైరిణశ్చాస్య విచ్ఛాయవదనా బభూవుః। తతో రాజా ని
జకరకమలేన అస్య కరకమలమవలంబ్య స్వాసనదేశం ప్రాప్య సంచ సింహా
సనే ఉపవేశ్య స్వయం చ తదాజ్ఞయా తత్రైవోపవిష్టః। తతో రాజ్ఞః సింహా
సనారూఢే కాళిదాసే బాణకవిర్దక్షిణం బాహుముద్ధృత్య ప్రాహ ॥ శ్లో॥
భోజః కళాపి ముద్రో వా కాళిదాసస్య మాననాత్। విబుధేషు కృతో రాజా
యేన దోషాకరోప్యసౌ॥౧॥ తతోఽస్య విశేషేణ విద్వద్భిస్సహ వైరానలః ప్రదీ
ప్తః। తతః కైశ్చిద్బుద్ధిమద్భిః ఖలైః మంత్రయిత్వా సర్వైరపి విద్వద్భిః భోజస్య
తాంబూలవాహినీ దాసీ స్వనకనకాదినా సమ్మానితా। తే చ తాం ప్రత్యేవ
మూచుః। సుభగే అస్మత్కార్యమసౌ కాళిదాసో దళయతి। అస్మాసు కోపి నైత్రే
సకలాసామ్యం ప్రవహతే। వత్స్యే యథైనం రాజా అస్మాద్దేశాన్నిస్సారయతి త
థా భవత్యా కర్తవ్యమితి। దాసీ ప్రాహ। భవద్భ్యో వ్యవహారం ప్రాప్య సుయా
యుష్మత్కార్యం క్రియతే తన్న మప్రథమం హారో దాతవ్య ఇతి। తతస్సా తాం
బూలవాహినీ తైర్దత్తం హారమాదాయ వ్యచింతయత్। తథా హి। బుద్ధేర
సాధ్యం కిం వాస్తీతి। తతస్సమతిక్రామత్సు కతిపయవాసరేషు దైవాదేకాకిని
ప్రసుప్తే రాజని చరణసంవాహనాది సేవాం స్వవిధాయ తత్రైవ కశిపౌ
సనేత్రే నిమీల్య సుప్తా। తతః క్షణేన రాజానమీషజ్జాగరూకం సమ్యక్ జ్ఞా
త్వా ప్రాహ। మదనమాలిని సదురాత్మా కాళిదాసః దాసీవేషేణ అంతఃపురం
ప్రాప్య లీలాదేవ్యా సహ రమత ఇతి। రాజా తచ్ఛ్రుత్వా ఉత్థాయ ప్రాహ।
తరంగవతి కిం జాగర్షి। సా చ నిద్రావ్యాకులేవ న శృణోతి। రాజా చ తస్యా
అపధ్వనిం శ్రుత్వా వ్యచింతయత్ ఇయం తరంగవతీ నిద్రాయాం స్వప్నవ
శం గతా పూర్వవాసనావశాద్దేవ్యా దుశ్చరితం ప్రాహ। స చ స్త్రీవేషేణాం
తఃపురమాగచ్ఛతీత్యేతదపి సంభావ్యతే। కో నామ స్త్రీచరితం వేదేతి। తతశ్చే
త్థం విచార్య రాజాపరేద్యుః ప్రాతరాత్మని కృత్రిమజ్వరం విధాయ శయానః

కాళిదాసం దాసీముఖేనా కారితవాన్ - తదాగమనానంతరం తయైవ లీలాదే
వీం చానాయ్య దేవీం ప్రతి-ప్రియే ఇదానీమేవ మయా పథ్యం భోక్తవ్యమిత్యు
క్తే సతి సాపి తథైవేతి పథ్యం గృహీత్వా రాజ్ఞో రజతపాత్రే దత్వా తత్ర ముద్గ
దాలీం పథ్యే నైవ యుక్త్ । తతో రాజాపి తయోరభిప్రాయం జిజ్ఞాసమానః శ్లోకా
ర్థం ప్రాహ ॥ శ్లో ॥ ముద్గదాళీ గత ప్రీ శ్లోకపీం ద్రవితు మా కథమిత్తి । త
తః కాళిదాసః దేవ్యాం సమీపవర్తిన్యామప్యుత్తరార్థం ప్రాహ ॥ శ్లో ॥
అంధో వల్లభ సంయోగే జాతా విగతకంచుకీతి । దేవీ తచ్ఛ్రుత్వా పరిజ్ఞాతా
ర్థా స్వరూపా సరస్వతీ వత దక్షిణవిదిత్వా స్మేరముఖీ బభూవ - రా
జాప్యేతత్ దృష్ట్వాపి చారయామాస । ఇయం పురా కాళిదాసేన్నిహ్యతీతి శ్రు
తం । అనేన పత స్యాం సమీపవర్తిన్యామపి శ్లోకమభ్యధాయి - ఇయం చ స్మేరము
ఖీ బభూవ స్త్రీణాం చిత్తం కో వేద ॥ శ్లో ॥ అశ్వప్లుతం వాసవగర్జితం చ స్త్రీణాం
చ చిత్తం పురుషస్య భాగ్యం । అవర్షణం చాప్యతివర్షణం చ దేవో న జానాతి కుతో
మనుష్యః ॥ ౧ ॥ బ్రాహ్మణః చారుణా పరాధి త్వేపి సహాంతవ్యః కింత్వయం
విశేషేణ సర్వతాన్యః పురుషావతార ఇతి విచార్య కాళిదాసం ప్రాహ । క
వే సర్వథా అస్మద్దేశేన స్థాతవ్యం కిం బహునోక్తేన ప్రతివాక్యం కిమపినవ
క్తవ్యం - తతః కాళిదాసోపి వేగేనూత్థాయ వేశ్యాగృహమేత్య తాం ప్రత్యా
హ । ప్రియే అనుజ్ఞాం దేహి మమ యుభోజః కుపితః స్వదేశే న స్థాతవ్యమిత్యు
వాచ అహాహ ॥ శ్లో ॥ అఘటితఘటితాని ఘటయతి సుఘటితఘటితాని జర్జరీ కురు
తే । విధి రేవ తాని ఘటయతి యాని పుమాన్నైవ చింతయతి ॥ కించ ॥ ౧ ॥ కిమపి విస్మ
ద్భుతం దవిష్టితమేవ వేద మితి భాతి । తథాహి ॥ శ్లో ॥ బహూనామప్యసారాణాం
సమవాయోహి దుర్జయః । తృణైర్విధీయతే రజ్జుర్బధ్యంతే మత్తదంతినః ॥ ౧ ॥ త
తో విలాసవతీ నామ వేశ్యా తం ప్రాహ ॥ శ్లో ॥ తదేవాస్య పరం మిత్రం యత్ర సం
క్రామతి ద్వయం । దృష్టే సుఖం చ దుఃఖం చ ప్రతిచ్ఛాయేవ దర్పణే ॥ ౧ ॥ దయిత
మమ సువిద్యమానాయాం కిం తే రాజ్ఞా కిం వా రాజదత్తేన విత్తేన కార్యం సుఖేన ని
శ్శంకం తిష్ఠ మద్గృహే । ంతః సుమహాన్ ఇతి । తతః కాళిదాసస్తత్రైవ వసన్ కతిపయ
దినాని గమయామాస । తతః కాళిదాసే గృహాన్నిర్గతే రాజా సంలీలాదేవీ ప్రా
హ । దేవ కాళిదాసకవినా సాకం నితాంతం నిబిడతమా మైత్రీ తదిదానీమనుచితం

కస్మాత్కృతంయస్యదేశేవ్యవస్థానంనిషిద్ధం ॥ శ్లో॥ ఇక్షోరగ్రాత్క్రమశః
పర్వణిపర్వణియథారసవిశేషః। తద్వత్సజ్జనమైత్రీ విపరీతానాంతుః విపరీతా॥
శోకారాతిపరిత్రాణంప్రీతివిస్రంభభాజనం। కేనరత్నమిదంసృష్టంమిత్రమి
త్యక్షరద్వయం ॥౧॥ రాజాప్యేతల్లీలాదేవీవచనమాకర్ణ్య దేవి కేనాపిస
మ్యగేవమభ్యధాయియత్కాళిదాసోదాసీవేషేణ అంతఃపురమాసాద్య దేవ్యా
సహారమతే। మయాచైతద్వ్యాపారజిజ్ఞాసయా కపటజ్వరేణాయం భవ
తీసుఖావంవీక్షితౌ తత్సమీపవర్తిన్యామపిత్వయ్యాత్తగాఢమిథః ప్రహ
తచ్చాకర్ణ్యత్వయాపికృతోహాసః తతశ్చసర్వమేతద్దృష్ట్వా బ్రాహ్మణహాస
నభీరుణామయాదేశాన్నిస్సారితః - త్వాంచనదాక్షిణ్యాన్నహన్మీతి। తతోహాస
పరాదేవీచమత్కృత్య ప్రాహసశ్శంకం। దేవ అహమేవధన్యా యస్యా
స్త్వంపతిరీదృశః యత్త్వయాభుక్తశీలాయాః మమమనఃకథమన్యత్ర గచ్ఛ
తియతస్సర్వకామినీభిరపి కాంతోపభోగస్స్మర్తవ్యోసి। అహహా దేవయది
త్వమద్యమాంసతీమసతీంవా అకృత్వాగమిష్యసితర్హ్యహం సర్వథామరి
ష్యామీతి- తతోరాజాపిప్రియేసత్యంవదసీతిమానయామాస - తప్తంలోహ
గోళకంచకారయామాస-ధనుశ్చసజ్యంచక్రే - తతోదేవీస్నాతానిజపా
తివ్రత్యానలేన దేదీప్యమానసుకుమారగాత్రీ సూర్యమవలోక్య ప్రాహ-
జగచ్చక్షుస్త్వంసర్వసాక్షీసర్వంవేత్సి॥శ్లో॥ జాగ్రత్స్వప్నకాలేచసుషుప్తౌ
యదిమేపతిః - భోజఏవపరంనాన్యోమచ్చిత్తేభాసితోపిన - ఇత్యుక్త్వా
తతోదివ్యత్రయంచక్రే - తతశ్శ్యామాయామంతఃపురేలీలావత్యాంలజ్జా
నతశిరానృపశ్చ పశ్చాత్తాపాతురో దేవిక్షమస్వపాపిష్ఠంమాం కి వదా
మీతికథయామాస - రాజాచతదాప్రభృతిననిద్రాతినచభుంక్తేనకేనచిద్వక్తి-
కేవలముద్విగ్నమనాఃస్థిత్వాదివానిశంప్రవిలపతి- కింనామమమలజ్జాకిన్నా
మదాక్షిణ్యంక్వగాంభీర్యం హాహాకవికోటిముకుటమణే కాళిదాసహా
హా ప్రాణసమహామముఖేనకిము శ్రావ్యం శ్రావితోసి అవాచ్యము
క్తోసీతిప్రసుప్త ఇవగ్రహగ్రస్త ఇవమాయావిద్ధస్త ఇవపపాత - తతః
ప్రియాకరకమలసిక్తజలసంజాతసంజ్ఞఃకథమపి తామేవప్రియాంవీక్ష్య
స్వాత్మనిందాపరఃపరమతప్యత తతోనిశానాథహీనేవనిశా దినకరహీనేవ
దినశ్రీర్వియోగినీవయోషిత్ శక్రరహితేవ సుధర్మానభాతిభోజభూపా

లనభారహితాః కాళిదాసేన- తదా ప్రభృతిసకలస్య విస్మితేకావ్యంనకోఽపివినో
దసుందరంవచోవక్తి - తతోగతేషుకేషుచిద్దినేషుకదాచిద్రాజాపూర్ణేం
దుమండలంపశ్యన్ పురశ్చలీలాదేవీముఖేందుంవీక్ష్య ప్రాహ॥ శ్లో॥ తుళణ
అణు అణుసర ఇగ్గో పోమ్ముహాచదం సఖు పదాయో ॥ అత్ర చపూర్ణోపిచం
ద్రమసినేత్రవిలాసః కదాపచోవిలసితం - ప్రాతశ్చోత్థితః- ప్రాతస్స
ధీస్వాధ్యాయసభాం ప్రాప్యరాజావిద్వద్వరాన్ ప్రాహ- అహోకవయః
ఇయంసమస్యాపూర్యతాం- తతఃపఠతి ॥ తుళణఅణుఅణుసర ఇగ్గోపోమ్ము
హాచదంసఖు పదాయో। పునరాహ ఇయంచేత్సమస్యానపూర్యతేభవద్భిః
మద్దేశేనస్థాతవ్యమితి - తతోభీతాస్తేకవయః స్వానిగృహాణి జగ్ముః చిరంవి
చారితేప్యర్థే కస్యాపినార్థసంగతిస్స్ఫురతి- తతస్సర్వైర్మిలిత్వాబాణః
ప్రేషితః - తతస్సభాం ప్రాప్యాహ రాజానందేవసర్వైర్విద్వద్భిరహం
ప్రేషితః - అష్టౌ వాసరాన వధిమభిధేహి - నవమేహ్ని పూరయిష్యాం
తితే- నచేద్దేశాన్నిర్గచ్ఛామీతి - రాజా అస్త్విత్యాహ - తతోబాణః తేషాం
విజ్ఞాప్యరాజసందేశంస్వగృహమగాత్ - తతోఽష్టౌదివసా అతీతాః - అష్ట
మదినరాత్రౌ మిళితేషు తేషుకవిషుబాణః ప్రాహ - అహో తారుణ్య
మదేనరాజసన్మానమదేనకించిద్విద్యామదేనచ కాళిదాసోనిస్సారితోఽభవత్
సమేభవంతస్సర్వే ఏవకవయః - విషమేస్థానేతుస ఏక ఏవకవిఃతంనిస్సా
ర్య ఇదానీంకంనామమహత్త్వమాసీత్ - స్థితేతస్మిన్కథమియమవస్థాస్యా
త్కంభవేత్ తన్నిస్సారణేయాబుద్ధిః కృతాసాభవద్భిరేవఅనుభూయతే॥

శ్లో॥ సామాన్యవిప్రద్వేషేణకులనాశోభవేత్కిల - ఉమారూపస్య
విద్వేషేనాశఃకవికులస్యహి ॥ తతస్సర్వేగాఢంకలహాయంతే స్మయూ
రాదయశ్చతతస్తే సర్వాన్కలహాన్నివార్య సద్యః ప్రాహుః - అద్యై
వావధిఃపూర్ణః - కాళిదాసమంతరేణనకస్యచిత్సామర్థ్యమస్తిసమ
స్యాపూరణే ॥ శ్లో ॥ సంగ్రామేషుభటేంద్రాణాంకవీనాంకవిమండ
లే। దీప్తిర్వాదీప్తిహానిర్వాముహూర్తేనైవజాయతే। యదిరోచతేతతో
ద్యైవమధ్యరాత్రే అనుదితేచంద్రమసినిగూఢమేవగచ్ఛామః। సంపత్తి
సంభారమాదాయయదినగమ్యతేశ్వోరాజసేవకా అస్మాకంబలాన్నిస్సా
రయంతి- తదాదేహమాత్రేణైవాస్మాభిర్గంతవ్యం- తదద్యమధ్యరాత్రే

గమిష్యామ ఇతి సర్వే నిశ్చిత్య గృహమాగత్య బలీవర్దవ్యాఘ్రేషు శకటేషు
సంపద్భారమారోప్య రాత్రావేవ నిష్క్రాంతాః- తతః కాళిదాసః తత్రై
వ రాత్రౌ విలాసవతీసదనోద్యానే ఏవ సన్నిధిగచ్ఛతాం తేషాం గిరం శ్రుత్వా
వేశ్యాచేటీం ప్రేషితవాన్ - ప్రియే పశ్య క ఏతే గచ్ఛంతి బ్రాహ్మణా ఇవ-
తతస్సా సమేత్య సర్వానపశ్యత్ - ఉపేత్య చ కాళిదాసం ప్రాహ ॥ శ్లో ॥
ఏకేన రాజహంసేన యా శోభా సరసో భవత్ । న సా బకసహస్రేణ పరి
తస్తీరవాసినా ॥ సర్వే చ బాణమయూరప్రముఖాః పలాయంతే నాత్ర సంశ
య ఇతి- కాళిదాసః ప్రియే వేగేన వాసాంసి భవనాదానయ - యథా పలాయ
మానానపి త్రాకారయామి ॥ శ్లో ॥ కింపౌరుషం రక్షతి యేన నార్తాన్ కిం
వాధనం నార్థిజనాయ యత్స్యాత్ । సా కిం క్రియా యా న హితానుబద్ధా
కిం జీవితం సాధువిరోధి యద్వై । తతస్స కాళిదాసశ్చారవేషం విధాయ ఖడ్గ
ముద్వహన్- క్రోశార్ధమాత్రం గత్వా తేషామభిముఖమాగత్య సర్వాన్ని
రీక్ష్య జయేత్యాశీర్వచనముదీర్య పప్రచ్ఛ చారణభాషయా -అహో
విద్యావారిధయో భోజసభాయాం సంప్రాప్తమహత్త్వాతిశయాః బృహ
స్పతయ ఇవ సంభూయ కుత్ర జిగమిషవో భవంతః - కచ్చిత్కుశలం వో రా
జా చ కుశలీ - అస్మాభిః కాశీదేశాదాగమ్యతే - భోజస్స నాయమపి త్తస్స ప్రి
హాయా-తతః-పరిహాసం కుర్వంతస్సర్వే నిష్క్రాంతాః-తతస్తేషు కశ్చి
ద్గిరమాకర్ణ్య తం చ చారణం మన్యమానః - కుతూహలేన విపశ్చిత్ప్రాహ-
అహో చారణ శృణు- త్వయా పశ్చాదపి శ్రూయత ఏవ అతో మయాత్ర
దైవోచ్యతే - రాజ్ఞా కిల తేభ్యో విద్వద్భ్యః పూరణాయ సమస్యోక్తా-త
త్పూరణాశక్తాః సపితా రాజ్ఞా దేశాంతరే క్వచిజ్జిగమిషవ ఏతే నిష్క్రముః
చారణః- రాజ్ఞా కా వా సమస్యా ప్రోక్తా తతః పఠతి స విపశ్చిత్ ॥ ఠుశణఠణఠ
ఠుసరణిగ్యాపో ముహుశ్చఢంసఖుపదాయో। చారణః - ఏతత్సాధ్వేవ గూఢా
ర్థం పతత్పాత్రోద్ధమండలం వీక్ష్య రాజ్ఞా పాఠి - ఏతస్యోత్తరార్ధమి
దం భవితుమర్హతి । అణుఇదిబంణయదికహా అణుకిదితంసం పడిపదిచ
దంస। సర్వే శ్రుత్వా చ మత్కృతాః- తతః- చారణస్సర్వాన్ ప్రణిపత్య నిర్య
యౌ- తతస్సర్వే విచారయంతి స్మ అహో ఇయం సాక్షాత్సరస్వతీ పుంరూ
పేణ సర్వేషామస్మాకం పరిత్రాణాయాగతా నాయం భవితుమర్హ

తిమనుష్యాః - అహ్యో పికిమపి కేనాపి నజ్ఞాయతే - తతశ్శీఘ్రమేవగృహమా
సాద్య శకటేభ్యో భారముత్తార్య ప్రాతస్సర్వైరపి రాజభవనమాగంత
వ్యంన చేచ్చారణపవని వేదయిష్యతి - తతః ర్ఘుటితగభామఇతిరోజయిత్వా
తథాచక్రుః - తతో రాజసభాంగత్వా రాజానమాలోక్యస్వస్తీత్యుక్త్వావి
విశుః - తతః బాణః ప్రాహ - దేవ సర్వజ్ఞేన యత్త్వయాపత్యే తేతదీశ్వరప
వవేద కేమీవరాకాః ఉదరంభరయః ద్విజాః - తథాప్యుచ్యతే ॥ శ్లో॥ తులణఅణు
అణుసరఇగ్గో సోముహచదంసఖుపదాయె - ఇంటు ఇదిబంణమాదికిహఅణు
కిడితంసంపడిపదిచదంస ॥ తులనామనుష్యానుసరతిగ్లౌస్సః ముఖచంద్రస్య ఖ
ల్వేతస్యాః - అన్యాతివణ్యాతే కథమనుకృతిస్తస్య ప్రతిపదిచంద్రస్య ॥ రాజా
యథావ్యవసితస్వాభిప్రాయం విదిత్వా సర్వథా కాళిదాసః అత్యర్థమివ
స ప్రాప్యస్థానే నివసతి - ఉపాయైశ్చ సర్వం సాధ్యం - తతో బాణాయప
క్వాణాం పంచదశ లక్షాణి ప్రాదాత్ - సంతోషమిషేణైవ పివ్రవృం
దంస్వంస్వంసదనం ప్రతి ప్రేషితం - గతేచ విద్వన్మండలే కశ్చైద్వారపా
లాయాదిష్టం రాజ్ఞా యది కేచిద్ద్విజన్మాన ఆయాస్యంతి తదా గృహమధ్య
మానేతవ్యాః - తతస్సర్వమపి విత్తమాదాయ స్వగృహం గతే బాణే కేచిత్పం
డితా ఆహుః - అహో బాణేనానుచితం వ్యధాయి - యదసావపి అస్మా
భిస్సహ నగరాన్నిష్క్రాంతోపి సర్వమేవ ధనం సంగృహీతవాన్ - సర్వథా
భోజస్య బాణస్వరూపం జ్ఞాపయిష్యామః - యథా కోపి నాన్యాయం విధత్తే వి
ద్వత్సు - తతస్తే రాజానమాసాద్య దదృశుః - రాజా తాన్ ప్రాహ - తత్స్వ
రూపం జ్ఞాతమేవ భవద్భిర్యథా ధనం తథా వాచ్యం - తతస్తైస్సర్వమేవ ని
వేదితం - తతః రాజా విచారితవాన్ - సర్వథా కాళిదాసశ్చిరగణవేషేణ మ
గ్ధయాన్నదీయనగరసుధ్యాస్తే - తతశ్చాంగగతుః కానాది దేశే - అహో
పల్యాణ్యంతాం తురంగాః - తతః క్రీడోద్యానప్రయాణపటహధ్వనిరభవ
త్ - అహో ఇదానీం రాజా దేవపూజావ్యగ్ర ఇతి శుశ్రుమః - పునరిదానీం
క్రీడోద్యానం గమిష్యతీతి వ్యాకులాస్సర్వే భటాస్సంభూయ పశ్చాద్యాంతి -
తతో రాజా తైర్విద్వద్భిస్సహ అశ్వమారుహ్య రాత్రౌ యత్ర చారణప్రసం
గస్సముజనితః తత్ప్రదేశం ప్రాప్తః - తతో రాజా చరతాం చోరాణాం పదజ్ఞా
ననిపుణానాహూయ ప్రాహ అనేనవర్త్మనా యః కోపి రాత్రౌ నిర్గతః త

ష్యపదాని అద్యాపి నృశ్యం తే తాని పశ్యంత్వితి తతో రాజా ప్రతిపండితం లక్షం
దత్వా తాం ప్రేషయిత్వాచ స్వభవనమగాత్ - తే చ పండితా రాజాజ్ఞ
యా సర్వత్ర సంచరంతోపి తమనవేక్షమాణా విమూఢా ఇవాసన్ - తతశ్చ లం
బమానే సవితరి - కాపి దాసీ మేకం పదత్రాణం స్ఫుటితమాదాయ చ మణికా
రవేశ్మ గచ్ఛంతీం దృష్ట్వా తుష్టా ఇవాసన్ - తతః తత్పదత్రాణం తయా చ మణి
కారకరేణ్య స్తంభీత్య తైశ్చ తస్యాః కరాన్నిష్పీడ్య దాయురేఖపూర్ణే పథిము
క్తం తదేవ పదం తస్యైః జ్ఞాత్వా తాం చ దాసీం క్రమేణ వేశ్యా భవనం విశం
తీం వీక్ష్య తస్యాః మందిరం పరితో వేష్టయామాసుః - తతశ్చ తైః క్షణేన భో
జశ్రవణపథవిషయం అభిజ్ఞానవార్తా ప్రాపితా - తతో రాజా సపార
స్వామాత్యః పద్భ్యామేవ విలాసవతీ భవన మగాత్ - తతః తచ్ఛ్రు
త్వా విలాసవతీం ప్రాహ కాళిదాసః - ప్రియే మత్కృతే కింకష్టమనుశ్య-
విలాసవతీ - సుకవే ॥ శ్లో ॥ ఉపస్థితే విపత్తౌ ఎవ పుంసాం సమస్తభావః తిరిబీ
యుతేతః । అవాతి వాయానహితూలరాశేగిరేశ్చ కశ్చిత్ ప్రతిఘాత శంకః॥
మిత్రస్వజనబంధూనాం బుద్ధేర్ధైర్యస్య చాత్మనః । ఆపన్నికషపాషాణే జ
నో జానాతి సారతాం॥ అప్రార్థితాని దుఃఖాని యథైవాయాంతి దేహినః।
సుఖాని చ తథా మన్యే దైన్యమత్రాతిరిచ్యతే। సుకవే రాజ్ఞా త్వయి మనా
క్స్నేరాకృతే వచసా పి మయా స హీదం దాసీభిర్దండం ప్రదీప్తవహ్నౌ పతి
ష్యతి - కాళిదాసః - ప్రియే నైవం మంతవ్యం - మాం దృష్ట్వా వికాసీకృతా
స్యా భోజః పాదయోః పతిష్యతీతి - తతో వేశ్యాగృహం ప్రవిశ్య భోజః కాళి
దాసం దృష్ట్వా ససంభ్రమమాశ్లిష్య పాదయోః పతతి - స రాజా పఠతి చ ॥
శ్లో ॥ గచ్ఛతస్తిష్ఠతో వాపి జాగ్రతస్స్వపతోపి వా - మాభూన్మనః కదాచిన్మే
త్వయా విరహితం కవే॥ కాళిదాసస్తచ్ఛ్రుత్వా ప్రీడావనతానన స్తిష్ఠతి - రా
జా చ కాళిదాసముఖమున్నమయ్యాహ ॥ శ్లో ॥ కాళిదాస కళావాస దాసవ
చ్చాలితో యది । రాజమానే వ్రజన్మత్రి పదేషాం తత్ర కాత్రపా ॥ ధ
న్యాం విలాసినీం మన్యే కాళిదాసో యదేతయా। నిబద్ధస్స్వగుణైరేవ శకుం
తి ఇవపంజరే - రాజా నేత్రయోః హర్షాశ్రుమార్జయతి కరాభ్యాం కా
ళిదాసస్య - తతః తత్ప్రీతి ప్రసన్నో రాజా బ్రాహ్మణేభ్యః ప్రత్యేకం

లక్షం దదౌ-నిజపురగే చ కాళిదాసమాదాయ సపరివారో నిజగృహం యయౌ-రా
కియత్యపి కాలేతిక్రాంతే కదాచిద్రాజా బహిరుద్యానమధ్యమాగతం స్త్ర
ర్వ్యాగతం తం కమపి విప్రం సదర్శనం - తస్య కరే చ మణిమయం కమండలుం వీ
క్ష్య తం బాహ్మణం దరిద్రం జ్ఞాత్వా ముఖశ్రియా విరాజమానం చావలోక్య తత్కరం
గంతద్రేగిధాయాహ - విప్ర చ మణిపాత్రం కిమర్థం పాణౌ వహసి - స
చ విప్రః సానందముఖశ్శోభయాన్వితః కాంక్ష్య చ భోజ ఇతి విచార్యాహ - దేవ
వదాన్యశిరోమణౌ భోజే పృథ్వీం శాసతి లోహతామ్రాభావస్సంజని - తే
న చ మణిమయం పాత్రం వహామీతి ॥ రాజా ॥ భోజే శాసతి లోహతామ్రా
భావే కో హేతుః తదా ॥ విప్రః పఠతి ॥ ... ...
శ్లో॥ అస్య శ్రీభోజరాజస్య ద్వయమేవ సుదుర్లభం-శత్రూణాం శృంఖలైర్లో
హం తామ్రం శాసనపత్రకైః - తతస్తుష్టో రాజా ప్రత్యక్షరలక్షం దదౌ - క
దాచిద్ద్వారపాలః ప్రాహ ధారేంద్ర దూరదేశాదాగతః కశ్చిద్వి
ద్వాన్ ద్వారి తిష్ఠతి - తత్పత్నీ చ తత్పుత్రస్తత్పత్నీ చ-అతః అతిపవిత్రం విద్వ
త్కుటుంబం ద్వారి తిష్ఠతీతి ॥ రాజా ॥ అహో యాగకి .. సీఘ్రగతా ప్రస్తావ
ద్యః - తస్మిన్నవసరే గజేంద్రపాల ఆగత్య రాజానం ప్రణమ్య ప్రాహ ॥
భోజేంద్ర సింహళదేశాధీశ్వరేణ సపాదశతం గజేంద్రాః ప్రేషితాః శో
భనా నాగుణయుక్తాః - తతో బాణః ప్రాహ ॥ శ్లో॥ స్థితిః కవీనామివ కుంజ
రాణాం స్వమందిరం వా నృపమందిరం వా । గృహే గృహే కిం మశకా
భవంతి భూపాలవిభూషితాంగాః । తతో రాజా గజావలోకనాయ బహిరా
గాత్ - తదనంతరం విద్వత్కుటుంబం వీక్ష్య చోళపండితో రాజ్ఞః ప్రియోహమితి
గర్వం దధార - యస్మిన్ రాజా రాజభవనమధ్యం గమ్యతే-విద్వత్కుటుంబం తు ద్వార
పాలాజ్ఞాపితమపి బహిరాస్తే -తదా రాజా తచ్చేతసి గర్వం విదిత్వా చోళపం
డితం సౌధాంగణాన్నిస్సారితవాన్ - కాశ్మీరదేశవాసీ కోపి తండులదేవనా
మా రాజ్ఞస్స్వస్తీత్యుక్త్వాతిష్ఠత్ - రాజా చ తం పప్రచ్ఛ-సుమతే కుత్ర నివా
సః॥ శ్లో॥ వశిత్ర తేయత్ర సా వాణీకృపాణీరిక్తశాఖినః- శ్రీమాన్మాళవభూపాల
తత్రత్యదేశవాస్యహం- తుష్టో రాజా తస్మై గజేంద్రసప్తకం దదౌ-తతః కోపి వి
ద్వానాగత్య ప్రాహ- తపసస్సంపదం ప్రాప్య స్తుత్తపోపి నవిద్యతే - స్తోమన
త్వం భోజ కల్పద్రుమః దృగ్గోచరముపైష్యసి ॥ తస్మై రాజా దశ గజేంద్రాన్

దదౌ-తతఃకశ్చిద్బ్రాహ్మణపుత్రఃభంభారవంకుర్వన్భోభ్యేతి- తతస్సర్వే
సంభ్రాంతాః-కథంభంభాగవంకరోషీతి రాజ్ఞోదృగ్గోచరమానీతః పృష్టఃస
ప్రాహ-దేవత్వద్దానపాథోధౌ-దారిద్ర్యేణనిజమతః।నకోపిహికరాలంబం
దత్తేమత్తేభదాయకః।తతస్తుష్టోరాజాతస్మైత్రింశద్గజేంద్రాన్ ప్రాదా
త్-తతః ప్రవిశతిపత్నీసహితః కోపివిలోచనోవిద్వాన్ స్వస్తీత్యుక్త్వా ప్రా
హ ॥శ్లో॥ నిజానపిగజాన్ భోజందదానం ప్రేక్ష్య పార్వతీ।గజేంద్రవదనంపు
త్రంరక్షత్యద్యపునఃపునః।తతోరాజాసప్తగజాన్ తస్మైదదౌ - తతోరాజావి
ద్వత్కుటుంబంతద్వైవపురతఃస్థితంవీక్ష్య బ్రాహ్మణం ప్రాహ॥శ్లో॥ క్రియాసిద్ధి
స్సత్త్వేభవతిమహతాం నోపకరణే-వృద్ధద్విజః ప్రాహ॥శ్లో॥ఘటోజన్మస్థా
నంమృగపరిజనోభూర్జవసనోవనే వాసఃకందాదికమశనమేవంవిధగుణః -
అగస్త్యఃపాథోధింయదకృతకరాంభోజకుహరే క్రియాసిద్ధిస్సత్త్వేభవతి
మహతాంనోపకరణే।తతోరాజాబహుమూల్యానపిషోడశమణీన్ తస్మైద
దౌ - తతస్తత్పత్నీం ప్రాహరాజా- అంబత్వమపిపఠ॥ దేవీ॥రథస్యైకం
చక్రంభుజగయమితాస్సప్తతురగానిరాలంబోమార్గశ్చరణవికలస్సారథిర
పి।రవిర్యాత్యేవాంతంప్రతిదినమపారస్య నభసః క్రియాసిద్ధిస్సత్త్వేభవ
తిమహతాంనోపకరణే ॥ రాజాతుష్టస్సప్తదశగజాన్సప్తరథాంశ్చతస్యై
దదౌ-తతోవిప్రపుత్రంప్రాహరాజా - విప్రసుతత్వమపిపఠ-విప్రసుతః॥
శ్లో॥విజేతవ్యాలంకా చరణతరణీయోజలనిధిర్విపక్షఃపౌలస్త్యోరణభువి
సహాయాశ్చకపయః - పదాతిర్మర్త్యోసౌసకలమవధీద్రాక్షసకులం క్రి
యాసిద్ధిస్సత్త్వేభవతిమహతాంనోపకరణే॥తుష్టోరాజావిప్రసుతాయఅష్టా
దశగజేంద్రాన్ ప్రాదాత్ ॥ తతస్సకుమారమనోజ్ఞనిఖిలాంగావయ
వాలంకృతాంశృంగారరసావజాతమూర్తిమివచంపకలతామివలావణ్య
గాత్రయష్టింవిప్రస్నుషాంవీక్ష్య నూనంభారత్యాః కాపిలీలాకృతిరియ
మితిచేతసినమస్కృత్యరాజాప్రాహ-మాతస్త్వమప్యాశిషంవద - వి
ప్రస్నుషా - దేవశృణు॥శ్లో॥ధనుఃపౌష్పంమౌర్వీమధుకరమయీచాంచ
లదృశాందృశాంకోణోబాణఃసుహృదపిజడాత్మాహిమకరః। స్వయంచై
కోనంగఃసకలభువనం వ్యాకులయతి క్రియాసిద్ధిస్సత్త్వే భవతిమహతాం

నోపకరణే॥ చమత్కృతో రాజా లీలాదేవీభూషణాని సర్వాణ్యస్మై దాయత
సై్యదదౌ - అనర్ఘ్యాంశ్చ సువర్ణముక్తావైడూర్యప్రవాళాంశ్చ ప్రద
దౌ - తతః కదాచిత్సీమంతనామా కవిః ప్రాహ ॥ శ్లో ॥ పంథాస్సంహరదీర్ఘ
తాం త్యజ నిజం తేజః కఠోరం గవే శ్రీమన్వింధ్యగిరే ప్రసీద సదయం సద్యస్సమీ
రోద్భవ । ఇత్థం దూరపలాయనశ్రమవతీం దృష్ట్వా నిజప్రేయసీం శ్రీమన్భో
జనృపద్విషః ప్రతిదినం జల్పంతి మూర్ఛంతి చ - తస్మిన్నేవ క్షణే కశ్చిత్సువ
ర్ణకారః ప్రాంతే పద్మరాగమణిమండితం సువర్ణభాజనమాదాయ
రాజ్ఞః పురో ముమోచ - తతో రాజా సీమంతకవిం ప్రాహ - సుకవే ఇదం
భాజనం కామపి శ్రియం దర్శయతి - తతః కవిరాహ ॥ శ్లో ॥ ధారేశ త్వ
త్ప్రతాపేన పరాభూతస్త్విషాం పతిః - సువర్ణపాత్రవ్యాజేన దేవ త్వా
మేవ సేవతే - తతస్తుష్టో రాజా తదేవ పాత్రం ముక్తాఫలైరాపూర్య ప్రా
దాత్ - కదాచిద్రాజా మృగయారసేన పృగః పలాయమానం వరాహం
దృష్ట్వా స్వయమేకాకీ తదనుగం వనాంతమాసాదితవాన్ - తత్ర కంచన ద్వి
జవరమవలోక్య ప్రాహ - ద్విజ కుత్ర గంతాసి - ద్విజః ధారానగరం - భోజః
కిమర్థం - ద్విజః భోజం ద్రష్టుం ద్రవిణేచ్ఛయా - స పండితాయ దత్తే - అహమ
పి మూర్ఖం న యాచే - భోజః పృచ్ఛతి హే త్వం విద్వాన్ కవిర్వా - ద్విజః మ
హాభాగ కవిరహం - భోజః - తర్హి కిమపి పఠ - ద్విజః - భోజం వినా మత్పదసర
ణిం న కోపి జానాతి - రాజా - మమాప్యమరవాణీపరిజ్ఞానమస్తి - రాజా చ వదు
యిష్యతి - త్వద్గుణం చ శ్రావయిష్యామి కిమపి కలాకౌశలం దర్శయ - వి
ప్రః - కిం వర్ణయామి ॥ రాజా ॥ కలమాన్ వర్ణయ - విప్రః ॥...............
శ్లో ॥ కలమాః పాకవినమ్రా మూలతలాఘ్రాతసురభికహ్లారాః । పవనాకం
పితశిరసః ప్రాయః కుర్వంతి పరిమళశ్లాఘాం - రాజా తస్మై సర్వాభరణా
న్యతార్యదదౌ - తతః కదాచిత్కుంభకారవధూః - రాజగృహమేత్య
ద్వారపాలం ప్రాహ - ద్వారపాల రాజా ద్రష్టవ్యః - స ఆహ - కిం తే రా
జ్ఞా కార్యం - సా చాహ - న తేభిధాస్యామి నృపాగ్ర ఏవ కథయామి - స సభాయా
మాగత్యాహ - దేవ కుంభకారప్రియా కాచిద్రాజ్ఞో దర్శనాకాంక్షిణీ న వక్తి
మత్పురః కార్యం త్వత్పురతః కథయిష్యతి - రాజా - ప్రవేశయ - సా చాగత్య న
మస్కృత్య వక్తి ॥ దేవ మృత్ఖననాద్దృష్టం నిధానం వల్లభేన మే । స పశ్యన్నేవ తత

క్రాన్త్వా త్వాం జ్ఞాపయితు మభ్యాగాం । రాజా చ చమత్కృతో నిధానకలశ
మానయామాస । తద్వాగమనం జ్ఞాత్వా యావత్పశ్యతి రాజా తావత్తనంతస్వతిర్జా
వ్రస్వాం మణి ప్రభా మండలమాలోక్య కుంభకారపత్నీ కుతోవ । సా చ ప్రా
హ శ్లో॥ రాజన్ చంద్రం నమాలోక్య త్వాం కుభూతలమాగత। రత్నశ్రేణి
మిషాత్స్వన్యైనత్ శ్రాణ్యభ్యుపాగమత్ ॥ రాజా కుంభకారవధూముఖాచ్ఛ్లో
కం లోకోత్తరమాకర్ణ్య చమత్కృతః తస్యై సర్వం దదౌ। తతః కదాచి ద్రా
జా రాత్రా వేకాకీ సర్వతో నగరచేష్టితం పశ్యన్ పౌరగిరమాకర్ణయన్ చచా
ర। కదాచిద్వైశ్యగృహే వైశ్యః స్వప్రియాం ప్రాహ ప్రియే రాజా స్వల్ప
ధానరతోపి ఉజ్జయినీనగరాధిపతే ర్విక్రమార్కస్య దానప్రతిష్ఠాం కాంతు మే
సాం కిం భోజేన ప్రాప్యతే। కైశ్చిత్ స్తోత్రపరాయణై ర్మహాయారాదిక విభ
వ మహిమానం ప్రాపితో భోజః । పరంతు భోజో భోజ ఏవ । ప్రియే శృణు॥
శ్లో॥ అబ్ధకృత్రిమసటాజటిలాంసభిత్తిరారోపితో యది పదం మృగవైరిణ
శ్వా ॥ మత్తేభకుంభతటపాటనలంపటస్య నాదం కరిష్యతి కథం హరిణాధి
పస్య। రాజా శ్రుత్వా విచారితవాన్ । అసౌ సత్యమేవ వదతీతి।తతః పునః పు
నస్తస్యం తం శృణోతి॥ శ్లో॥ ఆపన్న ఏవ పాత్రం దేహీత్యుచ్చారణం సదై
వాస్యం। ఉపపన్నమేవ దేయం త్యాగస్త్వైవిక్రమార్కేకి ముపవర్ణ్యతే॥ విక్ర
మార్కేణ త్వయా దత్తం శ్రీమద్గ్రామశతాష్టకం । అర్థినే ద్విజపుత్రా
య భోజేత్వస్మహిమా కుతః ॥ ప్రాప్నోతి కుంభకారోపి మహిమానం ప్ర
తాపతేః । యది భోజోప్యవాప్స్యతి ప్రతిష్ఠాం తవ విక్రమ ॥ రాజా ॥ లోకేస
ర్వోపి జనః స్వగృహే నిశ్శంకం సత్యం వదతి। మయా వా అన్యేన వా సర్వథాపి
విక్రమార్క ప్రతిష్ఠా న శక్యా ప్రాప్తుం। తతః కదాచిత్కశ్చిత్కవిః రాజద్వా
ర ముపాగత్యాహ రాజా ద్రష్టవ్య ఇతి। తతః ప్రవేశితో రాజానం స్వస్తీత్యు
క్త్వా సదాజ్ఞయోపవిష్టః పఠతి॥శ్లో॥ కవిషు వాదిషు భోగిషు దేహిషు ద్రవిణవ
త్స్వతిదాముపకారిషు।ధనిషు ధన్విషు ధర్మధనేష్వపి క్షితితలే నహి భోజసమో
నృపః ॥ రాజా తస్మై లక్షం ప్రాదాత్ ॥ తతః కదాచిద్రాజా క్రీడోద్యానం
ప్రస్థితో మధ్యేమార్గం కాంచిత్ మలినాంశువసనాం తీక్ష్ణకరతపనకరవిదగ్ధము
ఖారవిందాం సులోచనాం లోచనాభ్యాం ఆలోక్య పప్రచ్ఛ। కా త్వం పుత్రి సా
చ తం శ్రీభోజభూపాలం ముఖశ్రియా విదిత్వా తుష్టా ప్రాహ ॥ నరేంద్ర బుభుక్షి

వధూః। హర్షపరవశో రాజా తస్యాః పద్యప్రబంధేనాహ। హస్తే కిమేతత్। సా చాహ-ఫలమ్॥ స చాహ। తత్ర కిమ్। సా చాహ-సహజం బ్రవీమి నృపతే యద్వ్యాసరా చ్ఛాయతే। గాయంతి త్వదరిప్రియాః శ్రుతటినీతీరే వసిద్ధాంగనాగీతం గానగృహం చ తంతి హరిణాస్తేనామిషం దుర్లభం। రాజా తస్యై ప్రత్యక్షరం లక్షం ప్రాదాత్। సర్వాభరణాన్యుత్తార్య తంచ కరం గందదౌ। తతో గృహమాగత్య గవాక్షే ఉపవిష్టః। తత్రాసీన భోజం దృష్ట్వా రాజవర్త్మని స్థిత్వా కశ్చిదాహ। దేవ సకలమహీపాల ఆకర్ణయ॥ శ్లో॥ ఇత శ్శ్వేతశ్చాద్రిపక్షఘటితతటస్సేతురుదధేరితో మలంఘ్యాశ్శా బహుళహిమపంకో గిరిరయం। ఇదానీం నివృత్తైకరితురగనీగా జనవిధౌ నజానే యాతాగస్తవ చరిపవః కేన చ పథా। తుష్టో భోజః వర్త్మని స్థితస్యైవ తస్య వంశ్యాయ పంచగజాన్దదౌ। కదాచిద్రాజా మృగయాం గతః పరాధీనో హాయమారుహ్య ప్రతస్థే॥ శ్లో॥ తతో నదీసముత్తీర్ణం శిరస్యారోపితేంధనం। వేషేణ బ్రాహ్మణం జ్ఞాత్వా రాజా పప్రచ్ఛ సత్వరం॥ కియన్మానం జలం విప్ర। స ఆహ। జానుదఘ్నం నరాధిప। స చమత్కృతో రాజాహ। ఈదృశీ కిమవస్థా తే స ఆహ। నహి సర్వే భవాదృశాః॥ రాజా ప్రాహ కుతూహలాత్। విద్వన్యాచస్వ కోశాధికారిణం లక్షం దాస్యతి-తతో విద్వాన్ కాష్ఠం భూమౌ క్షిప్య కోశాధికారిణం గత్వా ప్రాహ। మహారాజేన ప్రేషితోఽహం లక్షం మే దీయతాం। తతస్స హసన్నాహ। విప్ర భవన్మూర్తిః లక్షం నార్హతీతి। తతో విషాదీ స రాజానమేత్యాహ। స పునర్హసతి దేవ నార్పయతి। రాజా కుతూహలాదాహ। లక్షద్వయం ప్రార్థయ స దాస్యతి। పునరాగత్య విప్రః లక్షద్వయం దేయమితి రాజ్ఞోక్తమిత్యాహ। పునర్హసతి। పునరపి భోజం ప్రాప్యాహ। స పాపిష్ఠో మాం హసతి। నార్పయతి। తతః కౌతూహలీ లీలానిధిర్మహేశాంశః శ్రీభోజః ప్రాహ। విప్ర లక్షత్రయం యాచస్వ అవశ్యం స దాస్యతి। పునరేత్య ప్రాహ। రాజా మే లక్షత్రయం దాపయతి। స పునర్హసతి। తతః క్రుద్ధో విప్రః పునరేత్యాహ। దేవ స నార్పయత్యేవ॥ శ్లో॥ రాజన్కనకధారాభిస్త్వయి సర్వత్ర వర్షతి। అభాగ్యచ్ఛత్రసంఛన్నే మయి నాయాంతి బిందవః॥ త్వయి వర్షతి పర్జన్యే సర్వే పల్లవితా ద్రుమాః। అస్మాకమర్కవృక్షాణాం పూ

ర్వపత్రేష్వసంశయః॥ ఏకమస్యాపరమేకముద్యానం నిత్రస్యాపగస్య వస్తు
నః। నిత్యముష్ణమహాసాని గస్య తేనిత్యమంధతమసం ప్రధావతి। తతో రాజా
ప్రాహ ॥ శ్లో॥ క్రోధం మాకురు కుద్వార్యద్ధ్వా కైలాసాధికారిణః। తత్ర
యం గజం ద్రాక్ష్యదశగ్రామ్యోత్తస్యయాంది జ।। తతస్స్వంగగతకంచ ప్రే
షయతి। తతః కోశాధికారీ ధర్మపత్రే లిఖతి ॥ శ్లో ॥ లక్షంలక్షం పునర్లక్షం మ
త్తాశ్చ దశదంతినః। దత్తం భోజేన తుష్టేన జానుదఘ్న ప్రభాషణాత్ ॥ తత
స్సింహాసనమలంకుర్వాణే శ్రీభోజనృపతౌ ద్వారపాల ఆగత్య ప్రాహ। రా
జన్ కోపి శుకదేవ నామా కవిర్ద్వారి స్థిత్యా విడంబితో ద్వారి వర్తతే। రాజా
బాణం ప్రాహ। పండితవర శుకదేవస్య విజానాసి। బాణః। దేవ శుకదేవ పరి
జ్ఞాన సామర్థ్యానభిజ్ఞః కాలిదాస ఏవ నాన్యః। రాజా। సుకవే సఖే కాలిదాస
కిం విజానాసి శుకదేవ కవిం। ఆహ కాలిదాసః। దేవ ॥శ్లో॥ సుకవిద్వితయం జా
నే నిఖిలేపి మహీతలే। భవభూతిశ్శుకశ్చాయం వాల్మీకిస్త్రితయో నయోః। త
తో విద్వద్బృందవందితా సీతా ప్రాహ। కాకాః కింకిం న కుర్వంతి క్రోంకారం
యత్ర తత్ర వా। శుక ఏవ పరం వక్తి నృపహస్తోపలాలితః॥ తతో మయూరః ప్రా
హ। అస్పృష్టస్తనదః కించిత్ యో బ్రూతే రాజసంసది। స కేవలమసమ్మానం లభ
తే చ విడంబనాం। దేవ తథాప్యుచ్యతే॥ శ్లో॥ కా సభా కిం కవిజ్ఞానం రసికాః కవ
యశ్చ కే। భోజ కిం నామ తే దానం శుకస్తుష్యతి యేన సః। తథాపి భవనద్వార
మాగతశ్శుకదేవః సభాయామానేతవ్య ఏవ। తదా రాజా విచారయతి। శుకదే
వ సామర్థ్యం శ్రుత్వా హర్షవిషాదయోః పాత్రమాసీత్। మహాకవిరసలో
కిత క్షితిహర్షః॥ అస్మై సత్కవికోటిమకుటమణయే కిం నామ దేయమితి చ విషా
దః। భవతు ద్వారపాల ప్రవేశయ। తత ఆయాంతం శుకదేవం దృష్ట్వా రాజా
సింహాసనాదుదతిష్ఠత్। సర్వే పండితాస్తం శుకదేవం ప్రణమ్య సవినయముప
వేశయంతి। స చ రాజా తం సింహాసనే ఉపవేశ్య స్వయం తదాజ్ఞయోపవిష్టః
తతశ్శుకదేవః ప్రాహ। దేవ ధారానాథ శ్రీవిక్రమనరేంద్రస్య యా దానల
క్ష్మీః శ్రావమేవ సేవతే। దేవ మాళవేంద్ర ఏవ ధన్యో నాన్యే భూభుజః యస్య
తే కాలిదాసాదయో మహాకవయః సూత్రబద్ధాః పక్షిణ ఇవ నివసంతి। తతః ప
ఠతి ॥శ్లో॥ ప్రతాపభీత్యా భోజస్య తపనో మిత్రతామగాత్। ఔర్వో బాడ

బహ్వాంధత్త్రైః కటిత్ తుణికతాంగతాంగతా ॥ రాజా ॥ కిన్తు సుకవే నాపరః శ్లోకః పఠనీయః ॥ శ్లో ॥ సువర్ణకలశం ప్రాదాత్ దివ్యమాణిక్యసంభృతం । భోజస్సూనాయ సంతుష్టః కంఠీనశ్చ చతుశ్శతం । ఇతి పుణ్యాపత్రే లిఖిత్వా సర్వం దత్వా కోశాధికారిసుకం ప్రస్థాపయామాస రాజా స్వదేశం ప్రతిగతః సుకం జ్ఞాత్వా తుతోష । సా చ పరిషత్ సంతుష్టా - అన్యదా వర్షాకాలే వాసుదేవో నామ కవిః కశ్చిదాగత్య రాజానం దృష్టవాన్ । రాజా । సుకవే పఠ్యతాం కిమపి తతః కవిరాహ ॥ శ్లో ॥ నో చింతామణిభిర్న కల్పతరుభిర్నో కామధేన్వాదిభిర్నో దేవైశ్చ పరోపకారనిరతైః స్థూలైర్న సూక్ష్మైరపి । అంభోదేన నిరంతరం జలభరైస్తాముర్వరాం సించతా ధారేయేణ ధురం త్వయాద్య వహతా మన్యే జగజ్జీవతి । రాజా లక్షం దదౌ ॥ కదాచిద్రాజ్ఞా దానం నిరంతరం దీయమానమాలోక్య ముఖ్యామాత్యో వక్తుమశక్తో రాజ్ఞః శయనభవనభిత్తౌ వ్యక్తాన్యక్షరాణి లిఖితవాన్ ॥ శ్లో ॥ ఆపదర్థం ధనం రక్షేత్ । రాజా శయనాదుత్థితో గచ్ఛన్ భిత్తౌ తాన్యక్షరాణి వీక్ష్య స్వయం ద్వితీయచరణం లిలేఖ ॥ శ్రీమతామాపదః కుతః । అపరేద్యుః అమాత్యో ద్వితీయం లిఖితం దృష్ట్వా స్వయం తృతీయం లిలేఖ । సా చేదపగతా లక్ష్మీః । పరేద్యుః రాజా చతుర్థం లిఖతి । సంచితార్థో వినశ్యతి । తతః ముఖ్యామాత్యః రాజ్ఞః పాదయోః పతతి । దేవ క్షమ్యతాం మమాయమపరాధః । అన్యదా ధారాధీశ్వరః ఉపరి సౌధభూమౌ శయానం సుప్త్వా కశ్చిద్ద్వి

జచోరః ఖాతపాత పూర్వం రాజకోశగృహం ప్రవిశ్య బహూని వివిధరత్నాని వైడూర్యాదీని హృత్వా తాని తాని పరలోకఋణాని మత్వా తత్రైవ వైరాగ్యమాపన్నో విచారయామాస ॥ శ్లో ॥ యద్వర్గాః సుస్థిన శ్చాంధాః పంగవశ్చ దరిద్రిణః । పూర్వోపార్జితపాపస్య ఫలమశ్నంతి దేహినః । తతో రాజా నిద్రాక్షణే దివ్యశయనస్థితో వివిధమణికంకణాలంకృతం నయితవగం దర్శనీయమాలోక్య గజతురగరథపదాతిసామగ్రీం చ చింతయన్ రాజ్యసుఖసంతుష్టః ప్రమోదభరాదాహ ॥ శ్లో ॥ చేతోహరా యువతయః సుహృదోనుకూలాః సద్బాంధవాః ప్రణయగర్భగిరశ్చ భృత్యాః । వల్గంతి దంతినివహాస్తరళాస్తురంగాః । ఇతి చరణత్రయం రాజ్ఞోక్తం । చతుర్థం చరణం రాజ్ఞో ముఖాన్న నిస్సరతి । తదా చోరేణ శ్రుత్వా పూరితం । సంమీలనే నయనయోర్నహి కించిదస్తి । తతః ప్రథితో గ్రంథః । రాజా చోరం వీక్ష్య తస్మై వీరవ

లయమదాత్। గతస్తేస్కరోఽపి వీరవలయమాదాయ బ్రాహ్మణగృహం గత్వా శ
యానం బ్రాహ్మణముత్థాప్య తస్మై దత్వా ప్రాహ। విప్ర ఏతద్రాజ్ఞః పాణి
వలయం బహుమూల్యం అల్పమూల్యేనాపి న విక్రేయం। తతో బ్రాహ్మణః పణ్య
వీథ్యాం తద్విక్రీయ దివ్యభూషణాని పట్టమకూలాని చ జగ్రాహ। తతో రాజకీ
యాః కేచన ఏనం చోరం మన్యమానాః రాజ్ఞో నివేదయంతి। తతో రాజనికటే
నీతః। రాజా పృచ్ఛతి। విప్ర ధార్యం పటమపి నాస్తి అద్య ప్రాతరేవ దివ్యకుం
డలాభరణపట్టదుకూలాని కుతః। విప్రః ప్రాహ ॥శ్లో॥ భేకైః కోటరశాయిభి
ర్మృతమివ క్ష్మాంతర్గతం కచ్ఛపైః పాఠీనైః పృథుపంకపీఠలుఠనాద్యస్మిన్
ముహుర్మూర్ఛితం। తస్మిన్ శుష్కసరస్యకాలజలదేనాగత్య తచ్చేష్టితం
యత్రాకుంభనిమగ్నవన్యకరిణాం యూథైః పయః పీయతే। తుష్టో రాజా
తస్మై వీరవలయం చోరప్రదత్తం నిశ్చిత్య స్వయం చ లక్షం దదౌ। అన్యదా
కోఽపి కవిశేఖరః విద్వాన్ శిష్యైః రాజద్వారి సమాగత్య తైః ప్రవేశితో రాజానం
దృష్ట్వా స్వస్తిపూర్వకం ప్రాహ ॥శ్లో॥ ధారాధీశ ధరామహేంద్రగణ
నాకౌతూహలీ యామయం వేధాస్త్వద్గుణనాం చ కార ఘటికాఖండేన రే
ఖాం దివి। సైవేయం త్రిదశాపగా సముభవత్త్వత్తుల్యభూమీధరాభావా
త్తత్త్యజతి స్మ సోఽయమవనీపీఠే తుషారాచలః। రాజా లోకోత్తరం శ్లోక
మాకర్ణ్య కిం దేయమితి వ్యచింతయత్ - తస్మిన్ క్షణే తదీయకవిత్వమప్రతి
ద్వంద్వమాకర్ణ్య సోమనాథాఖ్యకవేర్ముఖం విచ్ఛాయమభవత్ - తత
స్సచేష్ట్య ద్రాజానం ప్రాహ। దేవ సౌసుకవిభ్రానతి పరమనేన
నకదాపి వీక్షితాస్తి రాజసభా - యతో దారిద్ర్యవారిధిరయం అస్య చ జీర్ణ
మపి కౌపీనం నాస్తి। తతో రాజా సోమనాథం ప్రాహ। నిరవద్యాని పద్యాని య
ద్యనాథస్య కా క్షతిః। భిక్షుకాక్షతనిక్షిప్తః కిమిక్షుర్నీరసో భవేత్ - తతస్సర్వై
రప్యన్యోన్యమిత్యభిధాయి - అద్య విష్ణుకవేః కవిత్వమాకర్ణ్య సోమనాథే
న సమ్యగ్గౌష్ట్యమకారి - తతస్సముద్ధృతా విద్వత్పరిషత్ - తతో విష్ణుకవిరేకం ప
ద్యం పత్రే లిఖిత్వా సోమనాథకవిహస్తే దత్వా ప్రణమ్య గంతుమారభత - అ
త్ర సభాయాం త్వమేవ చిరం నంద - తతో వాచయతి సోమనాథకవిః ॥శ్లో॥
ఏతేషు హా తరుణమారుతధూయమానదావానలైః కబలితేషు మహీరుహే
షు। అంభో న చేజ్జలద ముంచసి మా విముంచ వజ్రం పునః క్షిపసి నిర్దయ కస్మా

హంతోః - తతస్సోమనాథకవిః నిఖిలమపి పట్టమకూలవిత్తహిరణ్యమణి తురంగమాదిసంపత్తింకళత్రవస్త్రావశేషందత్వా - తతో రాజామృగయారసప్రవృత్తోగచ్ఛన్తంవిష్ణుకవిమాలోక్యవ్యచింతయత్ - మయా అస్మై భోజనమపిన ప్రదత్తం-మామనాదృత్య అయంసంపత్తిపూర్ణస్స్వదేశం ప్రతియాస్యతి-పృచ్ఛామి-విష్ణుకవేకుతస్సంపత్తిః ప్రాప్తా-కవిరాహ॥ సోమనాథేనరాజేంద్ర దేవత్వద్గృహాభియుణా|అద్యశోచ్యతమేప్రాఙ్గంమఖు కల్పద్రుమాయితం । రాజాపూర్వంసభాయాం శ్రుతస్యశ్లోకస్య అక్షరలక్షందదౌ - సోమనాథేనచ యావద్దత్తం తావదపిసోమనాథాయదత్తవాన్ - సోమనాథః ప్రాహ॥ కేవలయానికుతఃకుసుమానివాక్యేచఫలానితథావనవీరుధాం- అయమకారణకారుణికోయదానతగతీహపయాంసిపయోధరః। తతః విష్ణుకవిస్సోమనాథదత్తేనరాజ్ఞాదత్తేనచతుష్టవాన్ -తదాసీమంతకవిః ప్రాహ॥ శ్లో॥ వహతిభువనశ్రేణీం శేషఃఫణాఫలకస్థితాం కమఠపతినామధ్యేపృష్ఠంసదాసచధార్యతే - తమపికురుతే క్రోడాధీనంపయోనిధిరాదరాత్ అహాహామహతాంనిస్సీమానశ్చరిత్రవిభూతయః-కదాచిత్సౌధతలే రాజానమేత్యభృత్యః ప్రాహ-దేవఅఖిలేష్వపికోశేషుయద్విత్తజాతమస్తితత్సర్వం దేవేనకవిభ్యోదత్తం-పరంతుకోశగృహేధనలేశోపినాస్తి - కోపికవిః ప్రత్యహంద్వారితిష్ఠతి-ఇతఃపరంకవిర్విద్వాన్వాకోపిరాజ్ఞైనజ్ఞాప్యతఇతిముఖ్యామాత్యేనదేవసన్నిధౌవిజ్ఞాపనీయమిత్యుక్తం - రాజాకోశస్థంసర్వందత్తమితిజానన్నపి ప్రాహ-అద్యద్వారస్థంకవిం ప్రవేశయ-తతోవిద్వానాగత్యస్వస్తీతివదన్ ప్రాహ॥ శ్లో॥ నభసినిరవలంబేసీదతాదీర్ఘకాలంత్వదభిముఖవిసృష్టోత్తానచంచూపుటేన-జలధరజలధారాదూరతస్తావదాస్తాంధ్వనిరపిమధురస్తేన శ్రుతశ్చాతకేన-రాజాతదాకర్ణ్య-ధిగ్జీవితంయద్విద్వాంసః-కవయశ్చద్వారమాగత్యసీదంతీతి-తస్మైవిప్రాయసర్వాణ్యాభరణాన్యుత్తార్యదదౌతతోరాజాకోశాధికారిణమాహూయాహ- భాండారికముంజరాజస్య తథామేపూర్వేషాంచయేకోశాస్సంతి తేషాంమధ్యేగత్వా పూర్ణకలశానాహర-తతఃకాశ్మీరదేశాన్ముచుకుందకవిరాగత్యస్వస్తీత్యుక్త్వాప్రాహ॥ శ్లో॥ త్వద్యశోజలధౌభోజనిమజ్జనభయాదివ। సూర్యేందుబింబమిషతోధత్తేకుంభద్వయంనభః - రాజాతస్మైప్రత్యక్షరంలక్షందదౌ - పునఃకవిరాహ

శ్లో॥ ఆసన్నకణాని యావంతి చాతకా త్రూణితేంబుద - తావంతోపి త్వ
యోదారనముక్తా జలబిందవః॥ తతస్స రాజా తస్మై శతం తురగానపి దదౌ-
తతః భాండారికో లిఖతి॥ శ్లో॥ ముచుకుందాయ కవయే జాత్యానశ్వాన్ శ
తం దదౌ-భోజః ప్రదత్తలక్షోపి తేనాసౌ యాచితః పునః॥ తతో రాజా సర్వా
నపి వేశ్మ ప్రేషయిత్వాంతర్గచ్ఛతి - తతో రాజ్ఞశ్చామరగ్రాహిణీ ప్రా
హ॥ శ్లో॥ రాజన్ముంజకులప్రదీప సకలక్ష్మాపాలచూడామణే యుక్తం సంచర
ణం తవాద్భుతమణిచ్ఛత్రేణ రాత్రావపి। మాభూత్త్వద్వదనావలోకనవ
శాద్వ్రీడావిభిన్నః శశీ మాభూచ్చ ఇయమరుంధతీ భగవతీ దుశ్శీలతాభాజ
నం-రాజా తస్యై ప్రత్యక్షరం లక్షం దదౌ - అన్యదా కుండిననగరాద్గోపాలో
నామ కవిరాగత్య స్వస్తిపూర్వకం ప్రాహ॥ స్వస్తిశ్రీభోజ నిర్వ్యాజం ద్వయం
తృణకణాయతే- క్రోధవిరోధినాం సైన్యం ప్రసాదే కనకోచ్చయః - రాజా
శ్రుత్వాపి తుష్టో న దాస్యతి రాజపురుషైః సహ చర్చాం కుర్వాణస్తిష్ఠతి- తతః
కవిః వ్యచింతయత్ -కిము రాజ్ఞా నా శ్రావి తతః తస్య సమున్నతమేవావలో
క్య రాజానం కవిరాహ॥ శ్లో॥ హే పాథోద యథోన్నతం హి భవతా దిగ్వ్యాప్య
తా సర్వతః-మన్యే ధీరతయా కరిష్యసి ఖలు క్షీరాబ్ధితుల్యం సరః- కింత్వేష తృషా
తేన హి తృణ చ పి గ్రీష్మోష్మణా వ్యాకులః పాఠీనాదిగణస్త్వదేకశరణస్తద్వర్గ
తావత్ప్రియత్ -రాజా కవిహృదయం విజ్ఞాయ గోపాలక వైదారిద్ర్యాగ్నినా ని
తాంతం దగ్ధోసీతి వదన్ షోడశ మణీననర్ఘ్యాన్ షోడశ దంతీంద్రాంశ్చ దదౌ-ఏక
దా రాజా ధారానగరే విచరన్ క్వచిచ్ఛివాలయే ప్రసుప్తం పురుషద్వయముప
శ్యత్ -తయోరేకో విగతనిద్రో వక్తి- అహో త్వం మమాంత దాసన్న ఏవ క
స్త్వం ప్రసుప్తోసి- జాగర్షి నో వా-తతస్త్వపర ఆహ-విప్ర ప్రణతోస్మి-అహ
మపి బ్రాహ్మణపుత్రః - త్వామత్ర ప్రథమరాత్రే శయానం వీక్ష్య ప్రదీప్తే
చ ప్రదీపే కమండలూపవీతాదిభి బ్రాహ్మణం జ్ఞాత్వా భవదాస్తరాసన్న ఏ
వాహం ప్రసుప్తః-ఇదానీం త్వద్గిరమాకర్ణ్య ప్రబుద్ధోస్మి- ప్రథమః ప్రాహ-యస్స
యది త్వం ప్రణతోసి తతో దీర్ఘాయుర్భవ-వద-కుత ఆగమ్యతే - కిం తే నామ అ
త్ర చ కిం కార్యం-ద్వితీయః ప్రాహ- విప్ర భాస్కర ఇతి నామ - పశ్చిమసము
ద్రతీరే ప్రభాసతీర్థసమీపే వసతిర్మమ తత్ర భోజస్య వితరణబహుభిః వ్యా
వర్ణితా తతో యాచితుమిహాగతః త్వం మమ వృద్ధత్వాత్ పితృకల్పోసి

తుష్టో రాజా చోరాయ దశకోటీః సువర్ణస్య అష్టౌ మత్తాన్ గజేంద్రాంశ్చ ద
దౌ - తతః కోశాధికారీ ధర్మపత్రే లిఖతి ॥ శ్లో ॥ సదస్మై చోరాయ ప్రతిని
హతన్పృత్వ్య ప్రతిభియే ప్రభుః ప్రీతః ప్రాదాదుపరితనపాదద్వయకృతే -
సువర్ణానాం కోటీర్దశ దశనకోటిక్షతగిరీన్ గజేంద్రానప్యష్టౌ మదముది
తకూజన్మధులిహః - తతః కదాచిద్ద్వారపాల ఆగత్య ప్రాహ - దేవ కోపి
నావశేషో విద్వాన్ ద్వారి వర్తత ఇతి - రాజా ప్రవేశయేతి - తతః ప్రవిష్ట
స్స కవిః భోజమాలోక్య అద్య మే దారిద్ర్యనాశో భవిష్యతీతి మత్వా తుష్టో
హర్షాశ్రూణి ముమోచ - రాజా తమాలోక్య ప్రాహ - కవే కిం రోదిషీ
తి తతః కవిరాహ - రాజన్ ఆకర్ణయ మద్గృహస్థితిం ॥ శ్లో ॥ అయే లాజా
ఉచ్చైః పథి వచనమాకర్ణ్య గృహిణీ శిశోః కర్ణౌ యత్నాత్సుపిహితవతీ దీ
నవదనా - మయి క్షీణోపాయే యదకృత దృశావశ్రుబహులే తదంతశ్శల్యం
మే త్వమసి పునరుద్ధర్తుముచితః - రాజా శివ శివ కృష్ణ కృష్ణేత్యుదీరయన్ ప్ర
త్యక్షరలక్షం దత్వా ప్రాహ - సుకవే త్వరితం గచ్ఛ గేహం - త్వద్గృహిణీ ఖి
న్నా భూదితి తతః కదాచిన్మృగయారసపరిశ్రాంతో రాజా కస్యచిన్మహా
వృక్షస్య ఛాయామాశ్రిత్య స్థితస్తత్ర శాంభవదేవో నామ కవిః కశ్చిదాగ
త్య రాజానం వృక్షమిషేణాహ ॥ శ్లో ॥ ఆమోదైర్మరుతో మృగాః కిసలయో
ల్లాసైస్త్వచా తాపసాః పుష్పైష్షట్చరణాః ఫలైశ్శకునయో ఘర్మార్దితా
శ్ఛాయయా - స్కంధైర్గంధగజాస్త్వయైవ విహితాః సర్వే కృతార్థా
స్తతః త్వం విశ్వోపకృతిక్షమోసి భవతా భగ్నాస్తతోన్యే ద్రుమాః - కించ ॥ శ్లో ॥
అవిదితగుణాపి సత్కవిభణితిః కర్ణేషు వమతి మధుధారాం - అనధిగతపరిమ
ళాపి చ హరతి దృశం మాలతీమాలా - తాభ్యాం శ్లోకాభ్యాం చమత్కృతో
రాజా ప్రత్యక్షరం లక్షం దదౌ - అన్యదా శ్రీభోజః శ్రీమన్మహేశ్వరం నంతుం శి
వాలయమభ్యగాత్ - తదా కోపి బ్రాహ్మణో రాజానం శివసన్నిధౌ ప్రా
హ - దేవ ॥ శ్లో ॥ అర్ధం దానవవైరిణా గిరిజయాప్యర్ధం శివస్యాహృతం దేవే
త్థం జగతీతలే పురహరాభావే సమున్మీలతి - గంగా సాగరమంబరం శశికలా నా
గాధిపః క్ష్మాతలం సర్వజ్ఞత్వమధీశ్వరత్వమగమత్త్వాం మాం తు భిక్షాటనం -
రాజా అక్షరలక్షం దదౌ - తతః కదాచిద్ద్వారపాల ఆగత్య ప్రాహ - దేవ కోపి
విద్వాన్ ద్వారి తిష్ఠతీతి - రాజా ప్రవేశయేతి - తతః ప్రవిష్టో విద్వాన్ పఠతి

శ్లో॥క్షణమప్యనుగృహ్ణాతియందృష్టిస్తేనరాగిణీ - ఈర్ష్యయేవత్యజత్యాశు తంనరేంద్రదరిద్రతా - రాజాలక్షందదౌ - పునరపిపఠతికవిః॥శ్లో॥ కేచిన్మూలాకులాశాఃకతిచిదపి పునస్స్కంధసంబంధ భాజఃఛాయాంకేచిత్ప్రపన్నాః ప్రపదముపిపరేపల్లవానున్నయంతి - అన్యేపుష్పాణిపాణౌదధతితదపరేగంధమాత్రస్యపాత్రం వాగ్వల్ల్యాఃకింతుమూఢాఃఫలమహమహానహో ద్రష్టుమప్యుత్సహంతే -ఏతదాకర్ణ్యబాణః ప్రాహ॥పరిచ్ఛిన్నస్వాదోమృతగుడమధుక్షౌద్రపయసాంకదాచిచ్చాభ్యాసాద్భజతినను వైరస్యమధికం ప్రియాబింబోష్ఠేవారుచిరకవివాక్యేప్యనవధిర్నవానందఃకోపిస్ఫురతితురసోసౌనిరుపమః-తతోరాజాలక్షందత్తవాన్ - తతఃకదాచిత్ సింహాసనమలంకుర్వాణేశ్రీభోజేద్వారపాలఆగత్య ప్రాహ - దేవ వారాణసీదేశాదాగతఃకోపిభవభూతిర్నామకవిఃద్వారితిష్ఠతీతి - రాజా ప్రాహ ప్రవేశయేతి-తతఃప్రవిష్టస్సోపిసభామగాత్ - తతస్సభ్యాఃసర్వేతదాగమనేనతుష్టాఅభవన్ - రాజాచభవభూతిం ప్రేత్యప్రణమతిస్మసచస్వస్తీత్యుక్త్వా తదాజ్ఞయోపవిష్టఃభవభూతిః ప్రాహ॥దేవ॥నాసీయంతేమధునిమధుపాఃపారిజాతప్రసూనైఃనాభ్యర్థ్యంతే తుహినరుచినా చంద్రికాయాంచకోరాః - అస్మద్వాగ్ఝరిమధురమాపద్యపూర్ణావతారాఃసోల్లాసస్స్యైస్స్వయమిహవిబుధాఃకింముధాభ్యర్థనాభిః॥ నాస్మాకంశిబికానకాపికటకాద్యాలంక్రియాపత్రియానోత్తుంగస్తురగోనకశ్చిదనుగోనైవాంబరంసుందరం-కింత్వక్ష్మాతలవర్తిశేషవిదుషాంసాహిత్యవిద్యాజుషాంచేతస్తాపకరీశిరోనతికరీవిద్యానవద్యాస్తినః॥ఇత్యాకర్ణ్యబాణఃపండితపుత్రః ప్రాహ- అఃపాపధరాధీశసభాయామహంకారంమాకృథాః॥శ్లో॥నిశ్వాసోపిననిర్యాతిబాణేహృదయవర్తిని।కింపునఃప్రకటాటోపపదబద్ధాసరస్వతీ - తతోభవభూతిఃపరాభవమసహమానః ప్రాహ॥

శ్లో॥మాతాదాక్లిష్టానాంకతిపయపదానాం రచయితాజనస్స్పర్ధాళుశ్చేదహంకవినావశ్యవచసా।భవేదద్యశ్వో వాకిమిహబహునా పాపినికలౌఘటానాంనిర్మాతుస్త్రిభువనవిధాతుశ్చకలహః॥పునరాహ ॥ కాళిదాసకవేర్వాణీకదాచిన్మద్గిరాసహ-కలయత్యద్యసామ్యంచేద్భీతాభీతాపదేపదే॥తతఃకాళిదాసఃప్రాహ -సఖేభవభూతేమహాకవిరసి-అత్రకిమువక్తవ్యం॥శ్లో॥ప

పాధారేంద్ర పరిషన్మహాపండితమండితా - ఆపకౌతూహలంతగం వేశిత్రాజా
వాశివసన్నిభః - తచ్ఛ్రుత్వా రాజా ప్రాహ- యువాభ్యాంరత్యాగతో వ
ర్ణనీయ ఇతి - భవభూతిః ॥ ముక్తాభూషణమిందుబింబమజని వ్యాకీర్ణతారాగణ
భః స్మారంచాపమపేతచాపలమభూదిందీవరే ముద్రితే - వ్యాలీనం కలకం
ఠసుందరణితం సుందర్యాశైశ్యాందితం నిన్ప్రిదస్తబకాచ చంపకలతా సాభూ
న్నజానే తతః ॥ తతః కాళిదాసః ప్రాహ ॥ స్వస్రం మండలమైందవం విలులి
తం ప్రస్రాగనస్థాగమః ప్రాగేవ ప్రథమాన్నకేతకశిఖాలీలాయితం సుస్మి
తం - శాంతే కుండలతాండవం కువలయద్వంద్వం తిరోమీలితం వీతం వి ద్రు
మసేత్కృతసహితతో జానేకిమాసీదితి - రాజా కాళిదాసం ప్రాహ- సు
కవే భవభూతినా సహ సామ్యం తవ న వక్తవ్యం - భవభూతిరాహ దేవకిమితి
వారయసి - రాజా - సర్వప్రకారేణ కవిరసి - తతో బాణః ప్రాహ - రాజా
భవభూతిః కవిశ్చేత్కాళిదాసో వక్తవ్యో వా - రాజా బాణకవే కాళిదాసః కవి
ర్న కింతు పార్వత్యాః కశ్చిదవనౌ పురుషావతార ఏవ - తతో భవభూతిరాహ-
దేవకిమత్ర ప్రాశస్త్యం కాళిదాసశ్లోకే యతః కైతకశిఖాలీలాయితం సు
స్మితమితి పఠితం - తతో భవభూతిరాహ - దేవ పక్షపాతేన వదసీతి - తతః కా
ళిదాసః ప్రాహ - దేవ అపఖ్యాతిమా భూత్ భువనేశ్వరీదేవాలయంగ
త్వా తత్సన్నిధౌ తాం పురస్కృత్య ఘటాయాం శోధనీయం త్వయా - తతో
భోజః సర్వకవిబృందవందితస్సన్ భువనేశ్వరీదేవాలయం ప్రాప్య తత్ర త
త్సన్నిధౌ భవభూతిహస్తేన ఘటాం దత్త్వా శ్లోకద్వయం చ తుల్యపత్రద్వయే లి
ఖిత్వా తులాయాం ముమోచ - తతో భవభూతిభాగో లఘుత్వాదూర్ధ్వం
ఉపయన్నతిం జ్ఞాత్వా దేవీ భక్తపరాధీనా సదసి తస్య పరిభవో మా భూదితి స్వా
వతంసకల్హారముకరందం వామకరనఖాగ్రేణ గృహీత్వా భవభూతిపత్రే చి
క్షేప - తతః కాళిదాసః ప్రాహ॥ అహో మే సౌభాగ్యం మమ చ భవభూ
తేశ్చ ఫణితిం ఘటాయామారోప్య ప్రతిఫలతి తస్యాం లఘిమని - గిరాం దేవీ స
ద్యః శ్రుతికలితకల్హారకలికామధూళీమాధుర్యం క్షిపతి పరిపూర్త్యై భగవ
తీ- తతః కాళిదాసపాదయోః పతతి భవభూతిః - రాజానం చ విశేషజ్ఞం మ
నుతే స్మ తతో రాజా భవభూతికవయే శతం మత్తగజాన్ దదౌ - అన్యదా రాజా
ధారానగరరాత్రావేకాకీ విచరన్ కాంచన స్వైరిణీం సంకేతం గచ్ఛంతీం

దృష్ట్వైవ ప్రచ్ఛ-దేవి కా త్వం మే కాకనీ మధ్యరాత్రౌ క్వ గచ్ఛసీతి-తతశ్చతురా
సా స్వైరిణీ పాణింగాత్రాపి చరంతం శ్రీభోజం నిశ్చిత్య ప్రాహ॥శ్లో॥ త్వత్తోపి
విషమో రాజన్ విషమేషుః క్షమాపతే । శాసనం యస్య రుద్రాద్యాః దాసవ
న్మూర్ధ్ని కుర్వతే ॥ తతః తుష్టో రాజా పోగ్దండాదాదాయ అంగదం వలయం
చ తస్యై ప్రదత్తవాన్ సా చ యథాస్థానం ప్రాప - తతో వర్త్మని గచ్ఛన్ క్వాపి
దగ్రేహే ఏకాకినీం ఖద్యోతీం నారీం దృష్ట్వా కిమేషా మధ్యరాత్రౌ రోదితి కిం దుః
ఖమేతస్యా ఇతి విచారయిత్వా మేకం నగరరక్షకం ప్రాహిణోత్- తతో నగరర
క్షకః పునరాగత్య ప్రాహ- దేవ మయా పృష్టా యదాహ తచ్ఛృణు॥ వృద్ధో మ
త్పతిరేష మంచకగతః స్థూణావశేషం గృహం కాలోయం జలదాగమః కుశలి
నీ వత్సస్య వార్తాపి నో-యత్నాత్సంచితతైలబిందుఘటికా భగ్నేతి పర్యా
కులా దృష్ట్వా గర్భభరాలసాం నిజవధూం శ్వశ్రూశ్చిరం రోదితి॥ తతః కృ
పావారిధిః క్షోణిపాలః తస్యై లక్షం దదౌ - అన్యదా కోంకణదేశవాసీ విప్రః
రాజ్ఞే స్వస్తిత్యుక్త్వా ప్రాహ ॥శ్లో॥ శుక్తిద్వయపుటే భోజ యశోబ్ధౌ తవ రో
దసీ- మన్యే తదుద్ధృతం ముక్తాఫలం శీతాంశుమండలం- రాజా తస్మై లక్షం దదౌ-
అన్యదా కాశ్మీరదేశాత్కోపి కోపీనావశేషో రాజనికటస్థః వీణాకనకమాణిక్యప
ట్టసూత్రాలంకృతాన్ ఆలోక్య రాజానం ప్రాహ॥ నో పాణౌ కనకకంకణక్వణి
తా నో కర్ణయోః కుండలే నో భృత్యా గంధి సుగంధి నవ హాసినో వాససీ భూ
షణం - దంతస్తంభవిలాసి కాన శిబికా నాశోపి విశోపన్నతో రాజన్ రాజస
భాసు భాషితకలా కౌశల్యమేవాస్తి నః-తతస్తస్మై రాజా లక్షం దదౌ-అన్యదా
రాజా రాత్రౌ చంద్రమండలం దృష్ట్వా తదంతస్థం కళంకం వర్ణయన్నాహ॥అం
కం కేపి శశంకిరే జలనిధేః పంకం పరే మేనిరే సారంగం కతిచిచ్చ సంజగదిరే భూ
చ్ఛాయమైచ్ఛన్పరే । ఇతి రాజా పూర్వార్ధం లిఖిత్వా కాళిదాసహస్తే ద
దౌ-తతస్తస్మిన్నేవ క్షణే ఉత్తరార్ధం లిఖితి కవిః-ఇందౌ యద్దళితేంద్రనీలశ
కలశ్యామం దరీదృశ్యతే తత్సాంద్రం నిశి పీతమంధతమసం కుక్షిస్థమాచక్ష్మ
హే- రాజా ప్రత్యక్షరలక్షముత్తరార్ధస్య దత్తవాన్ - తతో రాజా కాళిదాస
కవితాపద్ధతిం వీక్ష్య చమత్కృతః పునరాహ సఖే అకళంకం చంద్రమసం వ్యా
వర్ణయేతి-తతః కవిః పఠతి॥ లక్ష్మీక్రీడాతటాకద్యుతిధవళగృహం గర్భిణం
దిగ్వధూనాం పుష్పం శ్యామాలతాయాః త్రిభువనజయినో మన్మథస్యాతప

త్రం-పిండీభూతం హరస్య స్మితనసురధునీపుండరీకం మృగాంకజ్యోత్స్నా సి-
పియూషవాపీం జనయతి నికరస్తావకాగోళకస్య॥ రాజా పునః ప్రత్యక్షరల-
క్షం దదౌ- ఏకదా కశ్చిద్ద్వారదేశాదాగః వీణాకవిరాహ॥ తర్క-వ్యాకరణా-
ధ్వనీనధికతో నాహం న సాహిత్యవిన్నో జానామి విచిత్రవాక్యరచనాచా-
తుర్యమత్యద్భుతం - దేవీ కాపి విరించివల్లభసుతా పాణిస్థవీణాకలక్వాణాభి-
న్నగవాంతథాపి కిమపి బ్రూతే ముఖస్థా మమ- రాజా తస్మై లక్షం దదౌ-బాణః
తస్య సులలితప్రబంధం శ్రుత్వా ప్రాహ- దేవ- మాతంగీమివ మాధురీం ధ్వనివి-
దో నైవ స్పృశంత్యుత్తమాం వ్యుత్పత్తిం కులకన్యకామివ రసోన్మత్తా న పశ్యంత్య-
మీ- కస్తూరీఘనసారసౌరభసుహృద్వ్యుత్పత్తిమాధుర్యయోర్యోగః కర్ణ-
రసాయనం సుకృతినః కస్యాపి సంపద్యతే - అన్యదా రాజా సీతాం ప్రాతః
ప్రాహ-దేవి ప్రభాతం వర్ణయేతి॥ సీతా ప్రాహ॥ విరళవిరళాస్థూలా-
స్తారాః కలావివ సజ్జనా మన ఇవ మునేస్సర్వత్రైవ ప్రసన్నమభూన్నభః-
అపసరతి చ ధ్వాంతం చిత్తాత్సతామివ దుర్జనః- వ్రజతి చ నిశా క్షిప్రం లక్ష్మీర్ని-
రుద్యమినామివ- రాజా లక్షం దత్వా కాళిదాసం ప్రాహ-సఖే సుకవే త్వమపి
ప్రభాతం వర్ణయేతి- కాళిదాసః॥ అభూత్ప్రాచీ పింగా రసపతిరివ ప్రా-
ప్య కనకం గతచ్ఛాయశ్చంద్రో బుధజన ఇవ గ్రామ్యసదసి- క్షణాత్ క్షీణాస్తా-
రా నృపతయ ఇవానుద్యమపరా న దీపా రాజంతే ద్రవిణరహితానామివ గు-
ణాః- రాజా తస్మై ప్రత్యక్షరలక్షం దదౌ- అన్యదా ద్వారపాల ఆగత్య ప్రా-
హ- దేవ కాపి మాలాకారపత్నీ ద్వారి తిష్ఠతీతి- రాజా ప్రవేశయేతి తతః ప్రవేశి-
తా సా చ నమస్కృత్య పఠతి॥ సమున్నతఘనస్తనస్తబకచుంబితుంబీఫలక్వణ-
న్మధురవీణయా విబుధలోకలోలభ్రువా। త్వదీయముపగీయతే హరకిరీటకోటి-
స్ఫురత్తుషారకరకందళీకిరణపూరగౌరం యశః - రాజా అహో హా మహతీప-
దపతతిరితి తస్యాః ప్రత్యక్షరం లక్షం దదౌ- అన్యదా రాత్రౌ రాజా ధారాన-
గరే విచరన్ కస్యచిద్గృహే కామపి కామినీం ముసలూఖలపాణిం దదర్శ-రా-
జా తాం తరుణీం పూర్ణచంద్రాననాం సుకుమారాంగీం విలోక్య తత్కరగత-
ముసలం ప్రాహ- హే ముసల పస్యాః కరపల్లవస్పర్శేనాపి వా కిసలయం నా-
సీత్ - శిఖరి సర్వథా కాష్ఠమేవ త్వమసి- తతో రాజా ఏకం చరణం పఠతిస్మ॥ శ్లో॥
ముసలకిసలయం తే తత్ క్షణాద్యన్న జాతం-తతో రాజా ప్రాతస్సభాయాం
సమాగతం కాళిదాసం వీక్ష్య ముసలకిసలయం తే తత్ క్షణాద్యన్న జాతంకి

శిపతిత్వా సుకవేశ్వం చరణత్రయం పఠేత్స్య వానకోశః కాళిదాసః ప్రా
హ॥ జగతి విదితమేతత్కావ్యమేవాసి నూనం తదపి చ కిల సత్యం కాననే వర్ధితా
తోసి - నహి వలయనేత్రీ పాణిసంగోత్సవేస్మిన్ సకలకిసలయం తే తన్న (కె) ణాన్య
న్నజాతం - తతః రాజా చరణత్రయస్య ప్రత్యక్షరం లక్షం దదౌ - అన్యదా
రాజా దీర్ఘకాలం జలకేళిం విధాయ అతి శ్రాంతః తీరస్థవటవిటపిచ్ఛాయా
యాం నిషణ్ణః - తత్ర కశ్చిత్కవిరాగత్య ప్రాహ॥ శ్లో॥ ధన్యం సైన్యం జేభ
రేణ భవతశ్శ్రీభోజదేవ కుమారకూపాద క్షీణకక్షీ ఉక్షీణినక్తః స్త్రైఖ్యాంతరి
కుంతుణాత - నిశ్శంకో నిగవత్రపో నిరవగో నిశ్శాణంధవో నిష్పృహ్యా న్న స్త్రీ
కో నిరపత్యకో నిరనుజో నిర్హాటకో నిర్గతః॥ కించ॥ శ్లో॥ అకాండదగ్ధ తరూ నస
వ్యావసితోత్సవైః సార సైరకాండపటుతాండవైరపి శిఖండినాం మండలైః॥ ది
శస్సు మపలోకితాస్సరసనిర్భర ప్రోల్లసత్ భవత్పృథువరూథినీ రజనిభూరజ
శ్చ్యవాలాః - తతో రాజా లక్షత్రయం దదౌ - తదానీమేవ తస్య శాఖాయామే
కం కాకం రటంతం ప్రేక్ష్య కోకిలం చాన్యశాఖాయాం కూజంతం వీక్ష్య దేవజ
య నామా కవిరాహ॥ శ్లో॥ నో చారూ చరణౌ న చాపి చతురా చంచుర్న వా
చ్యం వచో నో లీలాచతురా గతిర్న చ శుచిః పక్షగ్రహో యం తవ - క్రూరక్రేం
కృతినిర్భరాం గిరమిహస్థానే వ ధైవోద్గిర న్మూర్ఖాధ్వాంక్ష న లజ్జసే ప్యస
దృశం పాండిత్యమున్నాటయన్ - తతః పనాం దేవజయకవినా కాకమిషేణ వి
రచితాం స్వగర్హణాం మన్యమానస్తత్స్పర్ధాళుః హరిశర్మా నామ కవిః
కోపేనేర్ష్యాపూర్వం ప్రాహ॥

శ్లో॥ తుల్యవర్ణచ్ఛదైః కృష్ణః కోకిలైస్సహ సంగతః - కేన వా ఖ్యాయతే కాకః
స్వయం యది న భాషతే - తతో రాజా తయోః హరిశర్మ దేవజయయోః అ
న్యోన్య వైరం జ్ఞాత్వా మిథః అలింగనాదినా వస్త్రాలంకారాదిదానేన చ మి
త్రత్వం వ్యధాత్ - అన్యదా రాజా యానమారుహ్య గచ్ఛన్ వర్త్మని కంచిత్త
పోనిధిం దృష్ట్వా తం ప్రాహ - భవాదృశాం వగ్నసు భాగ్యాయత్తం భవ
తాంకస్వస్థితిః - భోజనాథం కేవా ప్రార్థ్యంత ఇతి॥ తతస్స రాజవచనమాక
ర్ణ్య తపోనిధిరాహ॥ శ్లో॥ ఫలం స్వేచ్ఛాలభ్యం ప్రతివనమఖేదం క్షితిరుహాం
పయః స్థానేస్థానే శిశిరమధురం పుణ్యసరితాం - మృదుస్పర్శా శయ్యా సులలి
తలతాపల్లవమయీ సహంతే సంతాపం తదపి ధనినాం ద్వారి కృపణాః - రా

జ్ఞాపయితుం కమపి నాభ్యగ్రహీన్మహసి గృహ్ణామస్త్వితి రాజా తుష్టో నమతి తతః ఉత్త
రదేశాదాగత్య కశ్చిద్రాజానం స్వస్తీత్యాహ - తం చ రాజా పృచ్ఛతి - విద్వన్
కుత్ర తే స్థితిరితి - విద్వానాహ ॥ శ్లో ॥ యత్రాంబు విందత్యమృతం మర్త్యా జాశ్చ
సురేశ్వరాః - చింతామణిశ్చ పాషాణాస్తత్ర నో వసతిః ప్రభో - తదా రాజా ల
క్షం దత్త్వా ప్రాహ - కాశీదేశే కాపి శేష వార్తేతి - స ఆహ - దేవ ఇదానీం కాచి
దద్భుత వార్తా తత్ర లోకముఖేన శ్రుతా - దేవా దుఃఖేన దీనా ఇతి రాజా - దే
వానాం కుతో దుఃఖం విద్వన్ - స చాహ ॥ నివాసః క్వాద్య నో మిత్ర భోజేన క
నకాచలః - ఇతి వ్యగ్రధియో దేవా భోజవార్తేతి నూతనా - తతో రాజా కుతూ
హలోక్త్యై అష్టసహస్రం తస్మై పునః లక్షం దదౌ - తతో ద్వారపాలః ప్రాహ - దే
వ శ్రీశైలాదాగతః కశ్చిద్విద్వాన్ బ్రహ్మచర్యనిష్ఠః ద్వారి వర్తత ఇతి రాజా
ప్రవేశయేత్యాహ తతః ఆగత్య బ్రహ్మచారీ చిరంజీవేతి వదతి - రాజా తం పృచ్ఛ
తి - బ్రహ్మన్ బాల్య ఏవ కలికాలానురూపం కిం నామ వ్రతం తే - అన్వాహ అనుప
వాసేన కృశోసి - కస్యచిత్ బ్రాహ్మణస్య కన్యాం తుభ్యం దాపయిష్యామి -
త్వం చేద్గృహస్థనియమమంగీకరిష్యసి - బ్రహ్మచారీ ప్రాహ - దేవ త్వమీ
శ్వరస్త్వయా కిమసాధ్యం ॥ శ్లో ॥ సారంగాస్సుహృదో గృహం గిరిగుహా శాం
తిః ప్రియా గేహినీ వృత్తిర్వన్యలతాఫలైర్నివసనం శ్రేష్ఠం తరూణాం త్వచః
త్వద్ధ్యానామృతపూరమగ్నమనసాం యేషామియం నిర్వృతిః తేషామిం
దుకళావతంసయమినాం మోక్షేపి నో నః స్పృహా - రాజా - ఉత్థాయ పాద
యోః పతతి ఆహ చ - బ్రహ్మన్ మయా కిం కర్తవ్యమితి స ఆహ దేవ వయం కా
శీం జిగమిషవః తతః కంపితదేహోయం త్వత్సదనే పండితవరాః తాన్ సర్వాన
పి సపత్నీకాన్ కాశీం ప్రతి ప్రేషయ తతోహం గోష్ఠీతృప్తః కాశీం గమిష్యామీ
తి రాజా తథా చక్రే తతస్సర్వే పండితవరాస్తదాజ్ఞయా ప్రస్థితాః - కాళిదా
స ఏకో న గచ్ఛతిస్మ - తదా రాజా కాళిదాసం ప్రాహ - సుకవే త్వం కుతో న గ
తోసీతి తతః కాళిదాసో రాజానం ప్రాహ - దేవ సర్వజ్ఞోసి ॥ తే యాంతి తీర్థే
షు బుధా యే శంభోర్దూరవర్తినః - యస్య గౌరీశ్వరశ్చిత్తే తీర్థం భోజపరం హి సః
తతో విద్వత్సు కాశీం గతేషు రాజా కదాచిత్సభాయాం కాళిదాసం పృచ్ఛతి
స్మ - కాళిదాస అద్య కిమపి శ్రుతం కిం త్వయేతి - స ఆహ - మేరౌ మందరకంద
రాసు హిమవత్సానౌ మహేంద్రాచలే కైలాసస్య శిలాతలేషు మలయ

ప్రాగ్భాగభాగేష్వపి-సహ్యాద్రావపి తేషు తేషు బహుశో భోజ శ్రుతం
తే మయాలోకాలోకవిచారచారణగణైరుద్గీయమానం యశః - తతశ్చమ
హాప్రీతో రాజా ప్రత్యక్షరలక్షం దదౌ - తతః కదాచిద్రాజా విద్వద్బృం
దం నిర్గతం కాళిదాసంచ అనవరతవేశ్యాలంపటం జ్ఞాత్వా వ్యచింతయత్ - అ
హో బాణమయూరప్రభృతయో మదీయామాజ్ఞాం వ్యదధుః- అయంచ వే
శ్యారసలంపటతయా మమాజ్ఞాం నాద్రియతే - కింకుర్మ ఇతి - తతో రాజా
సావజ్ఞం కాళిదాసమపశ్యత్ -తత ఆత్మని రాజావజ్ఞాం జ్ఞాత్వా కాళిదాసః అ
ల్లాళదేశం గత్వా తద్దేశాధినాథం ప్రాప్య ప్రాహ - దేవ మాళవేంద్రస్య
భోజస్యావజ్ఞయా త్వద్దేశం ప్రాప్తోహం కాళిదాసో నామ కవిరితి- తతో రా
జా తమాసనే ఉపవేశ్య ప్రాహ- సుకవే భోజసభాయామాగతైః పండితై
స్సముదితశ్శతశస్సుమహిమా - సుకవే త్వాం సరస్వతీం వదంతి తతః కిమపి ప
ఠేతి-తతః కాళిదాస ఆహ ॥శ్లో॥ అల్లాళక్షోణిపాల త్వదహితనగరే సంచరం
తీ కిరాతీ కీర్ణాన్యాదాయ రత్నాన్యురుతరఖదిరాంగారశంకాకులాంగీ - క్షి
ప్త్వా శ్రీఖండఖండం తదుపరి ముకుళీభూతనేత్రా ధమంతీ శ్వాసామోదా
నుయాతైర్మధుకరనికరైర్ధూమశంకాం బిభర్తి - తతస్తస్మై ప్రత్యక్షరం
లక్షం దదౌ - తతః కదాచిదల్లాళరాజః కాళిదాసం పప్రచ్ఛ- సుకవే ఏకశిలాన
గరీం వ్యావర్ణయేతి-తతః కవిరాహ॥శ్లో॥ అపాంగపాతైరపదేశపూర్వై రే
ణీదృశామేకశిలానగర్యాం। వీథీషు వీథీషు వినాపరాధం పదే పదే శృంఖలితా
యువానః-పునశ్చ ప్రత్యక్షరలక్షం దదౌ-పునశ్చ పఠతి కవిః- అంభోజపత్రా
యతలోచనానామంభోధిదీర్ఘాస్విహ దీర్ఘికాసు - సమాగతానాం కుటి
లైరపాంగైరనంగబాణైః ప్రహతా యువానః॥ పునశ్చ అల్లాళనృపః ప్రత్యక్ష
రలక్షం దదౌ- ఏవం తత్రైవ స్థితః కాళిదాసః - అంతరాంతరే ధారానగర్యాం
భోజం ప్రాప్య-ద్వారపాలః ప్రాహ - దేవ గూర్జరదేశాత్ మాఘనా
మా పండితవర ఆగత్య నగరాద్బహిః ఆస్తే తేనచ స్వపత్నీ రాజద్వారి ప్రేషి
తా- రాజా తాం ప్రవేశయేత్యాహ తతో మాఘపత్నీ ప్రవేశితా సా రాజహ
స్తే పత్రం ప్రాయచ్ఛత్ రాజా తదాదాయ వాచయతి ॥శ్లో॥ కుముదవనమప
శ్రి శ్రీమదంభోజషండం త్యజతి ముదముల్లూకః ప్రీతిమాంశ్చక్రవాకః - ఉ
దయమహిమరశ్మిర్యాతి శీతాంశురస్తం హతవిధినిహతానాం హా విచిత్రో వి

పాకః - ఇతిరాజాతదద్భుతంప్రభాకవర్ణనమాకర్ణ్యలక్షత్రయందత్వా
మాఘపత్నీమాహ - మాతరిదంభోజనాయదీయతే- ప్రాతిరహంమాఘ
పండితమాగత్యనమస్కృత్యపూర్ణమనోరథం కరిష్యామీతి- తతస్సాతదా
దాయగచ్ఛంతీయాచకానాంముఖాత్స్వభర్తుశ్శారదచంద్రికాగౌరాన్
గుణాన్ శ్రుత్వా తేభ్యఏవధనమఖిలంభోజదత్తందత్తవతీమాఘపండితంస్వ
భర్తారమసూనాద్య ప్రాహ- నాథరాజ్ఞాభోజేనాహంబహుమానితాధనంస
ర్వంయాచకేభ్యస్త్వద్గుణానాకర్ణ్య దత్తవతీ మాఘః ప్రాహదేవిసాధుకృ
తం-పరమేతేయాచకాస్సమాయాంతి కిల తేభ్యః కిం దేయమితి తతో మాఘ
పండితంప్రావశేషంజ్ఞాత్వా కోప్యర్థీ ప్రాహ ॥శ్లో॥ ఆశ్వాస్యపర్వతకు
లంతపనోష్ణతప్తముద్దామదావవిధురాణి చ కాననాని - నానానదీనదశతాని
చ పూరయిత్వా రిక్తోసి యజ్జలదసైవ తవోత్తమా శ్రీః- ఇత్యేతదాకర్ణ్య మా
ఘస్స్వపత్నీమాహ॥దేవి॥శ్లో॥ అర్థానసంతినచముంచతిమాందురాశాత్యా
గేనసంకుచతిదుర్లలితంమనోమే। యాచ్ఞాచలాఘవకరీస్వవధేచపాపం
ప్రాణాస్స్వయంవ్రజతకింపరిదేవనేన - దారిద్ర్యానలసంతాపశ్శాంత
స్సంతోషవారిణా - యాచకాశావిఘాతాంతర్దాహః కేనోపశామ్యతీతి-త
తస్తదామాఘపండితస్య తాదృశావస్థాంవిలోక్యసర్వేయాచకాః యథాస్థా
నంజగ్ముః- ఏవంతేషుయాచకేషుయథాయథంగచ్ఛత్సుమాఘః ప్రాహ॥
శ్లో॥ వ్రజత వ్రజత ప్రాణా అర్థిభిర్వ్యర్థతాంగతైః - పశ్చాదపిహిగంత
వ్యంక్వసార్థః పునరీదృశః - ఇతివిలపన్మాఘపండితః పరలోకమగాత్ తతో
మాఘపత్నీస్వామినిపరలోకంగతేసతి ప్రాహ ॥శ్లో॥ సేవంతేస్మగృహంయ
స్యదాసవద్భూభుజస్సదా।సస్వభార్యాసహాయో౽యంమ్రియతేమాఘపం
డితః-తతోరాజామాఘంవిపన్నంజ్ఞాత్వానిజనగరాద్విప్రశతావృతః మా
నీరాత్రౌ వేవతత్రాగాత్-తతోమాఘపత్నీరాజానంవీక్ష్య ప్రాహ- రా
జన్ యతఃపండితవరస్త్వద్దేశంప్రాప్తః పరలోకమగాత్ -తతోస్యకృత్య
శేషంసమ్యగారాధనీయంభవతేతి- తతోరాజామాఘంవిపన్నంనర్మదా
తీరనీత్వాయథోక్తేనవిధినాసంస్కారమకరోత్ -తత్ర చమాఘపత్నీవహ్నిం
ప్రవిష్టా-తయోశ్చపుత్రవత్సర్వంచక్రే భోజః-తతోమాఘేదివంగతేరాజా
శోకాకులోపిశేషేణకాళీదాసవినోదేనచపండితానాంప్రవాసేనకృశో

భూద్దినే దినే బహుళపక్షశశీవ - తతో మాత్యైర్మిళిత్వా చింతితం - అంగ్లాళ
దేశే కాళిదాసోవసతితస్మిన్నాగతే రాజాసుఖీభవిష్యతీతి - ఏవంవిచార్యా
మాత్యైఃపత్రే కించిల్లిఖిత్వా తత్పత్రంచైకస్యామాత్య స్యహస్తే దత్వా
ప్రేషితం - సకాలక్రమేణ కాళిదాసమాసాద్య రాజ్ఞోమాత్యైః ప్రే
షితోస్మీతి నత్వా తత్పత్రం దత్తవాన్ - తత స్తత్ కాళిదాసో వాచయతి॥
శ్లో॥ నభవతి సభవతి నచిరంభవతి చిరం చేత్ఫలేవిసంవాదీ - కోపస్సత్పురుషా
ణాంతుల్యః స్నేహేనసీచానాం॥ సహకారేవిరంస్థిత్వా సలీలంబాలకోకిల- తం
హిత్వాద్యాన్యవృక్షేషు విచరన్నవిలజ్జసె - కలకంఠయథాశోభాసహకా
రేభవద్గిరః- ఖదిరేవాపలాశేవా కింతథాస్యాద్విచారయ॥ - తతః కాళిదాసః
ప్రభాతేతంభూపాలమాపృచ్ఛ్య మాళవదేశమాగత్యరాజ్ఞః క్రీడోద్యా
నేతస్థౌ- తతోరాజాచతత్రాగతంజ్ఞాత్వా స్వయంగత్వా మహతాపరివారే
ణతమానీయ సమ్మానితవాన్ - తతః క్రమేణవిద్వన్మండలేచ సమాయాతేసా
భోజపరిషత్ప్రాగివరెజె- తతః సింహాసనమలంకుర్వాణంభోజం ద్వారపా
ల ఆగత్యప్రణమ్యాహ - దేవకోపివిద్వాన్ జాలంధరదేశాదాగత్య ద్వా
ర్యాస్తే ఇతి- రాజాప్రవేశయేత్యాహ - సచవిద్వానాగత్య సభాయాంతథా
విధం రాజానం జగన్మాన్యాన్ కాళిదాసాదీన్ కవిపుంగవాంశ్చ వీక్ష్య బద్ధజి
హ్వ ఇవాజాయత- సభాయాంకిమపి తస్యముఖాన్న నిస్సరతి- తదారాజ్ఞోక్తం
విద్వన్ కిమపిపఠేతి- సఆహ॥ ఆరనాళగళదాహశంకయా మన్ముఖాదపగతా
సరస్వతీ। తేనవైరికమలాకచగ్రహవ్యగ్రహస్తనకవిత్వమస్తిమె - రాజాత
స్మైసహిషీశతందదౌ- అన్యదా రాజా కౌతుకాకులస్సీతాం ప్రాహ - దేవిసు
రతంపఠే - సీతా ప్రాహ ॥శ్లో॥ సురతాయనమస్తస్మై జగదానందహేతవే
అనుషంగిఫలంయస్య భోజరాజభవాదృశాం- తత స్తుష్టోరాజాతస్యైహా
రందదౌ- తతో రాజాచామరగ్రాహిణీం వేశ్యామవలోక్య కాళిదాసం ప్రా
హ - సుకవె వేశ్యామేనాం వర్ణయేతి తామవలోక్య కాళిదాసః ప్రాహ ॥శ్లో॥
కచభారాత్కుచభారః కుచభారాద్భీతిమేతి కచభారః - కచకుచభారాజ్జ
ఘనం కోయంచంద్రానన చమత్కారః॥ భోజస్తుష్టస్సన్ స్వయమపి పఠ
తి వదనాత్పదయుగళీ వచనాదధరశ్చ దంతపంక్తిశ్చ - కచతః పదయుగళీ
యం లోచనయుగళం చ మత్యత్రసతి - అన్యదా భోజో ధారానగరేపకాకీ

విచరన్ కస్యచిద్విప్రవరస్య గృహం గత్వా తత్ర కాంచన పతివ్రతాం స్వాంకే
శయానం భర్తారముద్వహంతీమపశ్యత్ తతః తస్యాశ్శిశుస్సుప్తోత్థితః జ్వాలా
యాస్సమీప మాగచ్ఛత్ - ఇయంచ పతిధర్మపరాయణా స్వపతిం నోత్థాప
యామాస తతశ్శిశుంచ వహ్నౌపతంతం నాగృహ్ణాత్ - రాజాచాశ్చర్యేణావ
లోక్యాతిష్ఠత్ - తతస్సా పతిధర్మపరాయణా వైశ్వానరమప్రార్థయత్ ॥
యజ్ఞేశ్వరస్త్వం సర్వకర్మసాక్షీ సర్వధర్మాన్ జానాసి మాం పతిధర్మపరాధీ
నాం శిశుమగృహ్ణతీంచ జానాసి - తతో మదీయశిశుమనుగృహీతుం సతుః
త్వం మాదహేతి - తతశ్శిశుః యజ్ఞేశ్వరం ప్రవిశ్య తంచ హస్తేన గృహీత్వా ఘ
టికాపర్యంతం తత్రైవాతిష్ఠత్ - తతో నారోదీత్ ప్రసన్నముఖశ్చ శిశుః-
సాచ ధ్యానారూఢాతిష్ఠత్ - తతో యదృచ్ఛయా సముత్థితే భర్తరి సా ఝడి
తి శిశుం జగ్రాహ - తంచ పరమధర్మమాలోక్య విస్మయావిష్టో నృపతిరాహ
అహో మమ భాగ్యం కస్యాస్తి యదీదృశ్యః పుణ్యస్త్రియోపి మన్నగరమధి
వసంతీతి ॥ తతః ప్రాతస్సభాయామాగత్య సింహాసనే ఉపవిష్టః రాజా కాళి
దాసం ప్రాహ - సుకవే మహదాశ్చర్యం మయా పూర్వేద్యూరాత్రౌ దృష్ట
మస్తీత్యుక్త్వా రాజా పఠతి ॥ శ్లో ॥ హుతాశనశ్చందనపంకశీతల ఇతి - కాళిదాస
స్తతశ్చరణత్రయం ఝడితి పఠతి ॥ శ్లో ॥ సుతం పతంతం ప్రసమీక్ష్య పావకే న
బోధయామాస పతిం పతివ్రతా - తదాభవత్తత్పతిభక్తిగౌరవాత్ హుతాశన
శ్చందనపంకశీతలః - రాజాచ స్వాభిప్రాయమాలోక్య విస్మితః తమాలింగ్య
పాదయోః పతతిస్మ ఏకదా గ్రీష్మకాలే రాజా అంతఃపురే విచరన్ ఘర్మార్తా
పతత్తః ఆలింగనాదికమకుర్వతాభిస్సహ సరససల్లాపాద్యుపచారమనుభూ
య తత్రైవ సుప్తః - తతః ప్రాతరుత్థాయ రాజా సభాం ప్రవిష్టః కుతూహలా
త్పఠతి ॥ శ్లో ॥ మరుదాగమవార్తయాపి శూన్యే సమయే జాగ్రతి సంప్రవృద్ధ
తాపే - భవభూతిరాహ ॥ శ్లో ॥ ఉరగీశిశవే బుభుక్షవే స్వామదిశత్ఫూత్కృ
తిమాననానిలేన - రాజా ప్రాహ - భవభూతేర్లోకోక్తిస్సమ్యగుక్తేతి ॥ తతో
పాంగేన రాజా కాళిదాసం పశ్యతి - తతస్స ఆహ ॥ శ్లో ॥ అబలాసు విలాసినోన్వ
భూవన్ నయనైరేవ నవోపగూహనాని - తదా రాజా స్వాభిప్రాయం జ్ఞాత్వా
తుష్టః కాళిదాసం విశేషేణ సమ్మానితవాన్ - అన్యదా మృగయాపరవశో రా
జా అత్యంతమార్తః కస్యచిత్సరోవరస్య తీరే నిబిడచ్ఛాయస్య జంబూవృక్ష

మూలముపావిశత్-తత్ర శయానే రాజ్ఞి జంబోరుపరి బహుభిః కపిభిః జంబూ
ఫలాని సర్వాణ్యపి చలితాని- తాని సశబ్దం పతితాని పశ్యన్ ఘటికామాత్రం స్థి
త్వా శ్రమం పరిహృత్యోత్థాయ తురంగమవరమారుహ్య గతః - తతస్స భా
యాం రాజా పూర్వానుభూత కపిచలిత ఫలపతనగవమనుకుర్వన్ సభ్యామా
హ॥శ్లో॥గుళుగ్గుళుగ్గుళు - తత ఆహ కాళిదాసః॥శ్లో॥జంబూఫలాని పక్వా
ని పతంతి విమలే జలే- కపికంపిత శాఖాభ్యో గుళుగ్గుళుగ్గుళు - రాజా తుష్ట
ఆహ-సుకవే అదృష్టమపి పరహృదయం కథం జానాసి - సాక్షాచ్చారదాపతి
ముహుర్ముహుః పాదయోః పతితస్స్మ ఏకదా ధారానగరే ప్రచ్ఛన్నవేషః వి
చరన్ కస్యచిద్వృద్ధ బ్రాహ్మణస్య గృహం రాజా మధ్యాహ్నే సమాయాగ
చ్ఛన్ తత్ర తిష్ఠతి స్మ తదా వృద్ధవిప్రో వైశ్వదేవం కృత్వా కాకబలిం గృహ్ణన్
గృహాన్నిర్గత్య భూమౌ జలశుద్ధాయాం నిక్షిప్య కాకమాహ్వయతి స్మ తత్ర
హస్తవిస్ఫాలనేన హా హేతి శబ్దేన చ కాకాస్సమాయాతాః-తత్ర కశ్చిత్కాక
స్తారం రారటీతి స్మ తచ్ఛ్రుత్వా తత్పత్నీ తరుణీ భీతేవ హస్తం నిజోరసి నిధాయ
అయి మాతః ఇతి చక్రంద-తతో బ్రాహ్మణః ప్రాహ - ప్రియే సాధుశీలే కిమ
ర్థం బిభేషీతి-సా ప్రాహ- నాథ మాదృశీనాం పతివ్రతా స్త్రీణాం క్రూర
ధ్వనిశ్రవణం సహ్యం వా - సాధుశీలే తథా భవేదేవేతి విప్ర ఆహ. తతో రా
జా తచ్చరితం సర్వం దృష్ట్వా వ్యచింతయత్ - అహో ఇయం తరుణీ దుశ్శీలా
నూనం-యతో నిర్వ్యాజం బిభేతి-స్వపాతివ్రత్యం స్వయమేవ కీర్తయతి చ-
నూనమియం నిర్భీతా సతీ - అత్యంతం దారుణం కర్మ రాత్రౌ కరోత్యేవ- ఏ
వం నిశ్చిత్య రాజా తత్రైవ రాత్రావంతర్హితః ఏవాతిష్ఠత్ అథ నిశీథే భర్త
రి సుప్తే సా మాంసపేటికాం వేశ్యాకరేణ వాహయిత్వా నర్మదాతీరమగ
చ్ఛత్-రాజాప్యాత్మానం గోపయిత్వానుగచ్ఛతి స్మ - తతస్సా నర్మదాం
ప్రాప్య తత్ర సమాగతానాం గ్రాహాణాం మాంసం దత్వా నదీం తీర్త్వా
అపరతీరస్థేన శూలాగ్రారోపితేన స్వమనోరమేణ సహ గమతే స్మ తచ్చరి
త్రం దృష్ట్వా రాజా గృహం సమాగత్య ప్రాతస్సభాయాం కాళిదాసమాలో
క్య ప్రాహ-సుకవే శృణు॥శ్లో॥దివా కాకరుతాద్భీతా॥ తతః కాళిదాస ఆహ
శ్లో॥రాత్రౌ తరతి నర్మదాం-తతః తుష్టో రాజా పునః ప్రాహ॥శ్లో॥తత్ర సంతి
జలే గ్రాహాః-తతః కవిరాహ- మర్మజ్ఞా సైవ సుందరీ - తతో రాజా కాళి

దాసస్య పాదయోః పతతి॥ ఏకదా ధారానగరే విచరన్ వేశ్యావీథ్యాం రాజా కందుకలీలాతత్పరాం తద్రూపగుణవేగేన పాదపతితావతంసాం కాంచన సుందరీం దృష్ట్వా సభాయామాహ॥ కందుకం వర్ణయంతు కవయ ఇతి ॥ తదా భవభూతిరాహ ॥శ్లో॥ విదితం ననుకందుక తే హృదయం ప్రమదాధరసంగమలుబ్ధ ఇవ । వనితాకరతామరసాభిహతః పతితః పతితః పునరుత్పతసి । తతో వరరుచిః ప్రాహ ॥శ్లో॥ ఏకోపి త్రయ ఇవ భాతి కందుకోయం కాంతాయాః కరతలరాగరక్తరక్తః । భూమౌ తచ్చరణనఖాంశుగౌరగౌరః ఖస్థస్సన్నయనమరీచినీలనీలః । తతః కాళిదాస ఆహ ॥శ్లో॥ పయోధరాకారధరో హి కందుకః కరేణ రోషాదభిహన్యతే ముహుః । ఇతీవ నేత్రాకృతిభీతముత్పలం స్త్రియః ప్రసాదాయ పపాత పాదయోః । తదా రాజా తుష్టః త్రయాణామక్షరలక్షం దదౌ । విశేషేణ చ కాళిదాసం దృష్ట్వావతంసపతనబోద్ధారం సమ్మానితవాన్ । తతః కదాచిచ్చిత్రకమావలోకనతత్పరః రాజా చిత్రలిఖితం మహాశేషం దృష్ట్వా సమ్యగ్లిఖితమిత్యవదత్ తదా కశ్చిచ్ఛివశర్మా నామ కవిః శేషమిషేణ రాజానం స్తౌతి॥శ్లో॥ అనేకఫణిసంఘాతభేకభక్షణతత్పరాః । ఏక ఏవ హి శేషోయం ధరణీధరణక్షమః । తదానీం రాజా తదభిప్రాయం జ్ఞాత్వా తస్మై లక్షం దదౌ । కదాచిద్ధేమంతకాలే సమాగతే జ్వలంతీం హసంతీకాం సేవమానో రాజా కాళిదాసం ప్రాహ । సుకవే హసంతీం వర్ణయేతి॥ తతః సుకవిరాహ॥ కవిమతిరివ బహులోహా సుఘటితచక్రా ప్రభాతవేళేవ । హరమూర్తిరివ హసంతీ భాతి విధూమానలోపేతా । రాజా అక్షరలక్షం దదౌ । ఏకదా భోజరాజోంతర్గృహే భోగార్హాస్తుల్యగుణాశ్చతస్రో నిజాంగనా అపశ్యత్ । తాసు చ కుంతలేశ్వరపుత్రీం పద్మావతీం ఋతుస్నాతాం అంగరాజస్య పుత్రీం చంద్రముఖీం క్రమప్రాప్తకమలనామ్నీం చ ద్యూతపణజయలబ్ధప్రాప్తం అగ్రమహిష్యాం చ లీలాదేవ్యా దూతీప్రేషణముఖాహ్వానం చ ఏవం చతుర్ణాం గుణాన్ దృష్ట్వా తేషు గుణేషు న్యూనాధికభావం రాజా వ్యచింతయత్ । తత్ర సర్వత్ర దాక్షిణ్యనిధిః రాజరాజః శ్రీభోజః తుల్యభావేన ద్విత్రిఘటికాపర్యంతం విచింత్యాపి విషమానవధారణేన నిద్రాం గతః ప్రాతరుత్థాయ కృతాహ్నికస్సభామగాత్ । తత్ర చ సింహాసనమలంకుర్వాణః శ్రీభోజః సకలవిద్వన్మండలమండనం కాళిదాసమాలోక్య సు

కవేశ్వరాణాం త్వత్పురోనతురీయచరణానాం సమస్యాంశృణు ఇత్యుక్త్వా పఠతి॥
శ్లో॥ అప్రతిపత్తిమూఢమనసా ద్విత్రాఃస్థితా నాడికాః ఇతి పఠిత్వా రాజా కాళి
దాసమాహ-సుకవే ఏతత్సమస్యాపూరణంకుర్వితి తతః కాళిదాసః తస్య హృ
దయంకరతలామలకవత్ప్రపశ్యన్ త్వత్పురాధిక చరణత్రయవిశిష్టాం
తాంసమస్యాంపఠతి॥ దేవ॥ స్నాత్వా తిష్ఠతి కుంతలేశ్వరసుతా వారోఽంగరా
జస్వసుః ద్యూతే రాత్రిరియంజితా కమలయా దేవీప్రసాద్యాధునా- ఇత్యం
తఃపుర సుందరీ జనగుణే న్యాయాధికం ధ్యాయతా దేవేనాప్రతిపత్తిమూఢ
మనసా ద్విత్రా స్థితా నాడికాః - తదా రాజా స్వహృదయమేవ జ్ఞాతవతః
కాళిదాసస్య పాదయోః పతతిస్మ - కవిమండలంచ చమత్కృతమజాయత
ఏకదా రాజా ధారా నగరే విచరన్ క్వచిత్పూర్ణకుంభం ధృత్వా సమా
యాంతీం పూర్ణచంద్రాననాం కాంచిద్దృష్ట్వా తత్కుంభ జలే శబ్దంచ కంచ
న శ్రుత్వా నూనమేవ తస్యాః కంఠగ్రహాయం ఘటః గతికూజితమివ కూజ
తీతి మన్వానః సభాయాం కాళిదాసం ప్రాహ॥ శ్లో॥ కూజితం రతికూజితమితి- క
విరాహ॥ శ్లో॥ విదగ్ధే సుముఖే రక్తే నితంబోపరి సంస్థితే కామిన్యాశ్లిష్టసుగళే కూ
జితం రతికూజితం- తదా తుష్టో రాజా ప్రత్యక్షరలక్షం దదౌ -సనామచ-ఏకదా
నర్మదానద్యాం మహాప్రవాహే జాలకైః రేకః శిలాఖండః ఈషద్దగ్ధం శిలా
ఖండః కశ్చిద్దృష్టః - తైశ్చ పరిచింతితం- ఇదమత్ర లిఖితమివ కించిద్భాసనూన
మిదం రాజనికటం నేయమితి బుద్ధ్యా భోజసదసి సమానీతం తదాకర్ణ్య భో
జః ప్రాహ- పూర్వం భగవతా హనుమతా శ్రీమద్రామాయణం కృతం- తద
త్ర హ్రదే నూతనైః ప్రక్షేపితమితి శ్రుతమస్తి తతః- కిమిదం లిఖితమిత్యవ
శ్యం విచార్యమితి లిపిజ్ఞానాకార్య జతుపరీక్షయాక్షరాణి పరిజ్ఞాయ పఠతి - త
త్ర చరణద్వయమానుపూర్వ్యా లబ్ధం॥ శ్లో॥ అయి ఖలు విషమః పురాకృతా
నాం భవతి హి జంతుషు కర్మణాం విపాకః- తతో భోజః ప్రాహ - ఏతస్య పూ
ర్వార్ధం కథ్యతామితి- తదా భవభూతిః ప్రాహ॥ శ్లో॥ క్వను కులమకళంక
మాయతాక్ష్యాః క్వ నురజనీచరసంగమాపవాదః॥ తతో భోజస్తత్ర ధ్వనిదో
షం మన్వానస్తదేవ పూర్వార్ధమన్యథా పఠతిస్మ॥ శ్లో॥ క్వ జనకతనయా
క్వ రామజాయా క్వచ దశకంధరమందిరే నివాసః॥ అయి ఖలు-విపాకః॥ తతః

భోజః కాళిదాసం ప్రాహ-సుకవిత్వమపి కవిహా దయాంపతే॥సఆహ॥శివశి
రసిశిరాంసియాని రేజుః శివశివ తానిలుఠంతిగృధ్రపాదైః। అయిఖలు-విపా
కః॥తత స్తస్య శిలాఖండస్య పూర్వపుటె జపశోధనేన కాళిదాసపఠిత మేవదృ
ష్ట్వా రాజా భృశంతుతోష - కదాచిద్భోజేనవిలాసార్థం నూతనగృహాంత
రంనిర్మితం-తత్రగృహాంతరే గృహప్రవేశాత్పూర్వ మేవకశ్చిద్బ్రహ్మరా
క్షసః ప్రవిష్టః సచరాత్రౌ తత్రయేవ సంతి తాన్ భక్షయతి తతోమాంత్రి
కాన్ సమాహూయ తదుచ్చాటనాయ రాజాయతతేస్మ - సచ ఆగచ్ఛన్నేవ
మాంత్రికానేవభక్షయతి-కించస్వయంకవిత్వాదికం పూర్వాభ్యస్త మేవప
ఠతిస్మతి-ఏవంసి తేత త్రై వసతుసిరాజా కథమస్యనివృత్తిరితి వ్యచింతయత్
తదాకాళిదాసః ప్రాహ-దేవనూనమయంరాక్షసః సకలశాస్త్ర ప్రవీణస్స
కవిశ్చ భాతి - అతస్తమేవతోషయిత్వా కార్యంసాధయామి మాంత్రికా స్తి
ష్ఠంతు-మమమంత్రంపశ్యేత్యుక్త్వా స్వయంతత్ర రాత్రౌ గత్వా శేతేస్మ తతః
ప్రథమయామే బ్రహ్మరాక్షసః సమాగతః - సచ పూర్వంపురుషం దృష్ట్వా
ప్రతియామ మేకైకాంసమస్యాంపాణినిసూత్ర మేవపఠతి- యేనోత్తరంతస్యహృ
దయంగతంనోక్తమయంన బ్రాహ్మణోతోహంతవ్య ఇతి- నిశ్చిత్యహంతి-త
దానీమపిపూర్వవదయమపూర్వః పురుషః అతః మయా సమస్యాపఠనీయా
నచేద్యుక్తసదృశముత్తరంతస్యాః తదాహంతవ్య ఇతిబుద్ధ్యా పఠతి - సర్వస్య
ద్వే ఇతి-తదాకాళిదాసః ప్రాహ॥సుమతికుమతీసంపదాపత్తిహేతూ-ఇతి
తతస్సగతః-పునరపిద్వితీయయామే సమాగత్యపఠతి-వృద్ధోయూనా-ఇతి-త
దాకవిరాహ-సహపరిచయాత్త్యజ్యతే కామినీభిః- ఇతి-తృతీయేయామే స
రాక్షసః పునస్సమాగత్యపఠతి॥ఏకోగోత్రే ఇతి-తతఃకవిరాహ - ప్రభవతిపు
మాన్ యః కుటుంబంబిభర్తి-తతశ్చతుర్థేయామే ఆగత్య సరాక్షసఃపఠ
తి- స్త్రీపుంవచ్చ ఇతి॥తతఃకవిరాహ-ప్రభవతియదాతద్ధి గేహంవినష్టం ఇతి-త
తస్సరాక్షసోయామచతుష్టయేపి స్వాభిప్రాయమేవజ్ఞాత్వా తుష్టః ప్రభా
తసమయే సమాగత్య తమాశ్లిష్య ప్రాహ- సుమతే తుష్టోస్మి కింతవాభీష్టమితి॥
కాళిదాసః ప్రాహ-భగవన్నేతద్గృహంవిహాయాన్యత్రగంతవ్యమితి-సోపి
తథేతిగతః-అనంతరం తుష్టోభోజః కవింబహుమానితవాన్ - ఏకదాసింహాస

సమలంకుర్వాణే శ్రీభోజే సకలభూపాలశిరోమణౌ ద్వారపాల ఆగత్య ప్రాహ-దేవ దక్షిణదేశాత్కోపి మల్లినాథనామా కవిః కౌపీనావశేషో ద్వారి వర్తతే- రాజా ప్రవేశయేత్యాహ తతః కవి రాగత్య స్వస్తీత్యుక్త్వా తదాజ్ఞయా చోపవిష్టః పఠతి॥ శ్లో॥ నాగో భాతి మదేన ఖం జలధరైః పూర్ణేందునా శర్వరీ శీలేన ప్రమదా జవేన తురగో నిత్యోత్సవైర్మందిరం। వాణీ వ్యాకరణేన హంసమిధునైర్నద్యస్సభా పండితైః సత్పుత్రేణ కులం త్వయా వసుమతీ లోకత్రయం భానునా॥ తతో రాజా ప్రాహ- విద్వన్ తవోద్దేశ్యం కిమితి- తతః కవిరాహ॥ శ్లో॥ అంబా తుష్యతి న మయా న స్నుషయా సాపి నాంబయా న మయా- అహమపి న తయా న తయా వద రాజన్ కస్య దోషోయం. ఇతి- రాజా చ దారిద్ర్యదోషం జ్ఞాత్వా కవిం పూర్ణమనోరథం చక్రే - ఏకదా ద్వారపాల ఆగత్య రాజానం ప్రాహ- దేవ కపిశేఖరో నామ మహాకవిర్ద్వారి వర్తతే - రాజా ప్రవేశయేత్యాహ తతః కవి రాగత్య స్వస్తీత్యుక్త్వా పఠతి॥ శ్లో॥ రాజన్ దౌవారికాదేవ ప్రాప్తవానస్మి వారణం- మదవారణమిచ్ఛామి త్వత్తోహం జగతీపతే- తదా ప్రాఙ్ముఖః స్థితో రాజా అతిసంతుష్టః తం ప్రాగ్దేశం సర్వం కవయే దత్తం మత్వా దక్షిణాభిముఖోభూత్ తతః కవిశ్చింతయతి కిమిదం రాజా ముఖం పరావృత్య మాం న పశ్యతీతి తతో దక్షిణదేశం సమాగత్యాభిముఖః కవిః పఠతి॥ శ్లో॥ అపూర్వేయం ధనుర్విద్యా భవతా శిక్షితా కథం - మార్గణౌఘస్సమాయాతి గుణో యాతి దిగంతరం - తతో రాజా దక్షిణదేశమపి మనసా కవయే దత్వా స్వయం ప్రత్యఙ్ముఖోభూత్ - కవిస్తత్రాగత్య ప్రాహ॥ శ్లో॥ సర్వజ్ఞ ఇతి లోకోయం భవంతం భాషతే మృషా। పదమేకం న జానీషే వక్తుం నాస్తీతి యాచకే- తతో రాజా తమపి దేశం కవయే దత్తం మత్వా ఉదఙ్ముఖోభూత్ కవిస్తత్రాపి ఆగత్య ప్రాహ॥ శ్లో॥ సర్వదా సర్వదోసీతి మిథ్యా త్వం కథ్యసే బుధైః। నారయో లేభిరే పృష్ఠం న వక్షః పరయోషితః- తతో రాజా సర్వాం భూమిం కవయే దత్తాం మత్వా ఉత్తిష్ఠతి స్మ కవిశ్చ తదభిప్రాయమజ్ఞాత్వా పునరాహ॥ శ్లో॥ రాజన్ కనకధారాభిః త్వయి సర్వత్ర వర్షతి -అభాగ్యచ్ఛత్రసంఛన్నే మయి నాయాంతి బిందవః- తదా రాజా అంతఃపురం గత్వా లీలాదేవీం ప్రాహ - దేవి సర్వం రాజ్యం కవయే దత్తం తదస్తపోవనం మయా సహ ఆగచ్ఛేతి- అస్మిన్నవసరే విద్వాన్ ద్వారి నిర్గతః బుద్ధిసాగరేణ ముఖ్యామాత్యేన పృష్టః

విద్వాన్ రాజ్ఞా కిం దత్తమితి స ఆహ - న కిమపీతి ॥ తదా అమాత్యః ప్రాహ - త
త్రోక్తం శ్లోకం పఠ - తతః కవిః శ్లోకచతుష్టయం పఠతి - అమాత్యస్తతః ప్రాహ -
సుకవే తవ కోటిద్రవ్యం దీయతే పరం రాజ్ఞాయత్తవదత్తం భవతి తత్పునర్వి
క్రియతామితి - కవిస్తథా కరోతి - తతః కోటిద్రవ్యం దత్వా కవిం ప్రేషయి
త్వా అమాత్యో రాజనికటమాగత్య తిష్ఠతిస్మ ॥ తదా రాజా చ తమాహ - బుద్ధి
సాగర రాజ్యమిదం సర్వం దత్తం కవయే పత్నీభిస్సహ తపోవనం గచ్ఛామి - త
త్ర తపోవనే తవ వాసో భవతి యది మయా సహాగచ్ఛేతి తతో మాత్యః ప్రాహ -
దేవ తేన కవినా కోటిద్రవ్యమూల్యేన రాజ్యమిదం విక్రీతం - కోటిద్రవ్యం చ వి
దుషే దత్తం - అతో రాజ్యం భవదీయమేవ భుంక్ష్వేతి ॥ తదా రాజా చ బుద్ధి
సాగరమపి శేషేణ సమ్మానితవాన్ ॥ అన్యదా రాజా మృగయారసేనాటవీషు
అటన్ లలాటంతపే తపనే స్వేదదేహః పిపాసాపర్యాకులస్తురగమారుహ్య ఉ
దకార్థీ నికటతటభువమటన్ తదలబ్ధ్వా [illegible] ంతః కస్యచిన్మహాతరోరధ
స్తాదుపవిష్టః - తత్ర కాచిద్గోపకన్యా సుకుమారమనోజ్ఞసర్వాంగా [illegible]
చ్ఛయా ధారానగరం ప్రతి తక్రం విక్రేతుకామా తక్రభాండం చోద్వహంతీ స
మాగచ్ఛత - తామాగచ్ఛంతీం దృష్ట్వా రాజాపి పిపాసావశాదేతద్భాండస్థం
పేయం చేత్ పిబామీతి బుద్ధ్యా పృచ్ఛత్ తరుణి కిముద్వహసీతి ॥ సా చ తస్యాకృ
యా భోజం మత్వా తత్పిపాసాం చ జ్ఞాత్వా తన్ముఖావలోకనవశాచ్ఛందోరూ
పేణాహ ॥ శ్లో ॥ హిమకుందశశిప్రభశంఖనిభం పరిపక్వకపిత్థసుగంధరసం । యు
వతీకరనిర్మథితం మథితం పిబ హే నృప సర్వరుజాపహరం ఇతి రాజా తక్రం తు
ష్టః పీత్వా తాం ప్రాహ - సుభ్రు కిం తవాభీష్టమితి - సా చ కించిదాపిష్టతయా [illegible]
నా మదనపరవశా మోహాకులనయనా ప్రాహ - దేవ మాం కన్యామేవానై
హి - పునరాహ ॥ ఇందుం కైరవిణీవ కోకపటలీవాంభోజినీవల్లభం మేఘం చా
తక [illegible] మండలీవ మధుపశ్రేణీవ [illegible] జం । మాకందం పికసుందరీవ రమణీ వా
త్మేశ్వరం ప్రోషితం చేతో [illegible] త్వద్దర్శనోత్కం [illegible]
[illegible] రాజా [illegible] ప్రాహ - సుకుమారి [illegible] ంలీలా [illegible]
[illegible] నగరం [illegible]
[illegible]

షానపఙ్క్తిషు రటన్నేవ పపాత - తతో రాజా సభాయామాగత్య కాళిదాసం
ప్రాహ - సుకవే పఙ్క్త్యాం సమస్యాం పూరయ॥ టంటంటటంటంటంటటటంటటం
టం - తదా కాళిదాసః ప్రాహ - రాజాభిషేకే మదవిహ్వలాయాః హస్తా
చ్చ్యుతో హేమఘటో యువత్యాః - సోపానమార్గేషు కరోతి శబ్దం
టంటంటటంటంటంటటటంటటంటం - తదా రాజా స్వాభిప్రాయం జ్ఞాత్వా అతు
ష్యత్తుం దదౌ - అన్యదా సింహాసనమలంకుర్వాణే శ్రీభోజే కశ్చన చోరః ఆర
క్షకైః రాజనికటం నీతః - రాజా తం దృష్ట్వా కోయమిత్యపృచ్ఛత్ తదా ఆరక్ష
కాః ప్రాహుః - దేవ అనేన కుమ్భిల్లకేన కస్మింశ్చిద్వేశ్యాగృహే ఘాతపాత
మార్గేణ రత్నాని అపహృతానీతి ॥ తదా రాజా ప్రాహ॥ అయం దండ
నీయ ఇతి॥ తతః భుసుండో నామ చోరః ప్రాహ ॥శ్లో॥ భట్టిర్నష్టో భారవీయోపి
నష్టః భిక్షుర్నష్టో భీమసేనోపి నష్టః। భుసుండోహం భూపతిస్త్వం హి రాజన్
భబ్బావళ్యామంతకస్సన్నివిష్టః॥ తదా రాజా ప్రాహ భో భుసుండ గచ్ఛ గ
చ్ఛ యథేచ్ఛం విహర - కదాచిద్భోజో మృగయావశ్యాకులః వనే విచరన్
విశ్రమాపిష్ట హృగయః కంచిత్తటాకమాసాద్య స్థితవాన్ - శ్రమాత్ సుప్తః
తతో వగపయోనిధిసహరంగతే భాస్కరే॥శ్లో॥ తత్రైవారోచత నిశాతస్య
రాజ్ఞస్సుఖప్రదా - చంచచ్చంద్రకరానందసందోహపరికందళా - తతః ప్ర
త్యూషసమయే నగరం ప్రతి ప్రస్థితో రాజా చరమగిరినితంబలంబమానశశాంక
బింబమవలోక్య సకుతూహలస్సభామాగత్య తదా సమీపస్థాన్ కవీన్ ద్రా
గ్నిరీక్ష్య సమస్యామేకామవదత్ ॥శ్లో॥ చరమగిరినితంబే చంద్రబింబం లలం
బే - తదా ప్రాహ భవభూతిః॥శ్లో॥ అరుణకిరణజాలైరంతరిక్షే గతర్క్షే - తతో
దండీ ప్రాహ శ్లో॥ చలతి శిశిరవాతే మందమందం ప్రభాతే - తతః కాళిదాసః
ప్రాహ॥శ్లో॥ యువతిజనకదంబే నాథముక్తోష్ఠబింబే। చరమగిరినితంబే చంద్రబిం
బం లలంబే - తతో రాజా సర్వానపి సమ్మానితవాన్ తత్ర కాళిదాసం విశేష
తః పూజితవాన్ - అథ కదాచిద్భోజః నగరాద్బహిర్నిర్గతః మార్గే నతటా
కాంభసా బాల్యసాధితకపాలశోధనాదిచకార। తస్మాదేకశ్చన శఫరశా
బకః కపాలం ప్రవిష్టః వికటకరోటికానికటఘటితో న నిర్గతః - తతః రాజా స్వ
పురీమవాప - తదారభ్య రాజ్ఞః కపాలవేదనా జాతా - తతస్తత్రత్యైర్భిషగ్వ
రైః సమ్యక్చికిత్సితాపి న శాంతా ॥ ఏవం మహాక్లేశజనితరాజస్య స్వస్థే రాజ్ఞి అ
మానుషిదినేన మహారోగేణ ॥శ్లో॥ ఘోషం యామనుభూద్వపుర్గతసుఖం

హేమంతకాలేబ్జవద్వక్త్రం నిర్గతకాంతి రాహువదనాక్రాంతాబ్జబింబో
పమం- చేతః కార్యపదేషు తస్యవిముఖం క్లీబస్యనారీష్వివ - వ్యాధిః పూర్ణతత
రోబభూవఃపి నేసుష్మ్కశిఖావానివ - ఏవమతీతేసంవత్సరేపి కాలే-న కేనాపి
నివారితః తద్గదః - తతశ్శ్రీభోజో నానావిధసమయౌషధగ్రసనపరో రోగ
దుఃఖితమనా స్వసమీపస్థం శోకసాగరనిమగ్నం బుద్ధిసాగరం కథమపి సంయ
తాత్మా రాము వాచ వాచం - బుద్ధిసాగర ఇతఃపరమస్త్వద్య మేనకోపి భిషగ్వ
రోవసతి మా తనోతు బాహటాది భేషజకోశాన్నిఖిలాన్ స్రోతసి నిరస్యాగ
చ్ఛతుము దేవసమాగమసమయః సమాగత ఇతి తచ్ఛ్రుత్వా సర్వేపి పౌరజనాః
కవయశ్చ అవరోధసహజాశ్చ విగళదస్రాస్రావనయనా బభూవుః- తతః క
దాచిత్స్వర్గసభాయాం పురందరః సకలమునిబృందమధ్యస్థం వీణాముని మాహ।
ము నే ఇదానీం భూలోకే కా నామ వార్తేతి- తతః నారదః ప్రాహ-సురనా
థ నకిమప్యాశ్చర్యం కింతు ధారానగరవాసీ శ్రీభోజభూపాలః రోగపీడితోనిత
రాముస్వస్థః వర్తతే-స తస్యరోగః కేనాపి ననివారితః- తదనేన భోజనృపాలే
నభిషగ్వరా అపి స్వదేశాన్నిష్క్రామితాః-వైద్యశాస్త్రమపి అనృతమి
తి నిరస్తమితి- ఏతదాకర్ణ్య పురుహూతస్సమీపస్థౌ నాసత్యావిదమాహ భో
స్వర్వైద్యౌ కథమనృతం ధన్వంతరీయం శాస్త్రం- తదా తావాహతురమరే
శం-దేవ నవ్యళీకమిదం శాస్త్రం కింత్వమరవిదితేన రోగేణ బాధ్యతే సౌ భో
జ ఇతి- ఇంద్రః-కోసావవాగ్యరోగః కింభవతోర్విదితః తతస్తావూచతుః - దే
వ కాపాలశోధనేకృతే భోజేన తదా ప్రవిష్టః పాఠీనః - తన్మూలోయం రోగ ఇ
తి తదా ఇంద్రః స్మయమానముఖః ప్రాహ- తదిదానీమేవ యువాభ్యాం గంత
వ్యం న చేదితః పరం భూలోకే భిషక్శాస్త్రస్యాసిద్ధిర్భవేత్ - సఖిలు సరస్వతీ
విలాసస్య నికేతనం శాస్త్రాణాముద్గతాచేతి తతః సురేంద్రాదేశేన తావు
భావపి ద్విజన్మవేషౌ ధారానగరం ప్రాప్య ద్వారస్థం ప్రాహతుః - ద్వా
స్థ ఆవాం భిషజౌ కాశీదేశాదాగతౌ శ్రీభోజాయ విజ్ఞాపయ తేనాన్యథమి
త్యంగీకృతం వైద్యశాస్త్రమితి శ్రుత్వా తత్ప్రతిష్ఠాపనాయ తద్రోగనివార
ణాయచేతి-తతో ద్వారస్థః ప్రాహ-భో విప్రా నకోపి భిషక్ప్రవరః ప్రవేష్ట
వ్య ఇతి రాజ్ఞోక్తం-రాజాజ్ఞ కేవలమస్వస్థః- నాయమవసరో విజ్ఞాపనస్యేతి-

తస్మిన్ క్షణే కార్యవశాద్బహిర్నిర్గతౌ బుద్ధిసాగరస్తు దృష్ట్వా కౌ భవంతా
వితి పృచ్ఛత్ - తతస్తౌ యథాగతమూచతుః - తతో బుద్ధిసాగరేణ తౌ రాజ్ఞః
సమీపం నీతౌ - తతో రాజా తావవలోక్య ముఖశ్రియా మహానుభావావితి జ్ఞాత్వా
ఆభ్యాం శక్యతే ఽయం రోగో నివారయితుమితి నిశ్చిత్య తౌ బహుమానితవాన్ - తత
స్తావూచతుః - రాజన్నద్య త్వం రోగేణ గతః - కింతు ప్రతిదేశాంతే త్వ
యా భవితవ్యమితి॥ తతః రాజ్ఞాపి తథాకృతం - తతస్తావపి రాజానం మోహ
చూర్ణేన మోహయిత్వా శిరఃకపాలమాదాయ తత్కరోటికాపుటస్థితం శ
ఫరకుళం గృహీత్వా కస్మింశ్చిద్భాజనే నిక్షిప్య సంధానకరణ్యా కపాలం యథా
వదారచయ్య సంజీవిన్యా చ తం జీవయిత్వా తస్మై తదదర్శయతాం తగాత
ద్రష్ట్వా రాజా విస్మితః కిమేతదితి తౌ పృష్టవాన్ - తదా తావూచతుః రాజన్
త్వయా బాల్యాదారభ్య పరిచితకపాలశోధనతస్సంప్రాప్తమిదమితి తతో రా
జా తావశ్వినౌ మత్వా తచ్ఛోధనార్థమపృచ్ఛత్ - కిమస్మాకం పథ్యమితి - త
తః తావూచతుః॥ శ్లో॥ అశీతేనాంభసా స్నానం పయః పానం వయః స్త్రియః -
ఏతద్వో మానుషాః పథ్యమితి తత్రాంతరే రాజా పథ్యమాసాద్యేతి సంబో
ధనం శ్రుత్వా వయం వైద్యా మానుషాః కాయినామిలితయోః హస్తయోర్ఝడితి స్వ
హస్తాభ్యామగ్రహీత్ తతస్తత్ క్షణ ఏవ తావంతరధత్తాం బ్రువంతావేవ
కాళిదాసేన పూరణీయం తురీయచరణమితి - తతో రాజా విస్మితః సర్వాన్నా
హూయ తద్వృత్తమబ్రవీత్ - తచ్ఛ్రుత్వా సర్వేఽపి పండితాః విస్మి
తాశ్చ బభూవుః - తత్కాళిదాసేన తురీయచరణం పూరితం - స్నిగ్ధముష్ణం చ
భోజనమితి - తతో భోజోఽపి కాళిదాసం లీలామానుషం మత్వా పరం సమ్మానిత
వాన్ - అథ భోజనృపాలః ప్రతిదినం సంజాతకందళకాంతిర్వవృధే ధారాధీశః
కృష్ణేతరపక్షచంద్ర ఇవ - తతః కదాచిత్సింహాసనమలంకుర్వాణే శ్రీభోజే కా
ళిదాసభవభూతిదండిబాణమయూరవరరుచిప్రభృతికవితిలకకులాలంకృ
తాయాం సభాయాం ద్వారపాల ఏత్యాహ - దేవ కశ్చిత్కవిర్ద్వారి తిష్ఠతి - తే
నేయం ప్రేషితా గాథా సనాథా చీటికా దేవసభాయాం నిక్షిప్యతామితి
తాం దర్శయతి - రాజా గృహీత్వా తాం వాచయతి ॥ శ్లో॥ కావిద్వాలారమణి
వసతిం ప్రేషయంతి కరండం దాసీహస్తాత్ సభయముల్లిఖద్వ్యాళ స్సోపరి
ష్ఠం - గౌరీ కాంతం పవనతనయం చంపకం చాత్ర భావం పృచ్ఛత్యార్యో ప్రణ

తిలకోమల్లినాథఃకవీంద్రః - తచ్ఛ్రుత్వాసర్వాపివిద్వత్పరిషచ్చమత్కృ-
తా-తతఃకాళిదాసః ప్రాహ- రాజన్మల్లినాథశ్శీఘ్రమాకారయితవ్యఇతి-
తతోరాజాదేశాద్ద్వారపాలేనప్రవేశితఃకవిః రాజానంస్వస్తీత్యుక్త్వాత
దాజ్ఞయోపవిష్టః-తతోరాజా ప్రాహతంకవీంద్రం - విద్వన్మల్లినాథకవే
సాధుగచ్ఛగ్రామాధునాతదాకాళిదాసః ప్రాహకిముచ్యతేసాంప్రతి-దిగంత
[illegible] కాంతాయాశ్చరిత్రవర్ణనేనశ్లాఘనీయ [illegible] శిష్యత [illegible]
ప్రతిభటవర్ణనేన-తదాభవభూతిఃప్రాహ-[illegible]
తో [illegible] వైరిణో వా తాత్మజస్య వర్ణనాదిపితతః ప్రీతేనరాజ్ఞాతస్మై
త్రింశత్సువర్ణానాంలక్షంశతంచగజాశ్చదశతురంగాశ్చదత్తాః- తతః ప్రీతోవి
ద్వాన్స్తౌతిరాజానం ॥ శ్లో॥ దేవభోజతవదానజలౌఘైః [illegible]
[illegible]-అన్యథాతదుదితేషుశిలాగోభూరుహేషుకథమస్యవిదానం-తతోలో
కోత్తరంశ్లోకంశ్రుత్వారాజాపునరపితస్మైలక్షత్రయందదౌ - తతోలిఖితిస్మ
భాండాగారికోధర్మపత్రే॥శ్లో॥ ప్రీతశ్శ్రీభోజభూపస్సదసివిరహిణేస్ఫూ
ర్జనమోక్షిప్తవ్యం॥శ్రుత్వాహేమ్నాంచలక్షందశచసరతురగాణ్పంచనాగా
నయచ్ఛత్-పశ్చాత్తత్రవసోయంపితగణగుణసద్వర్ణనాత్ ప్రీతచేతాః
లక్షంలక్షంచలక్షంపునరపిచదదౌమల్లినాథాయతస్మై- తతఃకదాచిద్భోజ
రాజఃకాళిదాసంప్రతిప్రాహ - సుకవేత్వమస్మాకంచరమగ్రంథంపఠ- త
తః క్రుద్ధోరాజానంవినింద్యకాళిదాసః క్షణేనతందేశంత్యక్త్వావిలాసవత్యా
సహాఏకశిలానగరం ప్రాప - తతఃకాళిదాసవియోగేనశోకాకులస్తంకాళి
దాసంమృగయితుంరాజాకాపాలికవేషంధృత్వాక్రమేణఏకశిలానగరం
ప్రాప-తతఃకాళిదాసోయోగినందృష్ట్వాతంసాదరపూర్వంపప్రచ్ఛ-యో
గీన్ తత్రతేస్థితిరితి-యోగీవదతి॥సుకవే అస్మాకంధారానగరేవసతిరితితతః
కవిరాహ-తత్రభోజఃకుశలీకిం - తతోయోగీ ప్రాహ-కింమయావక్తవ్య
మితి-తతఃకవిరాహ-తత్రాతిశయవార్తా స్థితిచేత్సత్యంకథయేతి ॥ తదా
యోగీ ప్రాహ - భోజోదివంగతఇతి- తతః-కవిఃభూమౌనిపత్యప్రలపతి- దే
వత్వాంవినాస్మాకంక్షణమపిభూమౌనస్థితిః - అతస్త్వత్సమీపమహామాగ

చ్ఛామి ఇతి కాళిదాసః బహుశో విలప్య చరమశ్లోకం కృతవాన్ ॥శ్లో॥ అద్యధా రా నిరాధారా నిరాలంబా సరస్వతీ। పండితాః ఖండితాస్సర్వే భోజరాజే దివం గతే-ఏవం యదా కవినా చరమశ్లోక ఉక్తస్తదైవ సయోగీ భూతలే విసంజ్ఞః పపాత-తతః కాళిదాసస్తథావిధం తమవలోక్య అయం భోజ ఏవేతి విశ్విత్య హాహా మహారాజ తత్రభవతాహం వంచితోస్మీత్యభిధాయ ఝుడితి తం శ్లోకం ప్రకారాంతరేణ పపాఠ,

శ్లో॥ అద్య ధారా సదాధారా సదాలంబా సరస్వతీ- పండితా మండితాస్స
ర్వే భోజరాజే భువంగతే - తతో భోజస్తమాలింగ్య ప్రణమ్య ధారానగరం
ప్రతియయౌ ॥ శైలం శైల వినిశ్చలంచ హృదయం ముంజస్య తస్మిన్ క్ష
ణే భోజే జీవతి హర్షణం చయ సుధాధారాంబుధౌ మజ్జతి । స్త్రీభిశ్శీలవతీ
భిరేవ సహసా కతుణాంతపస్త్వరేముంజే ముంచ తి రాజ్యభారమభజత్త్వా
త్త్వేచ్ఛభోగైర్నృపః ... ...

భోజచరిత్రం సంపూర్ణం

